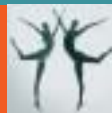

Juf, gaan we naar 't museum?

tips en ideeën voor didactisch werken in kleine musea

Provincie
West-Vlaanderen
Door mensen gedreven

Genieten. Het zit in ons.

Voorwoord	8
1 Inleiding	10
1.1 Museumoverleg in Zuid-West-Vlaanderen	10
1.2 Educatieve werking?	11
1.3 Het project	11
1.4 De conclusies	12
1.5 Deze brochure	13
1.6 De toekomst	14
2 Leren in musea (Dieter David)	15
2.1 Inleiding	16
2.2 Definities, principes en uitgangspunten	17
2.2.1 Levenslang en levensbreed leren	17
2.2.2 Museumeducatie – leren in musea	18
2.2.3 Museumeducatie en gebruikers	20

2.3 De agenda van het reguliere onderwijs in Vlaanderen: over eindtermen en ontwikkelingsdoelen	21
2.3.1 Vakgebonden, vakoverschrijdende en attitudinale eindtermen	22
2.3.2 Leerplannen en handboeken	24
2.4 Implementatie in de museumpraktijk: naar een educatieve politiek voor musea	25
2.5 Besluit	29
2.6 Bibliografie	29

3 Praktische tips voor het uitbouwen van een didactische werking **33**

3.1 Over het belang van een gids	34
3.2 Over goede werkblaadjes	35
3.3 Over een goede communicatie van een totaalaanbod	36
3.4 Over het belang van goede afspraken	40
3.5 Vuistregels voor het werken met kinderen	41
3.6 Koken kost geld... maar niet altijd even veel	45
3.7 Op zoek naar inspiratie? Nuttige publicaties en websites	48

4	Museum per museum	51
4.1	Nationaal Tabaksmuseum (Wervik)	52
4.2	Stadsmuseum 't Schippershof (Menen)	58
4.3	Fas Expo-Educatief Luchtvaartcentrum (Wevelgem)	64
4.4	Broelmuseum (Kortrijk)	69
4.5	Groeningeabdij (Kortrijk)	74
4.6	Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum (Kortrijk)	80
4.7	Regionaal Archeologisch Museum Scheldevallei (Avelgem)	86
4.8	Stedelijk Museum Peter Benoit (Harelbeke)	92
4.9	Stedelijk Museum voor Pijp en Tabak (Harelbeke)	98
4.10	Archeologisch Museum (Harelbeke)	104
4.11	Nationaal Museum over de Vinkensport (Harelbeke)	109
4.12	Provinciaal Museum Stijn Streuvels 'Het Lijsternest' (Anzegem)	113
4.13	Nationaal Wielermuseum (Roeselare)	119
4.14	Nationaal Schoeiselmuseum (Izegem)	125

4.15 Nationaal Borstelmuseum (Izegem)	130
4.16 Museum van Deinze en de Leiestreek (Deinze)	134
4.17 Museum Elf November (Nazareth)	139

Bijlagen **143**

1 Schoolbezoeken uitgedrukt in cijfers	144
2 Screeningsfiche	146
3 Samenstelling van de screeningswerkgroep	148
4 Provinciaal Reglement betreffende de bevordering van het West-Vlaams wetenschappelijk onderzoek	149
5 Provinciaal Reglement voor toekenning van projectsubsidie aan West-Vlaamse musea	153
6 Definitie eindtermen en ontwikkelingsdoelen als in Decreet Basisonderwijs	158
7 Structuur van het onderwijs in Vlaanderen	160

Colofon **163**

Voorwoord

Jaarlijks bezoeken vele duizenden kinderen de West-Vlaamse musea. Deze jonge bezoekers vormen de cultuurconsumenten van morgen en het is van groot belang dat zij op een professionele manier begeleid worden.

Cultuureducatie is een vlag die een ruime lading dekt: in heel wat musea is men op dat vlak al ver gevorderd, maar in andere musea staat deze vorm van publiekswerking nog in zijn kinderschoenen. De musea van de Leiestreek gingen de uitdaging aan om hun aanbod voor scholen door mensen met onderwijservaring te laten screenen in het licht van de recente eisen inzake eindtermen en ontwikkelingsdoelen. De werkgroep formuleerde ook tal van suggesties voor een hedendaagse, kindvriendelijke en educatief verantwoorde werking.

Met dit project hoopt het provinciebestuur een serieuze impuls te geven aan een doordachte uitbouw van de educatieve werking in de musea van de Leiestreek.

Het provinciebestuur van West-Vlaanderen dankt de werkgroep die zich op vrijwillige basis voor dit project heeft ingezet.

Gunter Pertry

Gedeputeerde voor kunst, cultuur en onderwijs

Inleiding

1.1 Museumoverleg in Zuid-West-Vlaanderen

Het eerste museumoverleg in Zuid-West-Vlaanderen dateert van 1996. In het kader van de campagne 'Erfgoed en Toerisme in Cultureel Perspectief' werd aan de Stichting René De Clercq een bedrag van 100.000 BEF toegekend om met een beperkte groep van musea op regelmatige basis overleg te plegen en een aantal gezamenlijke activiteiten op te zetten. Het ging meer bepaald om het Provinciaal Museum Stijn Streuvels 'Het Lijsternest' te Ingooigem, het André Demedthuis te Wielsbeke en het Peter Benoitmuseum te Harelbeke: drie Vlaamse schrijvers en een toondichter uit de tweede helft van de 19e eeuw en de eerste helft van de 20e eeuw binnen een straal van tien kilometer.

Gaandeweg werd het netwerk uitgebreid tot zowat alle musea van Zuid-West-Vlaanderen. Er werd een gezamenlijke brochure uitgegeven, een eigen museumdag georganiseerd en met een 'museumkaart' konden de bezoekers tegen een groepstarief de musea van het netwerk bezoeken.

Begin 1999 hebben de deelnemende musea hun engagement in het netwerk bekrachtigd met het ondertekenen van een protocol, waarin zij de volgende doelstellingen onderschrijven:

1. overleg, uitwisselen van informatie en elkaar ondersteunen
2. op elkaar afstemmen van de collectievorming en de presentaties
3. gezamenlijk promotie voeren
4. gezamenlijk inschakelen in de toeristische sector
5. samen acties rond publiekswerking voeren
6. afspraken maken rond educatieve werking

Sinds 2001 vaart het netwerk van de musea onder de vlag van Toerisme Leiestreek. Zij worden bijgestaan door de provinciale museumconsulent. Het oorspronkelijke netwerk van musea uit Zuid-West-Vlaanderen werd uitgebreid met een aantal musea uit het midden van West-Vlaanderen en met enkele Oost-Vlaamse (kunst)musea.

1.2 Educatieve werking?

Het netwerk concentreert zich vooral op het promotionele aspect, maar ook het zesde aandachtspunt van het protocol, namelijk de educatieve werking, bleef een terugkerend item in de overlegvergaderingen. Het bestaande didactische aanbod, in kaart gebracht door de provinciale museumconsulent, bleek een bijzonder heterogeen geheel te zijn. Bepaalde musea hadden al vrij veel expertise opgebouwd, maar in de meeste musea was een didactische werking nog een vrij recent gegeven. De nieuwe ontwikkelingen in het onderwijs (eindtermen, ontwikkelingsdoelen enz.) bleken voor leken bovendien moeilijk inpasbaar in de eigen didactische werking die rond de collectie werd uitgebouwd.

De musea waren duidelijk vragende partij om dit op een gezamenlijke manier aan te pakken. Door de grote diversiteit in het aanbod van de streekmusea bleek dit echter geen sinecure. Na een aantal vastgelopen pogingen om dit probleem intern (musea onderling) aan te pakken, werd er besloten om assistentie te zoeken bij de doelgroep: het onderwijs. In eerste instantie besloot men zich te concentreren op het basisonderwijs. Secundaire scholen beschikken immers over grotere budgetten voor didactische uitstappen; bovendien heeft elk museum wel een basisschool in haar onmiddellijke omgeving.

1.3 Het project

Op 20 februari 2003 gaf de bestendige deputatie van de provincie West-Vlaanderen haar goedkeuring om met een screening van de educatieve werking van de musea van start te gaan. De coördinatie van het project gebeurde vanuit het streekhuis Zuid-West-Vlaanderen wegens de geïntegreerde en gebiedsgerichte aanpak.

De screening gebeurde in de loop van 2003 door leerkrachten uit het basisonderwijs (zie de lijst op p. 148) die hiervoor door het Provinciebestuur werden aangesproken en zich op vrijwillige basis voor dit project engageerden. Om praktische redenen konden er geen kinderen worden betrokken bij het screeningsproces. Er werd gewerkt met een checklist van criteria om de evaluatie van de didactische werking van de diverse musea gemakkelijker, objectiever en eenvormig te maken (zie p. 146). Deze screeningsfiche werd tevens als leidraad gebruikt bij de nabesprekingen van de screeningsgroep.

Voor de theoretische omkadering van het project werd er contact gelegd met de erfgoedconsulenten van Kleio. Kleio nv is een advies- en begeleidingsgroep voor cultureel erfgoed en cultuurhistorische projecten. Zij beschikken onder andere over een ruime ervaring op vlak van educatieve werking in musea. Dieter David, wetenschappelijk medewerker bij Kleio, schetst het ruimere (Vlaamse) kader waarbinnen leerkrachten werken en ontwart het voor leken soms onbegrijpbare kluwen van eindtermen, leerplannen en ontwikkelingsdoelen.

1.4 De conclusies

Na de doorlichting van de educatieve werking in de musea van de Leiestreek, kwam de screeningsgroep tot de volgende algemene vaststellingen:

1. Zuid-West-Vlaanderen beschikt over een schat van historische relictten in haar musea. Het is niet nodig naar Brussel, Gent of Antwerpen te trekken om een klasuitstap didactisch interessant te maken. Het aanbod in eigen streek is bovendien zeer divers.
2. De musea doen al heel wat inspanningen op didactisch vlak en dat levert resultaten op. Zo is het aanbod voor kleuters in het René De Clercqmuseum te Deerlijk elk jaar opnieuw volzet. De musea die het verst staan met hun educatieve werking zijn het Broelmuseum, de Groeningeabdij en het Museum van Deinze en de Leiestreek. Deze musea hebben een educatieve medewerker. Ook het stadsmuseum van Menen en de Izegemse musea leverden reeds heel wat inspanningen op didactisch vlak. In de andere musea gaat het meestal om een vrij traditioneel aanbod: didactische rondleidingen en bijbehorende vragenlijsten.
3. Slechts zelden is er materiaal voor een specifieke leeftijdsgroep aangemaakt (uitzonderingen hierop vormen het aanbod van Kortrijk, Deinze en Izegem).

Muzische opdrachten kosten meer tijd, maar scholen zijn doorgaans bereid om die tijd ervoor uit te trekken

4. De afstemming met en de kennis van de eindtermen en ontwikkelingsdoelen per graad is bij de museumverantwoordelijken veeleer minimaal.
5. Het aanbod voor het secundair onderwijs, vooral het technisch en beroepsonderwijs, is veeleer schaars.
6. Het aanbod muzische vorming is vrij beperkt. Muzische opdrachten kosten inderdaad meer tijd, maar anderszijds zijn scholen meestal bereid om die tijd ervoor uit te trekken omdat een muzische activiteit dikwijls een meerwaarde aan het bezoek geeft. Het is bijvoorbeeld een prima manier om vakoverschrijdend te gaan werken. Laat kinderen bijvoorbeeld stukjes poëzie plaatsen bij bepaalde kunstwerken, of laat hen in groepjes taferelen naspelen die in het museum worden afgebeeld.
7. Het aanmaken van educatief materiaal gebeurt vrijwel steevast in eigen beheer en door eigen personeel; slechts in enkele gevallen was er hierbij interactie met mensen uit het onderwijs of met heemkundigen, kunstenaars, kinderen,...

1.5 Deze brochure

De klemtoon van de screening lag vooral op de didactische mogelijkheden die de verschillende musea vanuit hun specifieke collecties nog kunnen benutten om hun museum voor kinderen verder te ontsluiten. Vanuit hun jarenlange ervaring met kinderen leverden de leerkrachten uit de screeningsgroep heel wat praktische tips aan. Het uitgangspunt hierbij was dat de tips haalbaar moesten blijven voor kleine musea en dat er met eenvoudige middelen gezocht moest worden naar een educatieve meerwaarde.

Een pijnpunt bij veel musea is het gebrek aan kennis van de Vlaamse regelgeving in verband met eindtermen en ontwikkelingsdoelen. Het is niet altijd duidelijk wat hiermee wordt bedoeld, en vooral, hoe men dit in de dagelijkse museale praktijk kan integreren. Dieter David, erfgoedconsulent bij Kleio, schetst het verschil tussen eindtermen en leerplannen en geeft aan hoe dit ook in de educatieve werking van kleine musea geïmplementeerd kan worden.

De tips die algemeen bruikbaar zijn om de educatieve werking in musea op te vijzelen, zijn gebundeld in een aantal korte hoofdstukjes: over het belang van een gids, over goede werkblaadjes, over een goede communicatie van een totaalaanbod, over het belang van goede afspraken enz.

Per museum werden er ook nog een reeks specifieke suggesties samengevat voor de infrastructuur en het museumbezoek zelf maar ook voor de voorbereiding ervan en eventuele doe-opdrachten in het museum. Hierbij is een zo groot mogelijke diversiteit nagestreefd. Concreet wil dat zeggen dat de geleverde suggesties niet alleen op dat ene specifieke museum van toepassing zijn. Er werd ook stilgestaan bij de eindtermen en ontwikkelingsdoelen die in het museum in kwestie in de praktijk kunnen worden gebracht. De opsomming van de voor elk museum relevante eindtermen is zeker niet limitatief; met enige creativiteit kunnen vrijwel alle eindtermen geïntegreerd worden. Het is wel onze bedoeling om met de suggesties ook minder voor de hand liggende eindtermen aan te reiken: eindtermen die te maken hebben met leren leren, of met wiskunde. Dit kan zowel interessant zijn voor de musea die een educatief pakket uitbouwen als voor de leerkracht die met zijn klas een educatieve uitstap plant.

Elk museum kreeg na de screening het verslag toegestuurd voor feedback. Een aantal musea gingen al aan de slag met de suggesties en verwerkten die in nieuwe pakketten (b.v. de stedelijke musea in Harelbeke). Deze nieuwe pakketten worden aangeduid in voetnoot.

1.6 De toekomst

Het is de uitdrukkelijke bedoeling van dit project dat deze suggesties geen dode letter blijven. Het Provinciebestuur van West-Vlaanderen staat positief tegenover een mogelijke samenwerking met de normaalscholen om deze suggesties in de museale praktijk om te zetten. Het Provinciebestuur heeft hiervoor de nodige middelen veil: via het Provinciaal Reglement betreffende de bevordering van het West-Vlaams Wetenschappelijk Onderzoek (bijlage 4), kunnen studenten die hun stage in een West-Vlaams museum doen, een stuk van hun bewezen kosten (met een maximum van 750 euro) terugvorderen.

De musea van hun kant kunnen voor de uitbouw van hun educatieve werking een beroep doen op een provinciale projectsubsidie (bijlage 5).

Op termijn is het de bedoeling van de musea om gezamenlijk naar het onderwijs te stappen met een vernieuwd educatief aanbod.

Leren in Musea

(Dieter David)

2.1 Inleiding

Het Mouseion van Alexandrië (Egypte) ligt aan de basis van ons woord 'museum'. Het mouseion (letterlijk: een plaats of tempel gewijd aan de muzen) was een opleidingscentrum. Geleerden waren er vrijgesteld, om zich te wijden aan de studie van geschriften. Leren stond er voorop. Ook de openstelling van het Louvre na de Franse Revolutie had hetzelfde doel: de bevolking goede voorbeelden bieden en aanzetten tot leren, tot creativiteit¹.

Dat in musea wat te leren valt, wordt ook nu algemeen aanvaard². Het wat, waarom, voor wie en hoe is echter voorwerp van heel wat discussie, verwarring en onduidelijkheid. Leren in musea wordt nog het meest met scholen geassocieerd, terwijl dit te beperkend is. Leren in musea is ruimer.

Die onzekerheid -of zelfs de enge visie- over wat museumeducatie is en welke vorm de educatieve werking moet aannemen, kan deels worden verklaard door het gebrek aan kennis binnen de museumwereld over de diepgaande veranderingen waaraan onderwijstheorieën, -procédés en -structuren buiten de musea de voorbije eeuw onderhevig zijn geweest³.

---

¹ Over het ontstaan en de evolutie van musea zie het kleine en fijne: R. Schaer, *L'invention des musées*. Gallimard, Réunion des Musées nationaux, Evreux, 1993, p. 144.

² De lerende taak van musea raakt de laatste jaren in verdrukking door zij die geloven dat musea enkel recreatie moeten bieden. Het een hoeft het ander echter niet uit te sluiten. Recreatie en educatie zijn geen tegenpolen. Overigens: Vlamingen reizen om te leren. Voor 80% van het Vlaamse publiek is de algemene kennis vergroten de belangrijkste verwachting bij museumbezoek. Voor bijna de helft was dit ook het belangrijkste doel. Iets moois zien is door tweederde genoemd en is voor een kwart het belangrijkste doel. Recreëren, iets nieuws beleven en loskomen van het alledaagse zijn elk door 40% of minder genoemd en zijn alle drie voor slechts 7% het belangrijkste (L. Ranshuysen. *Publieksonderzoek in de Vlaamse musea 2001*. Vlaamse Gemeenschap, 2001, p. 43). De uitgesproken interesse voor kennisverwerving in Vlaanderen 'pleit er voor om de nodige aandacht te besteden aan de inhoud en de vorm van de informatieverstrekking' (L. Ranshuysen. *Een nieuw stadsmuseum voor Gent. Voorstellen vanuit het beoogde publiek*. Gent, 2002, p. 27 [een uitgave van Gentcultuurstad vzw]).

³ E. Hooper-Greenhill. *Het museum als leraar. Museum pedagogie als uitdaging* in: Patrick De Ryck en Ivo Adriaenssens (red.) *Volgt de gids? Nieuwe perspectieven voor educatie en gidsing in kunstmusea*. Brussel, 2001, p. 117. Hooper-Greenhill is directeur van het departement museumstudies aan de University of Leicester. Ze is een internationaal gerenommeerd academica en schrijfster van museumstudies, gespecialiseerd in de relatie tussen musea en hun bezoekers. Ze schreef o.a. *Museums and the Shaping of Knowledge, Museums and their visitors* en redigeerde *Museum, Media, Message* en *The educational role of the Museum*.

De primaire aandacht voor scholen is echter niet fundamenteel verkeerd⁴. Scholen zijn de gemakkelijkste doelgroep om er achter te komen wat ze precies willen leren en zijn het best te bedienen. Zeker lagere scholen zijn voor lokale, kleinere musea een bevattelijke en dankbare doelgroep. Ook voor dit project vormden zij het uitgangspunt.

Daarom bakenen we in een eerste deel af (2.2) waar het om gaat en poneren een visie op 'museumeducatie', gekaderd binnen de context van het levenslang en levensbreed leren.

In 2.3 gaan we in op de eindtermen en ontwikkelingsdoelen binnen het onderwijs. Die spelen een belangrijke rol voor wie zijn educatieve museumwerking op scholen wil afstemmen en zijn pedagogische werking wil verruimen.

2.2 Definities, principes en uitgangspunten

Het begrip 'onderwijs' of 'educatie' werd het afgelopen decennium -eerst buiten de musea- verdiept en verbreed. Algemeen wordt nu erkend dat leren niet enkel gebeurt binnen formele instellingen als scholen, maar dat het levenslang blijft voortduren en ook op informele momenten plaatsgrijpt. De theorie van het levenslang en levensbreed leren vindt steeds verder ingang en grijpt steeds dieper in op de praktijk en de structuren van het leren en het leven.

2.2.1 Levenslang en levensbreed leren

De ideeën met betrekking tot levenslang en levensbreed leren bestaan al langer. Binnen de Europese context werden zij pas vrij recent duidelijk verwoord en nemen ze een steeds prominentere plaats in binnen het politieke gebeuren. Op de Top van

---

⁴ Scholen overspannen alle culturele, religieuze, sociale, economische en etnische groepen. Via de scholen bereiken musea dus alle lagen van de bevolking.

Lissabon (2000) nam de Europese Unie zich voor van Europa de meest competitieve en dynamische op kennis gebaseerde samenleving van de wereld te maken. Daarvoor wordt een Europa van het levenslang leren en levensbreed leren noodzakelijk geacht⁵.

Levenslang leren wordt door de Europese Commissie gedefinieerd als: 'iedere leeractiviteit ondernomen gedurende het leven, met het doel kennis, vaardigheden en competenties te verbeteren met een persoonlijk, burgerlijk, sociaal of arbeidsgerelateerd perspectief'. Levensbreed leren wordt gedefinieerd als 'ieder leren, formeel, niet-formeel of informeel. Levensbreed leren is één dimensie van levenslang leren'⁶.

Dus: leren kan op school maar ook thuis of onderweg plaatsvinden (de krant of een boek lezen); op het werk; 's avonds of in het weekend tijdens een bijscholing of verenigingsactiviteit (jeugdbeweging, volwassenenonderwijs, volkshogeschool) en tijdens een uitstapje (bv. een museum), bewust of onbewust en dat gedurende ons hele leven.

2.2.2 Museumeducatie - leren in musea

Met de idee van levenslang en levensbreed leren voor ogen, ontwikkelt zich een ruimere visie op leren in musea. Leren dat niet langer enkel formeel gebeurt, maar ook gewoon, informeel, bewust of onbewust, door het bezoek zelf en door te kijken en/of te doen.

---

⁵ Ondertussen (2005) zijn we halverwege en is het proces van Lissabon quasi stilgevallen. Er wordt gewerkt aan een nieuwe tekst, waar het doel van de 'meest competitieve regio' uit is verdwenen.

⁶ Vertaald uit: **A European Area of Lifelong Learning**. European Communities, 2002, pp.58. Levenslang leren werd binnen Europa dus eerst in de tewerkstellingsfeer gebruikt: om de meest dynamische regio te zijn, moet iedereen aan het werk en zich continu bijscholen. Later werd ook de levensbrede component benadrukt: leren als weg naar een democratische, tolerante en inclusieve samenleving. Formeel leren is gestructureerd, maar wordt niet verleend door een school en loopt niet uit op een diploma (volkshogeschool bv.); informeel leren is het leren van alledag, niet gestructureerd en leidt nooit tot een diploma.

Museumeducatie is dus geen extraatje, naast de presentatie van collectiestukken. Het is een van de basisfuncties van musea en inherent aanwezig in elke werking⁷.

In musea wordt dit nog al te vaak als bevlogen theorie beschouwd. De oude idee (concept) van onderwijs als formeel proces op vaste plaatsen en tijdstippen (op de schoolbanken van half negen tot vier of met een invulblaadje in het museum) blijft bestaan. Educatieve werking wordt al te vaak uitsluitend gezien als een (als de middelen het toelaten later ooit eens te organiseren) formele dienstverlening aan voorafgeboekte groepen van schoolkinderen of studenten.

Wie pedagogisch wil werken hoeft niet noodzakelijk extra activiteiten te organiseren. Een goede presentatie doet al wonderen. De stukken uit de collectie zelf en de manier waarop ze worden gepresenteerd zetten aan, in meer of mindere mate, tot lering en vermaak, bewust of onbewust. Een presentatie die inspeelt op verwachtingen en gekende leerpatronen leidt uiteraard tot een beter leren.

En leren in musea hoeft niet saai te zijn. Leren in musea heeft geen academische zitting op kindermaat of invulformulieren nodig. Kinderen -maar ook veel volwassenen- leren door ondervinding, door te doen; meer dan door -al dan niet flitsende- beelden.

---

⁷ Zie de definitie van een museum zoals gebruikt door ICOM (International Council of Museums) en (licht aangepast) de Vlaamse Regering: 'een museum is een permanente instelling, zonder winstbejag, ten dienste van de gemeenschap en van haar ontwikkeling, toegankelijk voor het publiek, die de materiële getuigenissen van de mens en zijn omgeving verzamelt, bewaart, onderzoekt en tentoonstelt en hierover informatie verstrekt voor studie, educatie en recreatie'. De volgorde waarin de functies worden opgesomd is overigens niet toevallig: geen educatieve politiek zonder voorafgaand verzamelbeleid, bewaarpolitiek en onderzoek. Er moet nl. iets zijn om mee te werken, en je moet weten waarover je praat.

Daarom praten we ook liever over gebruikers dan over bezoekers. Het museum als een instrument onder de andere om iets bij te leren. Een museum wordt idealiter actief gebruikt door een school, als leermiddel, net zoals kaarten, krijt en bord in plaats van het bezoek louter te beschouwen als louter uitstapje, een uitbreiding van het pedagogisch repertoire⁸.

Museumeducatie gaat dus om het toegankelijk maken van musea op een manier die de leerkansen voor alle gebruikers ondersteunt en maximaliseert⁹.

2.2.3 Museumeducatie en gebruikers

Leren in musea maakt dus deel uit van een breder leerproces.

Het is de verantwoordelijkheid van musea om andere vormen van leren (in school, maar ook in het dagelijks leven) te vervolledigen. Nu van musea verwacht wordt dat ze voor de hele maatschappij een omgeving voor levenslang leren vormen, wordt een gerichte benadering van de gebruikers een steeds grotere noodzaak.

Als het museum de leerkansen van de gebruikers wil ondersteunen, moeten de gebruikers bekend zijn. Alle bezoekers/gebruikers hebben -zo blijkt- een eigen agenda, van waaruit ze wat ze bekijken interpreteren. Wat ze zien, toetsen gebruikers aan wat ze weten. Deze nieuwe informatie kan hun kennis aanvullen, nuanceren of radicaal veranderen. Het is daarom aan het museum om zijn informatie niet zomaar aan te bieden, maar om de kennis op zo'n manier aan te bieden, dat het leren van de bezoeker bevorderd wordt. Dat kan door de doelgroep goed te kennen, te weten op welke manier die groep

---

⁸ Idealiter zou dit betekenen dat een leerkracht bij museumbezoek de groepen zelf gidst, op basis van het materiaal en de opleiding waarvoor het museum heeft gezorgd. Naast musea vormen ook monumenten, maar eigenlijk ook de hele omgeving, ideale leerinstrumenten. Heemmusea kunnen die omgeving kaderen, een historisch perspectief geven. Museumeducatie staat niet los van erfgoededucatie. Een museum leeft niet in een vacuüm.

⁹ F. SWIFT. *Museums and Education: Part 1* in: *Museum Practice*, issue 10 (vol. 4, nr. 1) 1999, p. 47.

leert en daarop ook in te spelen. Door de agenda van de bezoeker mee aan boord te nemen in de manier waarop de objecten worden gepresenteerd, wordt het leren voor de bezoeker gemakkelijker. Concreet vertaald naar de context van dit boekje (scholen): einddoelen, eindtermen en leerplannen kennen en er op inspelen door de informatie op die manier naar voren te brengen dat aan de vraag voldaan wordt.

Wanneer de curator afstapt van de traditionele manier -de manier waarop hij vindt dat de objecten gepresenteerd moeten worden- ziet hij een heel gamma aan manieren waarop hetzelfde materiaal naar voren kan worden gebracht. Op dat punt worden bezoekersstudies belangrijk. Samen kunnen museum en bezoeker uitmaken welke verhalen verteld moeten worden. Dat zullen de verhalen zijn die de agenda van beide partijen, museum en bezoeker voldoening schenken. Dat maakt publieksonderzoek zo belangrijk voor een goede educatieve dienstverlening. In het vervolg van deze publicatie wordt dieper ingegaan op de 'agenda' van (lagere) scholen.

Voor de grote brainstormsessie dus: leren wie ze zijn, wat ze willen en waarom ze het zo willen. Die inspanning moet niet enkel worden gedaan om het leren van gebruikers te bevorderen. Ook voor musea (zeker kleine musea) hangen er voordelen aan vast. Museumeducatie gaat immers tegelijk om het efficiënt inzetten van (schaarse) middelen, om tevreden gebruikers, tevreden musea en tevreden subsidieverleners.

2.3 De agenda van het reguliere onderwijs in Vlaanderen: over eindtermen en ontwikkelingsdoelen

Traditioneel worden binnen het Vlaamse formele onderwijslandschap drie onderwijsnetten onderscheiden (gemeenschapsonderwijs, vrij onderwijs en officieel onderwijs). Voor een structuur van het onderwijs, zie bijlage 7. Zij beschikken over een ruime autonomie. Om waarborgen te bieden met betrekking tot de kwaliteit van het door die netten geleverde onderwijs introduceerde de Vlaamse gemeenschap het begrip 'eindtermen' en 'ontwikkelingsdoelen'.

2.3.1 Vakgebonden, vakoverschrijdende en attitudinale eindtermen

In eindtermen en ontwikkelingsdoelen wordt beschreven wat kinderen en leerlingen in allerlei, voor hen herkenbare situaties moeten kunnen, welke basiscompetenties ze moeten verwerven, om uiteindelijk goed te kunnen functioneren in de dagelijkse realiteit. Kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes zijn daarbij onontbeerlijk¹⁰.

Eindtermen en ontwikkelingsdoelen zijn in se hetzelfde, alleen worden ze op een ander schoolniveau toegepast: de enen zijn voor het kleuteronderwijs, de andere voor het lager en secundair onderwijs. Tenzij anders vermeld zullen we daarom in het vervolg van deze tekst met 'eindtermen' zowel eindtermen als ontwikkelingsdoelen bedoelen.

Er zijn drie types eindtermen:

- vak- of leergebiedgebonden eindtermen;
- vak- of leergebiedoverschrijdende eindtermen;
- attitudinale eindtermen.

Vakgebonden eindtermen zijn gebonden aan één vak of leergebied. Het gaat om de kennis, het inzicht en de vaardigheden die nodig zijn om dat leergebied te beheersen.

De leergebieden zijn: 'lichamelijke opvoeding', 'muzische vorming', 'Nederlands', 'wereldoriëntatie' en 'wiskundige initiatie' (voor het kleuteronderwijs). Voor het lager onderwijs komt daar 'Frans' bij (en wordt de wiskundige initiatie 'echte' wiskunde). Deze eindtermen moeten door de leerlingen worden bereikt.

---

¹⁰ Het Decreet Basisonderwijs van 25 februari 1997 stelt na een wijziging in 2002 in art. 44: 'Ontwikkelingsdoelen [voor kleuteronderwijs] zijn de minimumdoelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor die leerlingenpopulatie en die de school bij haar leerlingen moet nastreven. Eindtermen [gebruikt in lager en secundair] zijn minimumdoelen die de overheid noodzakelijk en bereikbaar acht voor een leerlingenpopulatie. Met minimumdoelen wordt bedoeld: een minimum aan kennis, inzicht en vaardigheden en attitudes bestemd voor die leerlingenpopulatie'. Deze licht gewijzigde definitie ging in op 1 september 2004.

Attitudinale eindtermen variëren per vak en betreffen de attitudes die verwacht worden (bv. kritisch nadenken, of ‘zonder vooroordelen naar kunst kijken en luisteren’¹¹). Deze eindtermen moeten bij de leerlingen worden nagestreefd.

Vakoverschrijdende eindtermen behoren niet specifiek tot één leergebied. Aan deze eindtermen moet vanuit ieder vakgebied aandacht worden besteed.

De vakoverschrijdende eindtermen in het lager onderwijs zijn ‘leren leren’ en ‘sociale vaardigheden’. In het secundair onderwijs komen daar nog bij: ‘gezondheids- en milieueducatie’, ‘muzisch-creatieve vorming’, ‘opvoeden tot burgerzin’ en ‘technisch-technologische vorming’ (in het ASO).

‘Leren leren’ moet kinderen leren hoe ze (meer) zelfstandig nieuwe kennis en vaardigheden kunnen verwerven en moet hen in staat stellen problemen op te lossen¹². ‘Sociale vaardigheden’ heeft als streefdoel dat kinderen op de juiste plaats de meest gepaste relatiewijze kunnen hanteren, een aantal gespreksconventies beheersen in de omgang met anderen en kunnen samenwerken met anderen¹³.

Grof geschetst zijn er eindtermen (resp. einddoelen) voor het kleuteronderwijs, de lagere school en het secundair onderwijs. In het secundair worden de eindtermen ook nog onderverdeeld per graad¹⁴. Het B.O. (het Bijzonder Onderwijs) heeft aangepaste eindtermen/ontwikkelingsdoelen¹⁵.

---

¹¹ Attitude 6.2. uit de eindtermen muzische vorming van het lager onderwijs.

¹² Deze onderwijsvisie op ‘leren leren’ steunt op de overtuiging dat leren een actief en constructief proces is. Leerinhouden en leerervaringen worden gezien als ruwe materie, die de lerende moet bewerken, verwerken en opnieuw opbouwen. Dit veronderstelt actieve inspanningen om te analyseren, verbanden te leggen, te interpreteren, etc. (Ontwikkelingsdoelen en eindtermen. Informatiemap voor de onderwijspraktijk. Gewoon basisonderwijs. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1999, p. 114). Precies ook dit is wat de interactieve museumeducatie beoogt.

¹³ Informatiemap voor de onderwijspraktijk. Gewoon basisonderwijs. Brussel, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, 1999, p. 118.

¹⁴ De eerste graad stemt overeen met het eerste en tweede secundair, de tweede graad met het derde en vierde jaar en de derde graad met het vijfde en zesde jaar secundair.

¹⁵ Eindtermen en leerdoelen per graad en per vak kunnen teruggevonden worden op de website: http://www.ond.vlaanderen.be/dvo/eindtermen/eindtermen_en_ontwikkelingsdoelen.html

Al deze eindtermen zijn niet bijzonder verschillend. Het gaat in feite om steeds dezelfde of aangepaste ideeën. Door de graden heen wordt de invulling van de eindtermen wel steeds complexer en groeit het interessegebied, de kring van betrokkenen, het niveau waarop de leerlingen iets moeten kunnen, steeds verder.

De overheid voert de eindtermen gradueel in. Eind 2005-2006 zouden de eindtermen in alle leerjaren van het lager en secundair onderwijs ingevoerd moeten zijn.

2.3.2 Leerplannen en handboeken

De ontwikkelingsdoelen en eindtermen werden door de verschillende onderwijsnetten vertaald in leerplannen (per vak). De leerplannen vormen de interpretatie en 'concretisering' van de opgelegde ontwikkelingsdoelen en eindtermen. Dit gebeurt vanuit de eigen levensbeschouwing en pedagogische visie van de verschillende netten¹⁶. De verschillende netten hebben dus verschillende leerplannen.

Leerplannen geven over het algemeen enkel algemene lijnen. Er is geen dwingend kader of detail voorhanden wanneer en of een bepaald specifiek thema dient te worden behandeld. Leerplannen geven enkel aanwijzingen over hoe een onderwerp kan worden behandeld, binnen een ruimer kader. De invulling van de inhoud moet beantwoorden aan een aantal criteria, veeleer dan dat de inhoud aangereikt worden.

Aan de hand van de leerplannen worden (door educatieve uitgeverijen) handboeken gemaakt. De hand- of schoolboeken gaan de leerplannen nog eens vertalen op de materie zelf. Zij geven de algemene lijnen uit de leerplannen een concrete invulling.

---

¹⁶ Het provinciaal onderwijs gebruikt de leerplannen van het gemeentelijk onderwijs (OVSG), behalve in Oost-Vlaanderen, waar het gemeenschapsonderwijs wordt gevolgd.

De praktijk leert dat leerkrachten wachten tot leerplannen en schoolboeken de weg wijzen alvorens ook naar de eindtermen te gaan werken¹⁷. Het gebruikte handboek kan perverse effecten hebben: de visie van de auteurs van die handboeken, en de keuzes van themata die zij maken, hebben veel invloed. Een handboek –met een bepaalde lijn en keuzes– is nog altijd het meest gebruikte werkinstrument voor de leerkrachten. De keuzes van de handboeken worden gemakkelijk de keuzes van de leerkrachten, waardoor themata (en musea) uit beeld verdwijnen¹⁸.

2.4 Implementatie in de museumpraktijk: naar een educatieve politiek voor musea

Zoals hierboven reeds aangehaald, bedienen musea hun gebruikers beter als ze meegaan in de manier waarop hun gebruikers denken en leren. Voor scholen kan dat door rekening te houden met de eindtermen.

De implementatie van de eindtermen in de museumpraktijk behoeft geen uitzonderlijke gaven, geen zotte kosten en geen spijttechnologie. Het implementeren van de eindtermen (de ‘agenda’ van het onderwijs) binnen het museum gaat om het toepassen van een methode. Het gaat om de manier waarop dingen aangebracht, gepresenteerd worden. Het gaat om het met andere ogen (her)bekijken van wat is en om het toepassen in de toekomst.

---

¹⁷ Klasse. Maandblad voor onderwijs in Vlaanderen. Nr. 124, april 2002, p. 38.

¹⁸ Zo vraagt het leerplan geschiedenis in het secundair één ‘doorloper’ te ontwikkelen (een vertaling van de eindterm om diachronisch inzicht in - in casu - de geschiedenis te ontwikkelen). Hierbij wordt één thema gevolgd, van het begin van de bestudeerde periode tot het einde. De keuze is vrij. De invulling hiervan door de handboeken dreigt hele groepen leerkrachten en leerlingen in dezelfde richting te duwen en geeft de themata waar het schoolboek niet voor koos, minder kans. Het handboek ‘Historia 5’ koos bij voorbeeld voor de ontwikkeling van de industriële samenleving. Industrieel archeologische sites hebben zo onmiddellijk een voetje voor, en kunnen hun treintje aan deze doorloper trachten te hechten (door bij voorbeeld in hun opstelling de verandering doorheen de jaren, in plaats van de stagnatie te benadrukken). Andere sites vallen hier onmiddellijk uit de boot...

Het komt er op aan (nieuwe) methoden te vinden waarin een aantal van de ideeën van het beoogde doelpubliek verwerkt zit. Gebruikers kunnen de inhoud van de tentoonstelling dan herkennen en er een zeker verband mee leggen, zodat ze deze als betekenisvol zullen ervaren.

Dat kan zowel de permanente opstelling zijn of werkblaadjes en workshops allerhande.

Het lijkt het meest evident voor historische of ambachtsmusea om in te spelen op het leergebied 'wereldoriëntatie', voor kunstmusea op 'muzische vorming' en voor schrijversmusea op het leergebied 'Nederlands'.

Maar met wat creativiteit kan even gemakkelijk iets gedaan worden op andere leergebieden. Musea zijn immers ideale plaatsen om op verschillende leergebieden en vak- of leergebied overschrijdend te werken, al lijkt dat op het eerste gezicht misschien niet zo. Waarom zou een museum niets bij kunnen leren over taal of over rekenen of leren leren?

Is een ambachtsmuseum niet bezig met muzische vorming als je werktuigen gebruikt om iets te maken of te versieren? Vanuit een op het eerste gezicht beperkt thema kan men verschillende kanten op.

Voor het kleuter- en lager onderwijs is leergebiedoverschrijdend werken niet eens zo moeilijk. In het kleuter- en lager onderwijs zijn de leergebieden nog beperkt qua specialisatie, dus gemakkelijker te overzien.

In kleuter- en lager onderwijs is het ook gemakkelijker om vakoverschrijdend te werken (daar slechts één of maximum twee leerkrachten aan dezelfde klas les geven). Ook de vakoverschrijdende eindtermen 'leren leren' en 'sociale vaardigheden' kunnen in elk museum gemakkelijk aan bod komen.

Ook in kleinschalige musea kunnen er interessante muzische opdrachten worden uitgewerkt.

Door de graden heen wordt de invulling van deze eindtermen steeds complexer en groeit het interessegebied, de kring van betrokkenen, het niveau waarop zij iets moeten kunnen steeds verder. Voor een leerling van de derde graad lager onderwijs mag het dus al wat complexer en ruimer zijn dan voor leerlingen van een lagere graad. Het verwachte niveau op het einde van het lager onderwijs hoeft niet verder te reiken dan de eigen leef- en ervaringswereld van het kind.

Het implementeren van eindtermen in de museumcontext hoeft niet moeilijk te zijn. Idealiter wordt het meteen gekaderd binnen een educatief beleid: waar willen we naartoe, wie en wat willen we bereiken? Een neergeschreven beleidsdocument voor de museumeducatie is een belangrijk instrument voor elk initiatief dat zijn educatieve rol waar wil maken.

Dit hoeft geen nieuwe dikke en tijdrovende beleidsnota te zijn, met forse nieuwe investeringen. Het gaat wel om het kaderen van kleine stappen binnen een langetermijnvisie. Opnieuw is het doel hetzelfde: het efficiënt inzetten van middelen, op maat van de draagkracht van het museum.

Een eerste aanzet voor een educatief beleid werd binnen dit project reeds gegeven met de screening. Hier willen we nog enkele elementen aanhalen.

Iedere educatieve politiek verschilt van initiatief tot initiatief, maar elke educatieve politiek zou de antwoorden op volgende vragen moeten bevatten:

- Wat bedoelt men met de term 'educatie' (de visie van het museum op educatie/de mission statement)?
- Welke zijn de streefdoelen? Wat men hoopt te bereiken?
- Hoe wil men deze streefdoelen bereiken en hoe zal men weten dat men die streefdoelen heeft bereikt (een actieplan en prestatie-indicatoren)?

Om een educatieve politiek te ontwikkelen moeten volgende materies overdacht worden:

- de rol van educatie in het museum;
- het publiek dat men wil bedienen;

- de types en standaarden van diensten die men wil aanbieden;
- de opleiding die noodzakelijk zal zijn voor de staf om deze diensten te kunnen uitvoeren/de kwalificaties nodig voor de aangeworven staf;
- de manier waarop de diensten bekendgemaakt worden (marketing);
- de evaluatie van de aangeboden diensten;
- de beschikbare middelen.

Alvorens een educatieve politiek te kunnen schrijven op maat van het beoogde publiek is het nodig heel wat te weten te komen over de bezoekers -of potentiële bezoekers. Wat is hun agenda en hoe kan de collectie een verband leggen met hun interesses en leerbehoeften? Bezoekersonderzoek is daarom een voorwaarde voor iedereen die een educatief beleidsplan wil schrijven.

Het is belangrijk bij het bepalen van de 'educatieve missie' zoveel mogelijk belanghebbenden te betrekken. Hoe zien zij de educatieve rol van het museum? Wat moet het museum volgens hen trachten te bereiken? Enkel door belanghebbenden te betrekken en hen daardoor het gevoel te geven dat het 'hun' museum is, dat het 'hun' educatief materiaal is kan men zeker zijn dat zij het mission statement zullen begrijpen, ondersteunen en waarmaken.

De eerste en duidelijkste belanghebbende bij de educatieve missie is het formele onderwijs. Daarnaast zijn er ook de groepsbezoeken (de informele volwassenenvorming en socio-culturele groepen) en (moeilijker te betrekken) de individuele bezoekers die willen leren.

Betrek deze mensen ook bij de evaluatie van het aangeboden materiaal en de eigenlijke presentatie. Het heeft geen zin geld te stoppen in zaken waarin niemand geïnteresseerd is. Een kleine navraag vooraf kan heel wat geldverlies voorkomen.

Het educatieve beleid van een museum hoort niet ingekapt te worden in twee stenen tafelen om voor eeuwig te bewaren. Het educatieve beleid dient voortdurend te worden geëvalueerd om te bevestigen dat het wordt uitgevoerd en om te verzekeren dat het nog steeds relevant is voor de behoeften van het museum en de behoeften van het publiek.

2.5 Besluit

Voorgaande tekst wil inzicht geven in de manier waarop tegenwoordig gedacht wordt over leren in musea, hoe de specifieke deelmarkt van het formele onderwijs in Vlaanderen in elkaar zit en hoe dat onderwijs denkt over leren.

Het is niet nodig om zich te specialiseren in het Vlaamse onderwijsbestel om een goed product aan te bieden. Het is wel belangrijk te begrijpen wat scholen inhoudelijk verwachten, hoe ze denken en hoe het museum daar maximaal kan op inspelen, zodat museum en bezoeker tevreden zijn.

Ook voor musea gaat het om het verwerven van kennis, inzicht en vooral attitudes. Deze tekst wil helpen om de nodige basiscompetenties te verwerven voor het functioneren van een museum binnen een kennismaatschappij.

Belangrijk is evenwel te onthouden dat scholen niet de enige doelgroep vormen voor museumeducatie. Museumeducatie gaat om het toegankelijk maken van musea voor alle gebruikers, niet alleen schoolgaande jeugd, maar ook volwassenen, in groep en individueel.

2.6 Bibliografie

A European Area of Lifelong Learning. European Communities, 2002, pp. 58.

P. DE RYNCK en I. ADRIAENSSENS (red.). **Volgt de gids? Nieuwe perspectieven voor educatie en gidsing in kunstmusea.** Brussel, 2001, pp. 208.

E. HOOPER-GREENHILL (ed.). **The educational role of the museum.** Londen, 1999, pp. 346 (2de druk).

Managing Museum and Gallery Education. Londen, Museums and Galleries Commission, 1996, (MGC Guidelines for Good Practice), pp. 12.

Het onderwijs in Vlaanderen. Brussel, Ministerie van de Vlaamse gemeenschap departement Onderwijs afdeling Informatie en Documentatie, 1997, pp. 16.

Ontwikkelingsdoelen en eindtermen. Informatiemap voor de onderwijspraktijk. Gewoon basisonderwijs. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap/ Vlaamse Gemeenschap/ Departement Onderwijs/ Afdeling Informatie en Documentatie, 1999.

R. SCHAER. *L'invention des musées*. Gallimard, Réunion des Musées nationaux, Evreux, 1993, pp. 144.

F. SWIFT. **Museums and Education: Part 1** in: *Museum Practice*, issue 10 (vol. 4, nr. 1) 1999, pp. 46-59.

F. SWIFT en S. WILKINSON. **Museums and Education: Part 2** in: *Museum Practice*, issue 11 (vol. 4, nr. 2) 1999, pp. 48-67.

F. SWIFT. **Museums and Education: Part 3** in: *Museum Practice*, issue 12 (vol. 4, nr. 3) 1999, pp. 40-58.

Voor het lager onderwijs is inzake eindtermen in feite slechts één publicatie onmisbaar. Deze map, uitgegeven door het departement Onderwijs, gaat dieper in op het concept eindtermen, op de eindtermen zelf en wat je er in de praktijk mee aan kan:

Ontwikkelingsdoelen en eindtermen. Informatiemap voor de onderwijspraktijk. Gewoon basisonderwijs. Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap / Vlaamse Gemeenschap / Departement Onderwijs / Afdeling Informatie en Documentatie, 1999 (aan te vragen op het ministerie, maar ook beschikbaar via het internet).

Voor wie meer wil weten over de filosofie achter museumeducatie zijn er tal van publicaties, vnl. anderstalig.

Eilean Hooper-Greenhil wordt als een autoriteit beschouwd inzake de filosofie rond museumeducatie. Zij heeft haar ideeën in tal van -vrij moeilijke- boeken uitgelegd. Ze schreef o.a. **Museums and the Shaping of Knowledge, Museums and their visitors** en redigeerde **Museum, Media, Message** en **The educational role of the Museum**.

Een goede mix van theorie en onderbouwde praktijk is te vinden in de in de bibliografie aangehaalde artikelen uit het tijdschrift *Museum Practice*.

Voor Vlaanderen is vooral een boek van de Koning Boudewijnstichting een goede inleiding: P. DE RYNCK en I. ADRIAENSSENS (red.). *Volgt de gids? Nieuwe perspectieven voor educatie en gidsing in kunstmusea*. Brussel, 2001, pp. 208. Vooral pagina's 115-145 zijn hier van toepassing.

Dieter David
Kleio nv. erfgoedconsulenten
Vredelaan 72, 8500 Kortrijk

Praktische tips

voor het uitbouwen
van een didactische werking

3.1 Over het belang van een gids

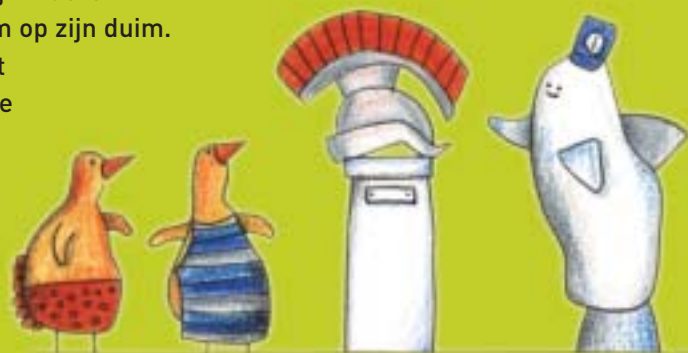
Het kan niet genoeg onderstreept worden: een goede gids is van kapitaal belang voor een positieve museumervaring bij kinderen. Veel meer dan de alomgeprezen educatieve snufjes, is het vooral de juiste man/vrouw op de juiste plaats die bij kinderen een blijvende indruk achterlaat. Naarmate de collectie verder af staat van de leefwereld van kinderen, wordt de rol van de gids groter; dit is onder meer het geval bij de literaire musea. Ook het uitsturen van mensen om vooraf in klasverband over de museumcollectie te komen vertellen, werkt bijzonder motiverend bij kinderen.

Een goede gids heeft ervaring met het jonge volkje en kent het museum op zijn duim.

Hij of zij licht toe wat een museum is, duidt de collectiestukken en leert de kinderen dat ze met respect moeten omgaan met de tentoongestelde objecten. In musea waar het educatieve aanbod dermate ontwikkeld is dat de kinderen zelfstandig in het museum bezig kunnen zijn (zoals bijvoorbeeld in het Broelmuseum), heeft de gids een inleidende en bijsturende rol.

Het loont dan ook zeker de moeite om te investeren in de opleiding van nieuwe mensen. In de musea van de Leiestreek wordt hier tot nu toe over het algemeen te weinig aandacht aan besteed. Dikwijls komen de gidsbeurten op de schouders van 1 of 2 personen terecht.

De werkgroep suggereert om de kennis en knowhow die nu dikwijls slechts bij een handvol mensen berust, te registreren, zodat die niet verloren gaat voor de toekomstige generaties. Bovendien hebben veel van de huidige conservators nog een persoonlijke band met hun collectie; dit levert vrijwel steevast een meerwaarde op voor de rondleidingen. Als een museum te weinig bestaft is om het met eigen mensen te rooien en er dienen zich onvoldoende vrijwilligers aan, dan kan men aankloppen bij de lokale gidsenkring.

Een goede gids is van kapitaal belang voor een positieve museumervaring bij kinderen.

3.2 Over goede werkblaadjes

Voor musea die het niet gewend zijn om met kinderen om te gaan, kan het aanmaken van werkblaadjes een waardevolle eerste stap zijn. Het werken met werkblaadjes mag dan vrij traditioneel lijken, volgens de werkgroep blijft het een van de meest waardevolle manieren om de kinderen actief bij het museum te betrekken.

Een aantal vuistregels voor het opstellen van goede werkblaadjes:

Tips voor presentatie

- Vermijd zoveel mogelijk een schoolse indruk. Zorg voor een leuke en vooral gevarieerde presentatie en gebruik tekeningen, tekstballonnetjes, kruiswoordraadsels, rebussen,... in plaats van droge tekst. Een kruiswoordraadsel en een rebus zijn vooral interessant om kinderen zoet te houden die sneller klaar zijn dan hun klasgenootjes.
- Formuleer ook de opdrachten op een originele manier: laat hen een gedichtje vervolledigen, een ontbrekend deel van een schilderij bijtekenen, verschillen zoeken tussen twee tekeningen, anachronismen zoeken in een prent of een citaat, tekstfragmenten herformuleren,... zolang je maar het klassieke vraag- en antwoordsysteem vermijdt.
- Respecteer bij het opstellen van werkblaadjes de logische volgorde van het museum en maak dat ook duidelijk aan de kinderen.
- Als je werkblaadjes opstelt voor verschillende leeftijdsgroepen of met verschillende thema's, geef je werkblaadjes dan telkens een ander symbooltje mee. De vitrinekasten waarin het antwoord op een bepaalde vraag te vinden is, merk je dan met het passende symbooltje.

Zorg voor een leuke en vooral gevarieerde presentatie en gebruik tekeningen, tekstballonnetjes, kruiswoordraadsels... in plaats van droge tekst.

Inhoudelijke tips

- Werk met open vragen zonder dat kinderen daarom erg veel moeten opschrijven (type: 'vul aan'). Geef aan de leerkracht de mogelijke antwoorden mee.
- Het invullen van werkblaadjes is geen examen; maak de vragen niet te moeilijk en zorg dat leerlingen het antwoord vinden door te KIJKEN.
- Zorg dat het werkboekje opgesteld is in een taal die kinderen aanspreekt en die ze vlot begrijpen. Vermijd moeilijke woorden of een archaïsch taalgebruik.
- Probeer zoveel mogelijk te actualiseren; laat kinderen verbanden leggen tussen de situatie vroeger en nu. Vb. in een oorlogsmuseum (Elf November bijvoorbeeld): hoe voerde men vroeger oorlog en hoe gebeurt het nu?

Praktische tips

- Vermeld op het werkboekje voor welke graad het bestemd is.
- Laat plaats open om hun naam en klas in te vullen. Dat maakt het eenvoudiger als kinderen hun boekje verliezen, of als de boekjes in de klas opgehaald of weer uitgedeeld moeten worden.
- Laat de kinderen niet te veel opschrijven; dikwijls is dat praktisch gezien niet zo eenvoudig. Zorg eventueel voor een schrijfplankje of laat kinderen hun eigen exemplaar meebrengen.
- Niet de blaadjes aan elkaar, maak er een gemakkelijk te hanteren boekje van. Losse bladen raken vlug verloren of gekreukt.

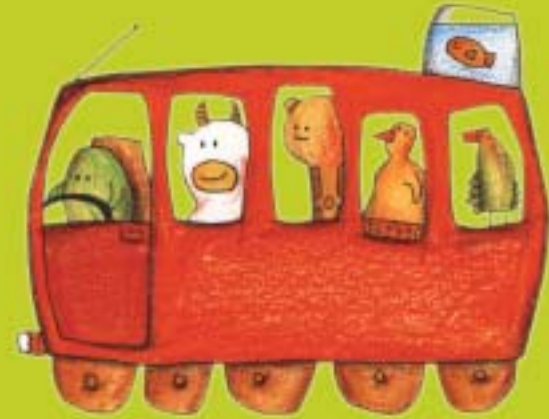
3.3 Over een goede communicatie van een totaalaanbod

Het budget van basisscholen voor didactische uitstappen is relatief beperkt. Transport is duur (bussen kunnen maximaal 50 à 55 kinderen vervoeren) dus willen de leerkrachten liefst de straal waarbinnen ze zich verplaatsen beperkt houden. Excursies worden meestal gezien als een vakoverschrijdende activiteit, dus is het interessant voor de scholen als de kinderen binnen

eenzelfde omgeving zowel kunnen leren als spelen. Omgevingsfactoren zijn dan ook belangrijk om te communiceren naar de scholen. Schets de ruimere context van het museum en bied zoveel mogelijk praktische informatie: zijn er speeltuinen, sportterreinen of natuurgebieden in de buurt, of firma's die eventueel een interessant bedrijfsbezoek op kindermaat kunnen aanbieden, kunnen er fietsen gehuurd worden, zijn er natuurprojecten aan de gang, zijn er wandel- of fietsroutes uitgestippeld¹⁹, is er dichtbij een stadscentrum met interessante cultuurhistorische gegevens of kan er een atelier van een kunstenaar bezocht worden, zijn er openbare toiletten in de stad, waar kan de schoolbus het best parkeren? Het zijn deze extra zaken die voor scholen dikwijls de doorslag geven. Een polyvalente ruimte in het museum zelf of in de onmiddellijke nabijheid van het museum is ideaal om creatieve activiteiten te laten plaatshebben. De kinderen kunnen er over de middag ook hun boterhammetjes opeten.

Maak een totaalpakket van deze informatie met alle praktische gegevens (telefoonnummers e.d.). Verkondig aan al wie het wel en niet wil horen dat dit pakket uitgewerkt is. Maak daarbij gebruik van diverse klassieke en moderne communicatiekanalen:

Stuur een flyer of een mini-brochure op naar mogelijk geïnteresseerde scholen in de wijde omgeving en bezorg dit ook aan de plaatselijke dienst voor toerisme.

Maak een totaalpakket van het aanbod voor kinderen in de nabije omgeving. Leerkrachten willen de straal waarbinnen ze zich verplaatsen voor een didactische uitstap liefst beperkt houden.

¹⁹ Hou er wel rekening mee dat kinderen geen volwassenen zijn. Ze hebben andere interesses en ook fysiek kunnen ze minder aan. Kinderen uit de eerste graad van het basisonderwijs neem je beter niet mee op wandelingen van meer dan vier kilometer, terwijl kinderen uit de derde graad toch al gemakkelijk zes kilometer kunnen stappen.

- Via het internet

Zorg ervoor dat je eigen website snel terug te vinden is via logische zoektermen. Probeer het doorklikken zoveel mogelijk te beperken. Zorg voor een aparte rubriek voor educatieve werking of voor kinderen (zet eventueel de werkjes van de kinderen of de reacties van kinderen of leerkrachten op het net). Maak eventuele initiatieven ook ruim vooraf bekend, scholen willen hun jaarplanning kunnen uitstippelen.

Hoe meer informatie over je museum op het net terug te vinden is, hoe beter. Als leerkrachten je collectie vooraf elektronisch kunnen bekijken, kunnen zij hun leerlingen beter voorbereiden op het museumbezoek. Tips voor de leerkracht ter voorbereiding van een museumbezoek zijn hier zeker ook op hun plaats.

Als (een stuk van) je collectie op bepaalde momenten niet toegankelijk is (bijvoorbeeld doordat er een tijdelijke tentoonstelling plaatsheeft), vermeld je dat ook beter op de site. Zorg dat op zoveel mogelijk relevante sites een link terug te vinden is naar je eigen site: vb. de stad of gemeente in kwestie, Toerisme Leiestreek...

Hou je site up-to-date!

Een nieuwsbrief of e-zine is een prima instrument om nieuwe acties bekend te maken. Hoe meer relevante zaken gebundeld worden, hoe interessanter de nieuwsbrief wordt.

De educatieve acties zouden per streek gebundeld kunnen worden. Elk jaar in het begin van het schooljaar zouden die dan aan alle scholen van de regio bekendgemaakt kunnen worden. Groepeer het aanbod het best per thema (kledij, mode, voertuigen, verkeer, voeding, muziek...); zo is er al een directe link naar schoolprojecten.

Dezelfde nieuwsbrief kan ook gebruikt worden om een vernieuwd educatief aanbod rechtstreeks kenbaar te maken aan de scholen. Elke school heeft een mailadres en die adressen zijn op het internet te vinden. Voor het gemeenschapsonderwijs ga je naar www.ovsg.be (doorklikken naar 'onze instellingen', 'overzicht adressen'). Voor gemeentescholen surf je naar www.argo.be, doorklikken naar 'onze scholen en centra', 'adressenlijst'). Voor het katholieke onderwijs kijk je op www.vvkbao.be (via 'zoekmodules' en daarna 'scholen zoeken').

- Via Klasse (www.klasse.be)

Klasse is een druk gelezen pedagogisch tijdschrift dat iedere leerkracht in Vlaanderen bereikt. Het is het ideale medium om activiteiten aan te kondigen die op stapel staan: gelegenheidstentoonstellingen, opendeurdagen, nieuwe educatieve projecten, maar ook het bestaan van een e-zine kan daar aangekondigd worden.

Klasse heeft ook nog een andere service naar leerkrachten toe. De lerarenkaart geeft korting op diverse evenementen en activiteiten. Een leerkracht die een uitstapje wil plannen in het teken van een bepaald vak kan op www.lerarenkaart.be verschillende parameters ingeven: trefwoord, eindterm, vak, leeftijd, type instelling en plaats.

Zorg dat je aanbod terug te vinden is op deze site en wees creatief waar het gaat om het omschrijven van de relevante eindtermen. Een vermelding op een dergelijke site is uitstekende reclame!

- Via folders

Zorg dat je eigen folder ter beschikking ligt bij de andere musea van het netwerk. Stuur liefst ten minste een vijftal folders per school op, met de vraag om ze te deponeren in de verschillende leraarskamers. Laat leerkrachten gratis binnen in het museum. Leg aan de ingang van het museum een blad waarop bezoekers-leerkrachten hun gegevens kunnen noteren en laat hen weten wanneer het museum uitpakt met een (didactische) activiteit.

- Via opendeurdagen

Leerkrachten zullen het museum meestal eerst zelf bezoeken voor ze met hun klas op bezoek komen. Zorg dus dat ze je museum gezien hebben. Elke leerkracht heeft een gepersonaliseerde lerarenkaart. Nodig hen (en hun gezin) uit op een vaste dag in het jaar en stel je didactisch aanbod voor. Als dit op streekniveau georganiseerd kan worden, zal een dergelijk initiatief meer weerklank krijgen dan wanneer het een individueel aanbod van één bepaald museum betreft.

3.4 Over het belang van goede afspraken

- Met de kinderen

Voor het museumbezoek worden er best enkele afspraken gemaakt met de kinderen: niet roepen, niets aanraken, niet rennen. Deze afspraken kunnen eventueel voorgesteld worden met eenvoudige pictogrammen. Vertel de kinderen ook wat wel mag (vb. vragen stellen, iets aanraken (als dat kan), werkblaadjes invullen,...) en maak afspraken over timing, toiletbezoek en dergelijke.

- Met de leerkrachten

Om de kosten te drukken worden dikwijls verschillende klassen samengebracht om een museum te bezoeken. Dit komt het onthaal van de kinderen uiteraard niet ten goede. Het is in het belang van de kinderen dat het museum duidelijk meedeelt aan scholen hoe groot een groep kinderen voor één gidsbeurt maximaal kan zijn. Normaal is een groep van twintig kinderen het maximum. Met grotere groepen loop je het risico dat niet iedereen alles zal gezien en gehoord hebben. De aandacht van de kinderen verslapt snel als ze niet honderd procent kunnen volgen. Vraag vooraf aan de leerkracht hoeveel tijd hij/zij met de klasgroep in het museum wil doorbrengen. Maak een blaadje met de aangeboden educatieve activiteiten met de vermelding van de tijdsduur en de specifieke leeftijd.

- Met de gidsen

Het is belangrijk dat de vooraf afgesproken timing gerespecteerd wordt. Een rondleiding van een uur mag niet langer dan een uur duren; hoe geïnteresseerd de kinderen ook zijn en hoe goed de gids

Voor het museumbezoek worden er eerst enkele afspraken gemaakt met de kinderen.

zijn vak ook kent. Meestal is een museumbezoek een onderdeel van een studiereis en wanneer de vastgelegde afspraken niet worden gerespecteerd, loopt de organisatie van de rest van de dag in het honderd.

De gids die de rondleiding in het museum verzorgt, dient ook rekening te houden met het niveau van de kinderen; het is wenselijk dat de leerkrachten hieromtrent vooraf duidelijke richtlijnen geven.

3.5 Vuistregels voor het werken met kinderen

Elke collectie kan aantrekkelijk worden gemaakt voor kinderen! Met enkele simpele ingrepen kan men een kindvriendelijke omgeving creëren. Kwaliteit hoeft niet duur te zijn als men een beetje creatief is.

Enkele praktische wenken om een museumbezoek met kinderen ordelijk te laten verlopen:

- Geef de kinderen aan het begin van het museumbezoek de kans om naar het toilet te gaan (zorg per 25 leerlingen voor ten minste twee à drie toiletten, met genoeg ruimte om de kleinere kinderen te helpen).
- Begin pas te vertellen als alle spulletjes netjes zijn opgeborgen.
- Als je (al wat oudere) kinderen op eigen kracht door het museum laat rondlopen is het niet slecht om vooraf even stil te staan bij de indeling van het gebouw. In een onbekende omgeving is het voor hen immers moeilijk om zich te oriënteren. Geef hen eventueel een plannetje mee en doe een paar eenvoudige oefeningen tot iedereen snapt hoe het werkt.
- Maak aan het begin van een bezoek best ook een aantal afspraken (niet roepen, niets aanraken, niet lopen,...) en leg hen uit waarom je dit vraagt.
- Lange tijd rechtstaan om te luisteren gaat kinderen op de zenuwen werken; ze worden hangerig en hun aandacht verslapt automatisch. Laat hen zitten indien mogelijk (zorg eventueel voor kussens als er geen tapijt ligt).

Geef de kinderen aan het begin van het museumbezoek de kans om naar het toilet te gaan.

Een van de meest simpele maar meest doeltreffende manieren om de aandacht van kinderen uit het basisonderwijs op de collectie te vestigen blijft nog steeds het onderwijsleergesprek (vraag- en antwoordmodel). Hierbij is een goede gids van groot belang (zie hierboven).

In het ideale geval is er vooraf even overleg geweest tussen de leerkracht en de gids; de gids kan dan op een adequate manier inspelen op de voorkennis van de groep. Kinderen van elf jaar zijn niet in dezelfde dingen geïnteresseerd als kinderen van zeven. Als je weet welke thema's ze in de klas behandelen, kun je hierop inspelen en eventuele verbanden zoeken met je collectie.

Een goede briefing van de leerkracht voor het museumbezoek is eveneens aan te raden, maar zorg ervoor dat er vooraf ook niet te veel informatie aan de kinderen wordt gegeven. De gids moet nog nieuwe dingen kunnen vertellen; als ze alles al weten, heeft het museumbezoek zelf geen zin meer en zal de aandacht van de kinderen snel verslappen. Je kunt eventueel afspreken met de leerkracht dat hij of zij in de klas al een aantal nieuwe termen aanbrengt. Op die manier kan het museumbezoek zelf luchtig gehouden worden en kunnen de kinderen direct inpikken op wat gezegd wordt. Reik de leerkrachten het nodige materiaal hiervoor aan, maar hou er rekening mee dat niet alle leerkrachten dat klakkeloos zullen overnemen.

Gun de kinderen gerust een blik achter de schermen. Kinderen zijn nieuwsgierig en zullen dit zeker appreciëren. In het Museum van Deinze en de Leiestreek bijvoorbeeld vertelt de gids over de werking van het museum, neemt hen mee in de reserves en staat stil bij de waarde van bepaalde kunstwerken.

Laat de kinderen zelf regelmatig aan het woord; peil naar hun verwachtingen en ideeën en vraag naar hun ervaringen met bepaalde zaken. Dit werkt de motivatie van de kinderen in de hand. De meesten vertellen graag en zullen zeker op je vragen ingaan. Probeer actief linken te zoeken naar hun leefwereld; een goede timing is hierbij belangrijk. Bijvoorbeeld: de tentoonstelling over bisschopschoenen in het Schoeismuseum kwam tijdens de sinterklaasperiode uitstekend over bij de kinderen; op een ander moment van het jaar zou de tentoonstelling zijn doel voorbij geschoten hebben.

Probeer actief linken te zoeken met de leefwereld van de kinderen.

Daag de kinderen uit (b.v. op vier plaatsen in het museum kan men ... terugvinden, of vermeld terloops hoe goed de vorige klas de werkblaadjes heeft ingevuld, of kondig aan dat je tijdens het bezoek drie leugens zal vertellen). Het wedstrijdement werkt motiverend, vooral bij jongens. Zorg er wel voor dat dit niet uit de hand loopt en dat ook minder 'snelle' kinderen aan bod komen. Zorg voor interactie. Wat vriendjes vertellen of zien, blijft soms langer bij dan wat de leerkracht of gids vertelt. Laat een kind iets voorlezen of vraag de kinderen wat hen opviel bij het binnenkomen, wat ze zelf al weten over het tentoongestelde voorwerp, wat ze zien, welke gevoelens het bij hen oproept, hoe oud ze denken dat het is enz.

Als je het hebt over leeftijden, kostprijs, maten en gewichten, vergelijk dan met dingen die tot de leefwereld van de kinderen behoren.

Als je een moeilijke term gebruikt, vraag dan of iedereen die term begrijpt en leg zondig uit.

Vraag feedback aan de leerkrachten en de kinderen. Zo leer je je sterke en zwakke punten als museum en als gids kennen. Vraag naar reacties onmiddellijk na het bezoek of stel voor dat ze achteraf een verslag maken en een kopie bezorgen.

Tracht via de kinderen ook de ouders te bereiken. Geef de kinderen na het bezoek een aandenken mee (een folder, een postkaart, een diploma, zelfgemaakte knutselwerken,...). Zo iets wekt de nieuwsgierigheid van de ouders en je hebt meer kans dat er thuis nog eens wordt nagekaart over het bezoek.

Heel belangrijk als je met kinderen werkt is het selecteren van relevante informatie en het doseren ervan. Kinderen kunnen zich niet lang concentreren. Dit hangt uiteraard sterk af van klas tot klas en van kind tot kind, maar als algemene richtlijn kan je stellen dat kinderen uit de derde graad van het basisonderwijs maximaal een uur geconcentreerd kunnen blijven, terwijl kinderen uit de eerste graad maximaal een half uur zullen luisteren.

Als je te veel (of te moeilijke, of te gemakkelijke) informatie aanbiedt, riskeer je dat ze heel weinig bijleren. Werk dus beter een deelaspect uit of een belangrijk collectiestuk in plaats van de volledige collectie in je rondleiding aan bod te laten komen. Je kunt er bijvoorbeeld voor kiezen om te gaan werken rond een bepaald thema dat de kinderen op dat ogenblik ook in de klas behandelen. Of je kunt focussen op een belangrijk schilderij. Of op de werken van één bepaalde kunstenaar. Als kinderen gericht kijken, zullen ze heel wat van het museumbezoek opsteken. Je kunt een dergelijke manier van kijken stimuleren door tekens

aan te brengen in het museum. Voor jongere kinderen kun je eventueel met een fictief figuurtje werken (b.v. het figuurtje van Asterix in een archeologisch museum), voor oudere kinderen kun je werken met een personage dat echt bestaan heeft. Gebruik indien mogelijk liever een figuurtje dan een geometrisch symbooltje; kinderen vinden het heerlijk om zich te vereenzelvigen met een al dan niet fictief personage. Stripfiguren zijn hiervoor natuurlijk bijzonder geschikt (let er wel op dat de afbeelding historisch correcte details weergeeft!).

Hou er best ook rekening mee dat de jongere kinderen nog niet over een volledig abstractievermogen beschikken: woorden als 'macht', 'nederzetting', ... verdienen een extra woordje uitleg. Probeer per bezoek niet meer dan drie nieuwe termen te lanceren. Herhaal regelmatig de nieuwe woorden die je introduceert en laat de kinderen die woorden ook in een zin gebruiken.

Niet alleen het hoofd, maar ook het hart en de handen van een kind moeten aangesproken worden (de drie H's) en dat is iets wat in de meeste musea nog te weinig aandacht krijgt, het blijft meestal bij luisteren en kijken. Kinderen kunnen zich echter niet zo lang concentreren en een afwisseling met actieve doe-opdrachten waarbij ze dingen kunnen aanraken is dus van belang. Zorg voor replica's als de collectiestukken fragiel zijn en verzin er een aantal opdrachten bij²⁰. Driedimensionele dingen spreken kinderen sowieso veel meer aan dan tweedimensionele, dus zorg eventueel voor maquettes als er weinig collectiestukken driedimensioneel zijn (je kunt ook de leerlingen eenvoudige maquettes laten maken).

Niet alleen het hoofd, maar ook het hart en de handen van een kind moeten aangesproken worden. Actieve doe-opdrachten zijn belangrijk.

²⁰ Replica's moeten tegen een stootje kunnen, maar wijken best niet teveel van het oorspronkelijke stuk af. Een verfijnd juweel moet bijvoorbeeld ook in replica zijn verfijnd karakter behouden. Met wat geluk kan de technische school in de buurt tegen vergoeding van kostprijs de gewenste maquettes of replica's maken.

Zorg voor voldoende variatie in de opdrachten: kijkopdrachten, taalopdrachten, wiskundige opdrachten, tekenopdrachten, zoekopdrachten. Dit zorgt niet alleen voor afwisseling (en dus minder verveling bij de leerlingen) maar bovendien oefenen ze hierdoor diverse vaardigheden (observeren, ordenen, verklaren, situeren in tijd en ruimte,...). Je kunt ook afwisseling brengen door hen nu eens alleen, dan weer in groepjes te laten werken (zo kunnen ook oudere leerlingen ingeschakeld worden om een jonger groepje te begeleiden; of klassen kunnen gemixt worden).

Een leuke presentatie van de opdrachten is belangrijk (zie hierboven: over goede werkblaadjes). Probeer alle zintuigen aan te spreken: laat hen achtergrondgeluiden of muziek met een link naar het museum horen, of laat hen dingen voelen, ruiken, proeven,... Kinderen willen ontdekken!

3.6 Koken kost geld... maar niet altijd evenveel

Als je regelmatig kinderen over de vloer krijgt, is het nuttig om even stil te staan bij de volgende punten en te investeren in een aantal elementaire en relatief goedkope zaken.

- Zorg dat er kapstokken zijn en ruimte is om de spullen van de kinderen op te bergen in de plaats waar de groep wordt ontvangen. Handig is ook het gebruik van grote boxen. Zo kunnen ook rugzakjes veilig worden opgeborgen tijdens daguitstappen. Alle materiaal van een groep blijft samen en spullen raken minder snel vergeten.

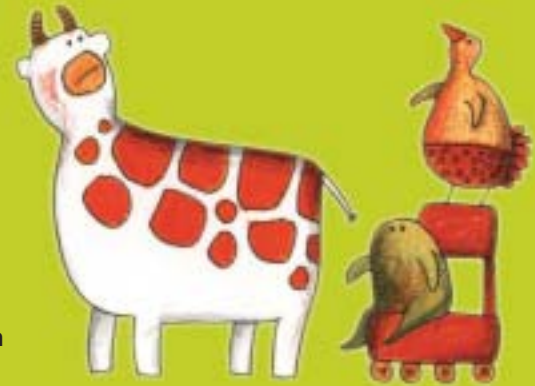
Zorg voor kapstokken of voor grote boxen om de spulletjes van de kinderen in op de bergen.

Hou rekening met anders-validen bij de herinrichting van het museum

- Dikwijls zijn museumobjecten voor kinderen te hoog opgesteld. Hierdoor doen ze vaak minder inspanning om de stukken ook goed te bekijken. Hang de stukken dus niet te hoog of zorg voor boxen of kijkkasten op een hoogte die ook voor kleuters of kleinere kinderen geschikt is. Hang eventueel (geplastificeerde) kopieën van de werken op ooghoogte van de kinderen.
- Kinderen lezen weinig, zeker als ze in groep zijn. Toch is het nuttig om in de vitrines een minimale uitleg (wat, waar, wanneer) te geven in een eenvoudig en hedendaags taalgebruik.
- Zorg eventueel dat er schrijfplankjes zijn om de kinderen hun werkblaadjes te laten invullen; zo kunnen ze die toch gemakkelijk invullen zonder op vitrines te gaan leunen. Hou een slijper en eventueel wat extra potloden of pennen binnen handbereik.
- Een flapbord en stiften in verschillende kleuren zijn ook altijd handig. Dit zijn absolute basisbenodigdheden voor een didactische werking. De leerkrachten zullen hier dankbaar gebruik van maken.
- Jonge kinderen vinden grote, 'lege' ruimtes soms nogal angstaanjagend. Muziek kan de sfeer van zo'n ruimte aangenamer maken.
- Museumobjecten spreken meer tot de verbeelding van een kind als ze in hun eigen context geplaatst worden. Een goed voorbeeld daarvan is het tabakswinkeltje in het Wervikse Tabaksmuseum. Vanuit zo'n concreet tafereel is het ook gemakkelijker om een verhaal over die tijd te vertellen.

Dikwijls zijn de museumobjecten te hoog opgesteld voor kinderen.

Niet elk museum beschikt over veel extra ruimte of speciaal geschoold educatief personeel. Dat hoeft ook niet. Onderstaande suggesties kosten inderdaad wat tijd, maar in de meeste gevallen is het de investering zeker waard.

- Verzamel de educatieve mappen van musea die soortgelijke collecties hebben, ook al hebben die een andere schaal dan je eigen museum. Werk eventueel gezamenlijk een educatief pakket uit.

- Probeer een jonge kunstenaar (of ambachtslieden, naargelang de aard van je collectie) te strikken om in je museum te komen werken op een ogenblik dat er zeker wat volk over de vloer komt (open monumentendag, erfgoeddag,...).
- Vraag de thema's op van eventuele vakoverschrijdende projecten in de omliggende scholen en maak duidelijk dat je bereid bent om mee te werken. Misschien ziet een school het wel zitten om de samenwerking aan te gaan en er bijvoorbeeld een Dynamo2-project van te maken (zie p. 49)? Zorg dat de scholen je gegevens vinden; maak ze bekend via de site www.tento.be.
- Zorg voor een plaats om de resultaten van het project uit te hangen (tekeningen, poëziepanelen,...).
- Het inschakelen van leerkrachten is een absolute meerwaarde voor de educatieve werking van musea, ook van kleinere musea. De Izegemse musea zijn hier een uitstekend voorbeeld van. Ook musea met educatief personeel (de Kortrijkse musea bijvoorbeeld) schakelen leerkrachten in om de nieuwe pakketten te toetsen alvorens ze aan de scholen te presenteren.

Aarzel niet om contact op te nemen met normaalscholen. Elke onderwijzer(es) in spe maakt aan het eind van zijn of haar opleiding een eindwerk. Er is geen enkele reden waarom je museum niet het voorwerp zou kunnen worden van zo'n eindwerk. Lever je ideeën aan en probeer dit als een hapklare brok te presenteren. Als museum wordt er van je wel enige begeleiding verwacht, maar je krijgt er als het even meezit, veel voor terug.

Ook scholen moeten rekening houden met budgettaire beperkingen. Voor studiereizen zijn de mogelijkheden van de gemiddelde basisschool beduidend lager dan van het secundair onderwijs. Dikwijls slopen het busvervoer en de toegangsprijs al het volledige budget op en laat men het dan uit financiële overwegingen na om een gids te vragen... terwijl een rondleiding door een enthousiaste gids net de meerwaarde aan het bezoek levert (zie hierboven). Scholen zouden dus eigenlijk gestimuleerd moeten worden om zeker een gids te boeken. Men zou de toegang voor kinderen gratis kunnen maken, maar dit is allicht niet wenselijk voor de musea. Het voorstel van de werkgroep is dan ook dat scholen voor klasbezoeken enkel een tarief MET GIDS zonder aparte toegangsprijs betalen (een deel van de toegangsprijs kan in het gidsentarief verrekend worden). Geef aan klassen die aan een project werken en hierbij een beroep doen op je museum, de kans om meerdere keren (gratis) terug te keren naar het museum. Leerkrachten die een studiereis voorbereiden, gaan meestal op verkenning. Zorg dat zij je museum gezien hebben (en maak de toegang voor leerkrachten, op vertoon van hun leerkrachtenpas, gratis).

Anderzijds wil je als museumwerker ook dat je museum opnieuw bezocht wordt, liefst door kinderen met hun ouders. Je kunt een band creëren met de kinderen door bijvoorbeeld hun tekeningen uit te hangen in het museum. Als je hen een pasje geeft waarmee ze gratis het museum binnenkomen, dan krijg je gegarandeerd ook minstens een van de ouders over de vloer. Als deze aanbevelingen op een regionale schaal zouden worden doorgevoerd, dan plaatst men de musea van de regio in de kijker en opvallen is tegenwoordig een kunst!

3.7 Op zoek naar inspiratie? Nuttige publicaties en websites

www.ond.vlaanderen.be is de officiële website van de Vlaamse Gemeenschap; hier vindt men ook de eindtermen en ontwikkelingsdoelen (dvo/eindtermen of doorklikken naar onderwijs-portaal).

Voor de leerplannen van de diverse netten kan je terecht op onderstaande sites:

Gemeenschapsonderwijs: <http://www.argo.be/pbd/leerplannenbao/lpbaoindex.html>

of gewoon via www.gemeenschapsonderwijs.be

Gemeentelijk onderwijs: www.ovsg.be

Katholiek onderwijs: <http://koine.vsko.be> (het leerplan is niet raadpleegbaar via internet)

Lerarenopleidingen in West-Vlaanderen:

- Katholieke Hogeschool Brugge-Oostende (KHBO)
Campus Sint-Andreas Brugge
Garenmarkt 8, 8000 Brugge
tel. 050 47 09 70, fax 050 47 09 77
Ler.info@khbo.be
www.khbo.be

Je kunt een band creëren met de kinderen door bijvoorbeeld hun tekeningen uit te hangen in het museum. Als je hen een pasje geeft waarmee ze gratis het museum binnenkomen, dan krijg je gegarandeerd ook de ouders over de vloer.

- Katho
Campus Tielt
Departement PHO
Beernegemstraat 10, 8700 Tielt
tel. 051 40 02 40, fax 051 40 89 13
hpo@katho.be
<http://www.katho.be/pho>
- Katho
Campus Torhout
Departement Reno
Sint-Jozefstraat 1, 8820 Torhout
tel. 050 23 10 30, fax 050 23 10 40
reno@katho.be
<http://www.katho.be/reno>
- Hogeschool West-Vlaanderen
Departement HPI
Sint-Jorisstraat 71, 8000 Brugge
tel. 050 33 32 68, fax 050 34 62 54
lerarenopleiding@howest.be
www.regiobrugge.be

Voor creatieve ideeën kun je terecht op onderstaande sites. De lijst is uiteraard niet volledig; dagelijks worden er nieuwe websites ontwikkeld. Alleen al de zoekterm 'werken met cultureel erfgoed' invoeren in zoekmachines levert heel wat inspiratie. Toch een paar (Nederlandstalige) tips:

www.spelinfo.be (Centrum van informatieve spelen)

www.datbewarenl.nl

www.erfgoedactueel.nl

www.erfgoedactueel.kennisnet.nl

www.filoket.be (aanspreekpunt voor de ondersteuning van filosoferen met kinderen)

<http://www.webkwestie.nl/> of www.digikids.be om in de klas al een museumbezoek voor te bereiden; alle mogelijke thema's worden hier aangeboden.

www.canoncultuurcel.be brengt leerlingen, leerkrachten en vormingsmedewerkers in contact met kunst en cultuur; zij zijn ook verantwoordelijk voor de Dynamo2-projecten. Musea kunnen in zo'n project meestappen als ze hiervoor door de school worden gecontacteerd. Indien het project wordt goedgekeurd, wordt de school in belangrijke mate ondersteund voor de uitvoering van het project.

CanonCultuurcel ontwikkelde ook 'Blikopener', een origineel spelpakket dat kinderen op een leuke manier leert kijken naar beeldende kunst.

Dagelijks worden er nieuwe websites ontwikkeld. Alleen al de zoekterm 'werken met cultureel erfgoed' invoeren in zoekmachines levert heel wat inspiratie.

Adres: Canon Cultuurcel, Hendrik Consciencegebouw, Koning Albert II-laan 15, 1210 Brussel
tel. 02 553 96 63, fax 02 553 96 75
e-mail: canon@ond.vlaanderen.be

Ook sites als die van Averbode bieden heel wat nuttige informatie:

http://www.averbode.com/nl/educatieve_uitgaven/lageronderw.php

Het ideale kanaal om ruchtbaarheid te geven aan een nieuw educatief initiatief, is Klasse. Klasse is een communicatieproject van het departement Onderwijs van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap. Maandelijks worden er vier tijdschriften uitgegeven, nl. Klasse voor Leerkrachten (voor al wie beroepshalve met onderwijs bezig is), Klasse voor Ouders (voor alle ouders van kleuters tot en met kinderen van de eerste graad secundair onderwijs), Yeti (voor kinderen van de derde graad van het basisonderwijs) en Maks! (voor tieners uit de tweede en derde graad van het secundair onderwijs).

red.leerkrachten@klasse.be

red.ouders@klasse.be

www.klasse.be

Ook in onderstaande, vrij recente publicaties valt er een en ander van inspiratie te verzamelen:

- **Scholen Adopteren Monumenten. Een handleiding voor docenten en andere betrokkenen voor het gebruik van de historische omgeving in het onderwijs**, Stichting Nationaal Contact Monumenten, Zeist, 1997.
- **Musea en Onderwijs**, Gent, 2001.
- **15x Open monumentendag**, Antwerpen, 2003.
- **Erf Goed! Suggesties voor juffen en meesters**, Brussel, 2003.
- **Knip Goed!, Werkschrift voor juffen en meesters**, Brussel, 2003.
- **Cultureel erfgoed en onderwijs. Schatkamers voor scholieren**, Enschede 1999.

Museum per museum

4.1 Nationaal Tabaksmuseum Wervik

Koestraat 63, 8940 Wervik

T 056 31 49 29, F 056 31 56 76

E tabaksmuseum.wervik@skynet.be

De screening greep plaats voor de opening van de nieuwe museumvleugel. Deze is veel didactischer aangepakt dan het oude gedeelte. De nieuwe opstelling staat stil bij tabak als plant en hoe die in onze gewesten geïntroduceerd raakte. In de 'hel' maakt men kennis met speciale collectiestukken gelinkt aan tabak. De erotisch getinte voorwerpen kunnen 'begluurd' worden in speciaal ontworpen vitrinekasten. Er is een zaaltje gewijd aan de speciale ligging van Wervik (op de grens, met alle smokkelverhalen die inherent zijn aan die ligging). Er gaat ook heel wat aandacht naar de rol van de media in de tabaksindustrie.

In het oude gedeelte, dat zich in de bijgebouwen van de Briekenmolen bevindt, is er een vooroorlogse tabakswinkel, rookkamer en tabaksmanufactuur gereconstrueerd, evenals een rokerskroeg uit de pionierstijd.

De reserves, deels toegankelijk voor het publiek, zullen worden uitgerust met een computer met touchscreen waarmee er informatie kan worden opgevraagd over de verschillende collectiestukken.

Tussen het museum en de Leie bevindt er zich een prachtige kruidentuin.

Openingstijden

Van 1 maart tot en met 31 oktober: van dinsdag tot en met zondag, telkens van 13.30 tot 17.30 uur en van dinsdag tot vrijdag ook van 9 tot 12 uur.

Na afspraak ook op andere uren en dagen (nocturnes enz.).

Bibliotheek en documentatiecentrum: na afspraak.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis voor Wervikse scholen; niet-Wervikse scholen: 2 euro per leerling (leerkrachten en begeleiders gratis)
- Rondleiding met gids (duur: 1u30'): 35 euro per groep (max. 50 personen, tweede groep 25 euro)
- Individuele bezoekers: 3 euro; inwoners van Wervik en kinderen onder de 6 jaar: gratis; kinderen van 6 tot 12 jaar: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Video 'Ga niet op in rook' (i.s.m. Ketnet aangemaakt)
Doelgroep: 13 tot 16 jaar
Duur: 22'
Kostprijs: gratis
- Vragenlijst en opdrachten rond de diverse aspecten van de tabakscultuur
Doelgroep: derde graad lager onderwijs
Duur: afhankelijk van de beschikbare tijd
Kostprijs: gratis
- Film 'Sherlock Holmes ontdekt Wervik' (Lieven Debrauwere)
Doelgroep: vanaf 10 jaar
Duur: 13'
Kostprijs: gratis
- Bezoek aan de tabaksploegvelden (juni-september)
Doelgroep: voor elke leeftijd
Duur: te bepalen
Kostprijs: gratis

Bezoek aan de bakstenen stellingmolen (met meester-molenaar): als onderdeel van het Nationaal Tabaksmuseum. De leerlingen mogen ook tabaksbladeren naaien.

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie
  - 1.4. Kunnen gezonde levensgewoonten in verband brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam.
  - 4.5. Beseffen dat hun gedrag beïnvloed wordt door de reclame en de media.
  - 5.5. Kunnen belangrijke gebeurtenissen of ervaringen uit eigen leven chronologisch ordenen en indelen in periodes. Ze kunnen daarvoor eigen indelingscriteria vinden.
  - 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
- Muzische vorming
  - 1.1. Kunnen door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen.
- Sociale vaardigheden
  - 1.6. De leerlingen kunnen kritisch zijn en een eigen mening formuleren.
  - 1.9. De leerlingen kunnen ongelijk of onmacht toegeven, kritiek beluisteren en eruit leren.

Suggesties voor de infrastructuur

- De infrastructuur is geschikt voor het onthaal van groepen. Wanneer men de molenkuip betreedt, kan een grotere groep beter opgesplitst worden.
- Er is een parking voor het museum dat bovendien in een rustige buurt ligt. De museumomgeving en de bijbehorende tuin zijn veilig voor kinderen en lenen zich dan ook prima tot buitenactiviteiten. Het bezoek aan de molen zelf is minder geschikt voor kinderen.

- Alleen de bovenbouw van het oude deel van het museum is niet echt toegankelijk voor anders-validen; bij de nieuwbouw werd hier wel heel wat aandacht aan besteed.
- Zowel in het oude als in het nieuwe gedeelte zijn er enkele toiletten beschikbaar. In het nieuwe gedeelte is er ook een toilet voor rolstoelgebruikers.
- Jassen kunnen worden opgehangen bij het binnenkomen.
- In de bovenbouw van het nieuwe gedeelte zal er een didactische ruimte ingericht worden.
- De verduidelijkende teksten zijn over het algemeen nogal summier. De aanwezige verduidelijkingen zijn vrij klein geschreven en in een archaïsche taal opgesteld. Doordat er in de vitrines geen namen of jaartallen zijn aangebracht is het voor de kinderen zo goed als onmogelijk om te weten wat ze zien of waarvoor de tentoongestelde voorwerpen dienen.
- De structuur in de opstelling is duidelijk. De stukken zelf zijn voldoende zichtbaar voor kinderen en ze zijn op een adequate manier beschermd tegen grijpgrage kinderhandjes. Alles staat wel vrij dicht bij elkaar. Misschien kan er geopteerd worden om uit de nu tentoongestelde stukken een representatieve selectie te maken; op die manier komt er meer bewegingsruimte voor de bezoekers.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Maak een 'identiteitskaart' op van de tabaksplant met een korte geschiedenis van de plant. Waar komt ze vandaan? Hoe is ze hier geraakt? Waartoe werd ze in Amerika gebruikt (geneeskundig)? Hoe evolueerde dit op het vasteland (rijkeren, prestige,...), later veel gebruikt door de armen (tabak, pruimen, sigaretten). Wat is de Latijnse naam? Hoe ziet de bloem eruit? Wat zijn de gevaren?
- Laat de kinderen discussiemateriaal verzamelen voor of tegen roken en slogans maken om campagne te voeren voor of tegen roken. Hoe staan zij tegenover thuis roken? En tegenover roken in scholen, openbare gebouwen,...? Heeft het zin om de reclame af te schaffen? Wat is de sociale rol van tabak en de macht van automerken (formule 1-wagens) binnen de tabaks-wereld? Je kunt ook stilstaan bij de geschiedenis van de (in)tolerantie i.v.m. roken.

- Interessante websites :
<http://www.ephedra.demon.nl/uitjebol/tabak.htm>
(voorlichtingsbureau van tabak:) <http://www.bvt.nl/>
<http://www.stoppen.be/tabak.htm>
<http://users.skynet.be/zoekheteensop/tabak.htm>

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Werk best met verschillende kleuren volgens de deelonderwerpen (bv. tabaksverpakkingen/pijpen/soorten tabak/artefacten voor het bewaren van tabak/industrie/kunst en tabak/...); op die manier zullen de kinderen gericht kijken naar de collectie.
- De meeste kinderen zullen nog nooit een tabaksplant hebben gezien. Zorg daarom best voor een echte tabaksplant of een grote, gedetailleerde foto ervan.
- Naast de geschiedenis van de tabaksplant en tabak als drug, kan er ook stilgestaan worden bij het belang dat tabak had voor onze gewesten. Eventueel kan men de link leggen naar de arbeidssituatie van de tabakstellers (vroeger en nu, hier en elders).
- De herkomst en de geschiedenis van tabak biedt heel wat mogelijkheden om een oefening op kaartlezen te geven. Toon kinderen op een wereldkaart waar de tabak vandaan komt (koppel dit aan de ontdekkingsreizen) en laat hen daarna in groepjes de foto's van de verschillende pijpen uit de collectie bij het juiste land plaatsen of omgekeerd: de landen (alleen de contouren, aan de hand van de vorm moeten ze op de grote wereldkaart zelf zien uit te maken over welk land het precies gaat) bij de juiste vitrines leggen. Tabak telen gebeurde niet alleen in Wervik; laat hen op een kaart aanduiden in welke andere regio's van Vlaanderen er tabak werd verbouwd.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen hun eigen sigarenbandje ontwerpen (of eentje voor hun school) of het deksel van een luciferdoosje dat ze eerst in elkaar geknutseld hebben.

- Laat hen voorwerpen halen uit een kist en rangschikken volgens het gevaar dat ze voor de gezondheid kunnen betekenen. Bijvoorbeeld: tabak/alcohol/chocolade/televisie enz. Laat hen daarna tekenen wat je allemaal kan doen in plaats daarvan: zwemmen, muziek maken, voetballen, tekenen, lezen, spelen,...
- Laat de kinderen hun eigen toptien opstellen van de collectiestukken.
- De kinderen kunnen winkeltje spelen in het tabakswinkeltje of een toneeltje in elkaar steken i.v.m. een vredespijp, rooksignalen,...
- Laat hen zelf een tabakszakje knutselen.
- Er is een grote hoeveelheid aan voorwerpen in het museum: laat daarom kinderen gericht kijken, door bijvoorbeeld een gerichte zoektocht in de verschillende vitrines.
- Met twee houten paletten en zwart plastic kan er een geurtunnel gemaakt worden. Met foto's van bruine tanden en rokerslongen, grafieken en tabellen i.v.m. ziektebeelden als gevolg van roken enz. kan de rooktunnel aangekleed worden; een rokershoest dient als achtergrondgeluid. Laat kinderen ook de vieze geur opsnuiven in zakken vol sigarettenpeuken.
- Als contrast met de rooktunnel kan de prachtige (en veilige!) groene omgeving nog meer als een troef uitgespeeld worden. Men zou er bijvoorbeeld ook een smokkelspel kunnen uitwerken; jeugdbewegingen kunnen in de uitwerking hiervan zeker inspiratie geven en ook het internet biedt heel wat info rond het uitwerken van spelen.

4.2 Stadsmuseum 't Schippershof

Rijselstraat 77, 8930 Mene
 T 056 53 23 63, F 056 53 23 64
 E schippershof@menen.be

De collectie van het Stadsmuseum van Mene bevat twee grote luiken: beeldende kunst en de geschiedenis van de grensstad.

In de eerste zalen maak je vooral kennis met beeldhouwwerken van diverse kunstenaars en periodes. Je krijgt er een overzicht van honderd jaar beeldhouwkunst met figuratief, romantisch werk van Yvonne Serruys (Mene 1873 – Parijs 1953), de evolutie van figuratief naar abstract bij Georges Dobbels (Mene 1910 – Brussel 1988) en de hedendaagse figuratie van Johan Tahon (Mene 1965).

In het beeldhouwatelier worden de verschillende fases getoond bij het tot stand komen van een klassiek beeld.

Twee zalen bevatten de belangrijkste thema's uit de rijke stadsgeschiedenis: het middeleeuwse Mene, de evolutie van de stadsvestingen, grens en smokkel, de linnennijverheid en de vlasbewerking, de Eerste Wereldoorlog.

In de audiovisuele ruimte worden er powerpointprojecties gepresenteerd over het erfgoed van Mene: de vestingen, klassieke architectuur, frivole architectuur en de oude stedelijke begraafplaats.

Openingstijden

Van woensdag tot zondag, telkens van 14 tot 18 uur

Na afspraak ook op andere dagen en uren.

Rondleidingen en workshops moeten minstens 14 dagen vooraf geboekt worden.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis voor Menense scholen; voor niet-Menense scholen 1.50 euro per persoon.
- Rondleiding met gids (75'): 25 euro per groep
- Individuele bezoekers: 2 euro; gratis voor Menenaars
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Parcours waarbij kinderen aan de hand van een viertal groepsspelletjes de geschiedenis van de grensstad leren ontdekken.
Doelgroep: basisonderwijs, vijfde jaar
Duur: twee lestijden
Kostprijs: 25 euro per klas
- Klei-ateliers op zolder, voorafgegaan door een korte kennismaking met de afdeling beeldende kunst en een introductiefilmpje. Ze worden hierbij begeleid door een kunstenaar.
Doelgroep: vanaf vierde jaar basisonderwijs
Duur: twee lestijden
Kostprijs: 4 euro per leerling

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie
5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.
- Muzische vorming
1.1. Door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen.

- 1.4. Plezier en voldoening vinden in het beeldend vormgeven en genieten van wat beeldend is vormgegeven.
- 1.5. Beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet.
- 1.6. Tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven.
- 6.2. Zonder vooroordelen naar kunst kijken.

Suggesties voor de infrastructuur

- Er is een vrij grote ontvangstruimte in 't Schippershof, dus groepen kunnen er met gemak worden ontvangen. De overdekte binnenplaats kan goed dienen om de hele groep aan te spreken. Kinderen kunnen er op de grond zitten.
- Naast het museum en in de onmiddellijke omgeving is er ruimschoots gratis parking. Op die manier kan een groep kinderen veilig uit de bus stappen.
- Het museum is toegankelijk voor anders-validen. Er is een speciale lift zodat (onder begeleiding) de eerste verdieping kan worden bezocht.
- De toiletten zijn verzorgd en goed aangeduid, maar beperkt in aantal (3).
- Er is een polyvalent zaaltje waar ook de jassen kunnen worden opgehangen. Het museum gebruikt ook de zolderruimtes om de kinderen creatief met klei te laten experimenteren.
- De opstelling van de stukken is goed voor kinderen, hoewel de maquettes en de oude foto's te hoog staan voor kleuters en kinderen uit de eerste graad van het basisonderwijs.
- De presentatie is aantrekkelijk, maar de uitleg bij de collectie is voor kinderen te moeilijk. Zorg best ook voor een gekleurd symbooltje om een bepaald collectiestuk aan een bepaalde inhoud (geschiedenis, kunst, industrie,...) toe te wijzen. Er zijn ook enkele visuele presentaties (powerpoint) te zien die kinderen zeker zullen aanspreken.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Maak werkblaadjes met uitleg over Dobbels en Serruys. Leg gerust linken met het werk van andere kunstenaars, maar illustreer alles met afbeeldingen (kinderen hebben geen parate kennis van kunstgeschiedenis, grote namen zeggen hen niets).

- Aan de figuur van Yvonne Serruys kan het thema van de emancipatie gekoppeld worden.
- Voor kinderen uit Mene kan het interessant zijn om een hedendaags stratenplan te vergelijken met de Sanderuskaart. Zorg voor wat foto- en kaartenmateriaal en geef dat aan de leerkrachten mee; leerlingen kunnen hiermee eventueel een powerpointles maken als voorbereiding op of evaluatie van het museumbezoek en een rondleiding in de stad.
- Zorg voor wat informatie over het gebouw van 't Schippershof, de evolutie van de vestingen,...
- De site <http://www.bbc.co.uk/history/war/> levert heel wat inspiratie; zo kun je er onder andere in 3-D de loopgraven bezoeken.

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

Er zijn twee aspecten die aan bod kunnen komen : de kunstcollectie en het historisch museum. Informeer bij de leerkracht welk deel er best wordt besproken en beperk je daartoe. Het is interessanter om een van de twee aspecten wat uitgebreider toe te lichten dan om ze alletwee snel te overlopen.

- Bij de kunstafdeling
  - | Spreek met de leerkracht af welke elementen al uitgebreid behandeld werden in de les, en wat nog in het museum toegelicht wordt. Zo kan de figuur van Yvonne Serruys een voorbeeld vormen bij een algemener thema 'leven in de negentiende eeuw' (en de situatie van de vrouw in die tijd). Zie hierboven.
  - | Het contact met een echte kunstenaar is een meerwaarde! Leg contacten met de academie voor beeldende kunst.
- Bij de historische afdeling
  - | Een thema dat zeker aangekaart kan worden is de groei en ontwikkeling van een stad (Mene als voorbeeld van een kleine stad). Wat waren de belangrijkste gebouwen in een stad en wat is er nu nog van bewaard (laat hen dat eventueel aanduiden op de Sanderuskaart). Wijs de kinderen op het belang van opgravingen (prachtig te illustreren met de archeologische voorwerpen in de kelder).
  - | Combineer een historisch overzicht met informatie over textiel: weverijen, soorten textiel bekijken, voelen van grondstoffen (linnen, katoen, zijde) en het bespreken van afgewerkte producten (tapijten, kleren, handdoeken,...).

- | Voor Menense kinderen kan het ook interessant zijn om in te gaan op de grote bedrijven in de stad. Zorg voor fotomateriaal van afgewerkte producten en laat hen aanduiden bij welk bedrijf de foto's passen.
- | Laat de kinderen oude en nieuwe foto's van Meneu vergelijken. Ook kaarttoefeningen zijn hier zeker aangewezen.
- | Meneu is ook de uitgelezen plek om het thema's als emigratie en smokkel aan te kaarten. Hoe zat het vroeger en hoe zit het nu? Wat zijn de oorzaken?
- | Combineer een bezoek aan de historische afdeling met een bezoek aan de vestingen.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Bij de kunstafdeling:

- | Zorg voor een aantal foto's van beeldhouwwerken uit diverse stromingen en laat de kinderen die rangschikken in chronologische volgorde, stijl benoemen,...
- | Laat kinderen eens een 'realistische' tekening omzetten naar een abstracte tekening (alleen enkele 'kleurvlekken') en vraag hen om uit te leggen waarom ze bepaalde kleuren gebruiken enz.
- | Laat de kinderen de verschillende materialen onderzoeken (soorten hout/soorten steen/gipsvormen/klei/metaal,...).
- | Schrijf de verschillende fases voor het maken van een beeld op verschillende kaartjes (b.v. witte kaartjes voor het maken van een marmeren beeld, grijze kaartjes voor een bronzen beeld, rode kaartjes voor een gebakken beeld), verdeel de leerlingen in groepjes en laat elk groepje in een zo kort mogelijke tijd de kaartjes in de juiste volgorde leggen (b.v. groepje 1 krijgt de kaartjes van het marmeren beeld, groepje 2 van het bronzen beeld, enz).
- | Laat hen een onvolledige tekening of foto van een collectiestuk zelf zo nauwkeurig mogelijk afwerken.
- | Op het binnenplein worden we direct geconfronteerd met enkele verschillende kunstuitingen. Laat de kinderen hun mening formuleren over kunst (wat is mooi, waarom, waarom niet?) en zet die verschillende meningen op een flapbord. Treed in dialoog met de kinderen (wat zou de kunstenaar willen zeggen?) en probeer hen tot bepaalde conclusies te brengen.

- | Stimuleer de kinderen om hun gevoelens te verwoorden bij het bekijken van een bepaald werk; laat hen uitleggen waarom een bepaald beeld een bepaald gevoel oproept. Of zorg voor een aantal foto's en laat hen verwoorden waarom een bepaalde foto al dan niet bij een bepaald kunstwerk aansluit.
- | Vraag hen om een bepaalde 'titel' (zonder verband met de echte titels) op de werken te kleven (bijvoorbeeld: wasvrouw/koning/soldaat/koningin/God/... of... oorlog/vrede/lente/dood/feest/...) of laat hen zelf titels fantaseren bij een aantal werken.
- | Verdeel de kinderen in twee groepjes; het ene groepje maakt beschrijvingen van kunstwerken en het andere moet raden om welk kunstwerk het gaat. Wie er het meeste juist heeft, wint.
- | Laat de klas een top 10 maken van de 'mooiste' voorwerpen uit het museum. Als je hen ook een individuele top 10 laat maken, kun je die gegevens in de klas om laten zetten in tabellen.
- Bij de historische afdeling
  - | Zorg voor voorwerpen of foto's van een aantal voorwerpen; haal die één voor één uit een 'smokkelkist' en laat de kinderen raden waarom die al dan niet interessant waren om te smokkelen. Organiseer daarna een geheugenspel met de hele groep ('Ik ga op smokkeltocht en ik neem mee...').
  - | Zoek smokkelliederen en/of -verhalen; leer hen eventueel een smokkelliedje aan.
  - | Zorg voor een reeks hedendaagse foto's over Menen en laat de kinderen de foto's bij de juiste historische foto plaatsen (alleen voor kinderen uit Menen).
  - | Maak een cd aan met enkele geluidsfragmenten en laat de leerlingen van zoveel mogelijk fragmenten de taal herkennen (Frans, Nederlands, West-Vlaams, Duits, Engels).

4.3 F.A.S. Expo, Educatief Luchtvaartcentrum

Luchthavenstraat 1 B2, 8560 Wevelgem
 T 056 41 69 90 of 056 71 00 69, F 056 35 40 28
 E etienne.vanackere@belgacom.net

F.A.S. Expo is gelegen in een Duitse bunker en bevindt zich vlakbij de luchthaven van Wevelgem. De bezoeker krijgt er een overzicht van 100 jaar luchtvaartgeschiedenis aan de hand van boordinstrumenten, motoren, radars, de zwarte doos,... Een audiovisuele voorstelling wijdt de bezoeker in in de werking van een luchthaven. In de ruimtevaartafdeling zijn schaalmodellen te zien van de V2 en van de Space Shuttle.

Openingstijden

Open op zaterdag, van 14 tot 17 uur.
 Gesloten op zon- en feestdagen, van 15 juli tot eind augustus
 en van 1 november tot 1 maart
 Heel het jaar bezoek mogelijk na afspraak

Tarieven

- Klasgroepen: 1.50 euro per leerling
- Rondleiding met gids (duur: 1 à 2 uur): gratis
- Individuele bezoekers: 2.50 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Bezoek aan het luchthavengebouw (en eventueel de herstelplaats van de vliegtuigen en de controletoren). De kinderen krijgen uitleg bij de werking van vliegtuigen. Na afspraak met de eigenaar van een vliegtuig mogen de kinderen plaats nemen in de cockpit en meestal worden er door de begeleiders foto's genomen.

Doelgroep: voor elke leeftijd

Duur: 45' à 60'

Kostprijs: vooraf te bespreken

- Luchtdoop. Onder deskundige begeleiding van ervaren piloten worden de kinderen per drie mee de lucht ingenomen. De richting kan vrij gekozen worden.

Doelgroep: voor elke leeftijd

Duur: bespreekbaar

Kostprijs: 25 euro per half uur. Telkens per drie personen. Minimum twee weken vooraf aan te vragen.

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie
  - 2.9. Brengen waardering op voor eenvoudige, inventieve technieken en voor esthetische aspecten van technische constructies en voorwerpen.
  - 5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in juiste tijdsperiode aan de hand van een tijdband.
  - 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
  - 5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is ingericht in een bunker uit de Tweede Wereldoorlog. Dit geeft het museum een meerwaarde, maar maakt het minder evident om groepen te ontvangen. De inkomhal is bijvoorbeeld eigenlijk te klein voor het onthaal van klassen. Scholen of groepen worden dan ook meestal in de inkomhal van de luchthaven (vlakbij) verwelkomd.
- Het museum is moeilijk te vinden. Een aanduiding aan de straatkant zou zeker geen overbodige luxe zijn.
- Er is een ruime parking in de onmiddellijke omgeving van het museum en de luchthaven, dus een bus kan op een veilige manier groepen laten uitstappen in de buurt van het museum. De museumomgeving is veilig voor kinderen, maar buiten, op het vliegveld, is uiteraard een goede begeleiding nodig.
- De deuren in het museum zijn net breed genoeg om een rolwagen door te laten, maar door de trappen aan de ingang is het niet evident om met anders-validen het museum of de controletoren te bezoeken. De luchthaven is toegankelijk.
- In het museum zelf zijn geen toiletten beschikbaar voor het publiek, maar in het nabijgelegen luchthavengebouw zijn vijf toiletten, waaronder een voor rolstoelgebruikers. Die zijn duidelijk aangeduid.
- Er is geen plaats om de jassen op te hangen, maar meestal is dat ook niet nodig. De meeste klassen komen immers vroeg in de voormiddag en in het museum zelf is geen verwarming. Op het vliegveld staat er bovendien vaak een stevige wind.
- Het vergaderlokaaltje in het museum kan eventueel gebruikt worden voor creatieve activiteiten of om spullen achter te laten.
- De stukken zijn voldoende zichtbaar maar er is zoveel te zien dat het nogal druk en veeleer chaotisch overkomt. Door de veelheid van collectiestukken kunnen de kinderen bovendien moeilijker de inhoud en de onderlinge samenhang van de stukken vatten. Niet alles wat het museum bezit moet aan het publiek getoond worden. Maak een selectie en breng een rode draad in het museum (bijvoorbeeld de geschiedenis van de luchtvaart; hiervoor kunnen eventueel de constructies van Leonardo da Vinci gebruikt worden). Plaats minder voorwerpen in een vitrine, maar zorg voor wat meer uitleg in een eenvoudige taal. Laat minder belangrijke zaken weg en accentueer de pronkstukken van de collectie. Met de stukken die niet permanent tentoongesteld worden, kunnen er kleine tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd worden; waardoor je de geïnteresseerde bezoeker meerdere keren naar het museum lokt (bv. een tijdelijke tentoonstelling over de rol van de zwarte doos, over de eerste vluchten, ...).

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

Er kunnen werkblaadjes aangemaakt worden met verschillende thema's. Werk bijvoorbeeld rond de geschiedenis van de luchtvaart en duid alle relevante objecten in het museum aan met een symbool. Of werk een technische zoektocht uit waarbij de objecten in kwestie van een ander symbool voorzien worden.

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Probeer in het museum zo gericht mogelijk te werk te gaan. Het is niet haalbaar en zeker niet wenselijk dat elk object uitgebreid wordt toegelicht. Gebruik niet al te veel technische of Engelse termen; de aandacht van de kinderen verslapt snel als de materie te moeilijk wordt.
- Spreek vooraf best af met de leerkracht waar het accent van het bezoek op moet liggen: de technische kant, of de geschiedenis van de luchtvaart, het huidige gebruik van de luchthaven,... en sta stil bij enkele dingen die tot de verbeelding spreken van de kinderen (b.v. de cockpit, de zwarte doos,...). Beperk de uitleg tot die zaken.
- Voor jongere kinderen kan er eventueel een verhaaltje gebruikt worden als uitgangspunt van de rondleiding of kan er gewerkt worden vanuit strips of filmfiguren (Jommeke en zijn vliegende bol, Superman, Suske en Wiske, Aladin en het vliegend tapijt, Abeltje en de vliegende lift,...)²¹. Voor oudere kinderen kun je werken met een krantenartikel (b.v. verwijzend naar de problematiek van de nachtluchten) of kunnen praktische proeven dienen om enkele fundamentele begrippen rond het vliegwezen te verklaren (wat kan, wat kan niet? Hoe komt dat? Hoe werkt een vliegtuig eigenlijk?...)
- Laat de kinderen verder vragen stellen en prikkel hun nieuwsgierigheid met anekdotes uit de praktijk (een grote meerwaarde is dat het museum gerund wordt door mensen met een ruime vliegervaring).
- Sta ook stil bij de bunker waarin het museum is ondergebracht; leg uit wat een bunker is en welke functie deze precies vervulde.

---

²¹ Bij het gebruik van bestaande stripfiguren check je beter of je al dan niet copyright dient te betalen. Het niet respecteren van bestaande rechten kan je een aardige duik kosten!

- Je kunt ook werken rond de verschillende mensen die op een luchthaven werken (luchtverkeersleiding, piloot, grondpersoneel,...). Leer de kinderen via een rollenspel hoe belangrijk elk van hen in het hele gebeuren is en hoe belangrijk het is dat ze goed met elkaar communiceren.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Zorg voor meccano, lego, papier of een voorraad wegwerpmaterialen waarmee de kinderen hun ideale vliegtuig kunnen bouwen.
- Toon en verklaar waarom het ene type vouwvliegtuig beter vliegt dan het andere. Toon hoe deze principes in de echte vliegtuigbouw worden toegepast (b.v. spitse neus, draagvleugels, staart...).
- Laat de kinderen bij wijze van steloefening het vliegtuig van de toekomst beschrijven. Eventueel kunnen ze een aantal nieuwe termen die ze in het museum hebben bijgeleerd hierin verwerken.
- Laat de kinderen vooraf raden hoe lang het duurt voor een vliegtuig van de grond gaat bij het opstijgen en laat ze dan zelf chronometreeren wanneer er een vliegtuig opstijgt. Je kunt ze ook de aanvliegafstand laten inschatten en dat achteraf laten verifiëren (b.v. door ze de afstand tussen bepaalde ijkafstanden mee te geven). Kinderen uit de derde graad kun je via de regel van drie dan de vliegsnelheid laten berekenen. Vergelijk de opgemeten tijd, afstand en snelheid met zaken die tot de leefwereld van de kinderen behoren (b.v. de tijd dat je je adem kan inhouden – ook zelf te chronometreeren, de lengte van een voetbalveld, de snelheid van een auto enz.).

4.4 Broelmuseum

Broelkaai 6, 8500 Kortrijk
T 056 27 77 80, F 056-27 77 89
E musea@kortrijk.be
www.kortrijk.be/musea

Het Broelmuseum toont meesterwerken van de hand van kunstenaars die in Kortrijk gewoond en gewerkt hebben. De collectie dekt de afgelopen vijf eeuwen en reikt van de Middeleeuwen tot de hedendaagse kunst, maar het zwaartepunt van de collectie ligt duidelijk in de 19de eeuw. Vooral de 19de-eeuwse dierenschilders vormen de trots van het museum. Het museum herbergt ook een unieke collectie keramiek. Dit museum staat al heel ver in de uitbouw van zijn didactische werking.

Openingstijden

Open elke dag van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur.
Gesloten op maandag, en van 24 december tot en met 1 januari.
Op verzoek kunnen extra educatieve rondleidingen geboekt worden om 9 uur.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis
- Rondleiding met gids (duur en prijs variëren naargelang het gekozen pakket)
- Individuele bezoekers: gratis
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- **Beginselen van de kunst.** Kleuters worden begeleid bij het maken van een kleurenketting, een puzzel en een eigen kunstwerk.
Doelgroep: 3de kleuter
Duur: 1 u
Kostprijs: 1.50 euro per leerling
- **In alle hoeken en kanten.** Met een werkboekje gaan de kinderen in kleine groepjes op ontdekkingstocht in het museum. Overal goed rondkijken is de boodschap.
Doelgroep: 3de en 4de leerjaar
Duur: 1 u
Kostprijs: 1.25 euro per leerling
- **Spelen met kunst²².** De kinderen leren details observeren en onthouden, een schilderij 'verwoorden', gevoelens herkennen en verbanden leggen tussen taal en kunst.
Doelgroep: 1ste en 2de leerjaar
Duur: 1 u
Kostprijs: 1.50 euro per leerling
- **Museum kijk-en zoektocht.** In een didactische rondleiding leren de kinderen de kenmerken van een portret, een stilleven, een landschap en een abstract kunstwerk. Daarna gaan ze in het museum opdrachten oplossen.
Doelgroep: 5de en 6de leerjaar
Duur: 1u 30
Kostprijs: 1.50 euro per leerling
Minimaal twee weken vooraf te reserveren.

---

²² Dit pakket werd uitgewerkt na de educatieve screening.

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Taal
  - 4.6. De leerlingen kunnen bij de bovenstaande eindtermen de geëigende termen gebruiken: zender, ontvanger, boodschap, bedoeling, situatie.
  - 4.8. De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven.
- Wereldoriëntatie
  - 1.1. Kunnen in een beperkte verzameling van mensen, dieren en planten gelijkenissen en verschillen ontdekken en op basis van minstens één criterium een eigen ordening aanbrengen en verantwoorden.
  - 2.6. Kunnen aan de hand van een al dan niet zelfgemaakte eenvoudige werktekening of handleiding het geschikte materiaal en gereedschap kiezen en daarmee de constructieactiviteit stap voor stap juist en veilig uitvoeren.
- Muzische vorming
  - 1.1. Kunnen door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen.
  - 1.3. Beeldinformatie herkennen, begrijpen, interpreteren en er kritisch tegenover staan.
  - 6.2. Zonder vooroordelen naar kunst kijken en luisteren.

Suggestie voor de infrastructuur

- Er is een grote ontvangsthuis in het museum; groepen kunnen er prima ontvangen worden.
- Kinderen kunnen veilig uit de bus stappen; er is voldoende parking vlakbij het museum. Enige begeleiding bij het oversteken van de straat is wel noodzakelijk. Aan de ingang van het museum is er over heel de lengte van de voorgevel een brede strook van de straat met bloembakken afgezet. Daar is voldoende plaats om een groep leerlingen eventueel te laten wachten.
- Het museum is toegankelijk voor anders-valide kinderen; via een zij-ingang kan men het museum met een rolstoel binnen. In het museum is er een lift. De kunstwerken onderaan en bovenaan de trap zijn voor rolstoelgebruikers nauwelijks zichtbaar.

- Er zijn voldoende toiletten en deze zijn ook goed aangeduid. De suppoosten staan in voor de eventuele begeleiding van kinderen naar de toiletten.
- Er zijn voldoende kapstokken. Voor jongere kinderen zijn er speciale koffers, zodat ze zelf hun jasje in de koffer kunnen leggen. Op die manier blijven de jassen van een klasgroep samen; bovendien kunnen ze er ook andere spullen in kwijt en raken er minder zaken vergeten.
- Momenteel is er geen crea-ruimte ter beschikking. Misschien kan dit op termijn in de paardenstallen worden gerealiseerd? Het aanbieden van ateliers zou aan de reeds prima uitgebouwde educatieve werking van dit museum nog een grote meerwaarde kunnen bieden.
- De informatie over de werken is erg moeilijk leesbaar voor kinderen en voor kleuters of kleinere kinderen uit de lagere school zijn ook de werken zelf meestal te hoog uitgesteld. Kinderen moeten voortdurend naar boven kijken, waardoor ze veel missen en hun aandacht sneller verslapt. Om dit te vermijden, kunnen er (zoals nu al gebeurt bij het oudste schilderij) geplastificeerde kopieën van de werken onder de werken zelf gehangen worden, die in tegenstelling tot de werken zelf, ook aangeraakt mogen worden.
- De grote, 'stille' ruimtes van het museum doen voor kinderen nogal 'kil' aan. Met een streepje (zachte) muziek kan dit vermeden worden.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

Door de educatieve staf zijn al werkboekjes aangemaakt die op maat gesneden zijn voor de kinderen.

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Dit zijn thema's die nog extra aan bod kunnen komen: contrast licht-donker, vroeger en nu, arm-rijk, kledij, ... Ook over het gebouw zelf, een 18de-eeuws herenhuis, mag gerust wat uitleg gegeven worden (indeling, grootte,...).
- Voor de eerste en tweede graad wordt er beter een rode draad gebruikt bij het bekijken van kunstwerken (kledij door de tijd heen, dieren, huizen, mensen, kleuren, gevoelens, wolken, symbolen,...).

- Vanaf de derde graad kunnen kinderen verhoudingen en structuren leren zien in de opbouw van schilderijen (Hoeveel ruimte van het schilderij wordt er door de lucht in beslag genomen? Vind je de diagonale (of andere) structuur terug?) Met een potlood kunnen de kinderen verhoudingen leren zien en afstanden schatten.
- Indien bij elk kunstwerk het jaartal aangegeven wordt, kunnen de kinderen de eeuw aanduiden waarin het werk gemaakt is, het werk situeren in de passende tijdsperiodes of de werken in een chronologische volgorde plaatsen.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Een aantal van de opdrachten die nu al gegeven worden door de didactische begeleiding of in de werkboekjes kan eventueel via eenvoudige computerprogramma's (zoals powerpoint) aangebracht worden. B.v. zoek de fouten, wat hoort bij elkaar enz. Op die manier worden kinderen meer aangespoord dan op de traditionele manier (via werkboekje).
- Een bepaald schilderij of beeldje kan aanleiding geven tot zelf boetseren, schilderen,...
- Laat de kinderen met een reeks voorwerpen een evenwichtig en harmonisch stilleven maken; laat hen daarna de voorwerpen zo leggen dat het stilleven helemaal niet evenwichtig is.
- Laat hen een gedicht schrijven bij hun favoriete schilderij.
- 'Woord' mag gerust in het museum geïntegreerd worden, door bijvoorbeeld panelen met gedichten op te hangen die verwijzen naar het onderwerp van een bepaald schilderij. Dit kan het onderwerp worden van een tijdelijk poëzieproject met een bepaalde school.

Foto Patrick Holderbeke

4.5 Groeningeabdij

Houtmarkt – Begijnhofpark, 8500 Kortrijk

T 056 27 77 80, F 056 27 77 89

E musea@kortrijk.be

www.kortrijk.be/musea

In het dormitorium van de voormalige Groeningeabdij wordt de geschiedenis van Kortrijk en omgeving aanschouwelijk voorgesteld: van de oudste voorwerpen van rond 9000 voor Christus tot de schitterende damasten waarvoor Kortrijk wijd en zijd bekend stond. Stadsgezichten tonen hoe Kortrijk in de loop der tijden evolueerde, aardewerk en munten illustreren hoe het dagelijkse leven eruitzag.

Een van de hoofdthema's wordt uiteraard gevormd door de Guldensporenslag.

Openingstijden

Open elke dag van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur.

Gesloten op maandag, en van 24 december tot en met 1 januari.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis
- Rondleiding met gids: duur en prijs variëren naargelang het gekozen pakket
- Individuele bezoekers: gratis
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Op reis door de tijd (thema's voeding, kledij, wonen, rijk/arm, vroeger/nu,...). De gids neemt de kinderen mee in een denkbeeldige trein. Elk kind heeft een treinkaartje met de afbeelding van een museumstuk. Terwijl de kinderen reizen tussen de verschillende haltes/museumstukken maken ze op een speelse manier kennis met enkele museumstukken. Twee kinderen worden aangekleed als de historische prins en prinses die op schilderijen in het museum afgebeeld zijn.

Doelgroep: 1ste en 2de leerjaar

Duur: 1u

Kostprijs: 1.50 euro per leerling

- De Guldensporenslag (thema's Middeleeuwen, Guldensporenslag en latere invloeden,...). Na een korte inleiding door de gids waarin de historische context van de slag wordt geschetst, gaan de leerlingen aan de slag met een werkboekje met concrete opdrachten. (Dit aanbod zal nog verrijkt worden met een documentaire film om de Guldensporenslag nog levendiger voor te stellen)

Doelgroep: 5de leerjaar

Duur: 1u

Kostprijs: 1.25 euro per leerling

- Geschiedenis van Kortrijk (thema's: Overzicht van de geschiedenis). De gids vertelt in chronologische volgorde over de pre-historie, Romeinen, Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd. Daarna krijgen de leerlingen een werkboekje met opdrachten over de museumstukken.

Doelgroep: 5de en 6de leerjaar

Duur: 1u 30

Kostprijs: 1.50 euro per leerling

- De Dienst voor Toerisme van de Stad Kortrijk organiseert ook holderdebouldertochten voor kinderen. Met een holderde-

bolderkar trekken kinderen onder begeleiding door de stad, waarbij zij op bepaalde plaatsen opdrachten moeten uitvoeren. De klemtoon ligt op de middeleeuwse geschiedenis van de stad.

Doelgroep: basisonderwijs

Duur: 4 à 6 uur

Kostprijs: 20 euro per kar (max. 6 kinderen per kar)

Meer info en reserveren bij de Dienst voor Toerisme op 056-27 78 40

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Taal

De leerlingen kunnen (verwerkingsniveau = structureren) de informatie op een persoonlijke en overzichtelijke wijze ordenen bij:

1.6. Een voor hen bestemde instructie voor een buitenschoolse situatie.

- Wereldoriëntatie

2.5. Kunnen materialenkennis en kennis van constructie- en bewegingsprincipes aanwenden bij het plannen en maken van een eigen constructie (bv. iets nabouwen, iets maken in wegwerpmaterialen).

5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdsperiode aan de hand van een tijdband.

5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.

- Muzische vorming

1.3. Door betasten en voelen (tactiel), door kijken en zien (visueel) impressies opdoen, verwerken en erover praten.

- Leren leren

De leerlingen kunnen op systematische wijze samenhangende informatie (ook andere dan teksten) verwerven en gebruiken.

Suggesties voor de infrastructuur

- De infrastructuur leent zich prima voor het onthaal van groepen. Het museum wordt wel onderdeel van een bezoekerscentrum voor de ruimere regio en zal een aantal ingrijpende wijzigingen ondergaan.
- Bussen laten de kinderen best uitstappen aan de Houtmarkt, die direct uitgaat op het museum(park).
- De museumomgeving binnenin is veilig: vanaf de balie heeft men bovendien een goed zicht op wat er in het museum gebeurt en er is een camerabeveiliging op beide verdiepingen.
- Alleen de gelijkvloerse verdieping van het museum is nu toegankelijk voor anders-validen. In de nieuwe bouwplannen is er een lift voorzien.
- Er is één toilet dat duidelijk aangeduid is; in de volgende bouwfase zijn er wel meer sanitaire voorzieningen gepland.
- Er is plaats om jassen op te hangen in de inkomhal. Ook andere spullen kunnen daar op een veilige manier worden achtergelaten. Er zijn boxen voor klasgroepen.
- Er is geen aparte creatieve ruimte, maar het museum zelf is wel vrij ruim (kinderen kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk in een kring gaan zitten om een opdracht te vervullen).
- De museumobjecten zijn goed zichtbaar opgesteld voor kinderen; alleen de stukken boven in de glazen kasten zijn minder goed zichtbaar.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- De educatieve staf stelde al verschillende werkblaadjes samen, die op maat gesneden zijn voor hun doelpubliek.
- Zorg bij de jongere kinderen voor wat extra uitleg over abstracte begrippen als nederzettingen, oorlog, macht.
- De tijdslijn uit het boekje beantwoordt niet aan het vroegere leerplan geschiedenis of aan het huidige leerplan wereldoriëntatie. De datering is te specifiek en de tijdsperiodes krijgen andere benamingen. Dat werkt verwarrend voor de kinderen. Maak een nieuwe tijdslijn (en hang die eventueel over het volledige museum uit) met de aanbevolen benamingen, laat het jaar

nul weg en respecteer de verhoudingen van de perioden, zo krijgen de kinderen inzicht in de duur van sommige tijdperken (de prehistorie bijvoorbeeld).

- Interessante websites: <http://users.skynet.be/lucos/Middeleeuwen/start.htm>

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Werk met deelthema's en behandel één bepaalde historische periode in plaats van de volledige geschiedenis. Dit maakt het voor de kinderen ook veel gemakkelijker om de nieuwe informatie te onthouden (en misschien keren de scholen uit de nabije omgeving dan wel meerdere keren met dezelfde klas terug). Exacte jaartallen meegeven is niet nodig; inzicht is belangrijker.
- Thema's die zeker nog kunnen aangesneden worden, zijn: oorlog (vroeger en nu, wat zijn de gelijkenissen, wat zijn de verschillen?), het stadsleven (armoede, hygiëne, verlichting, verwarming, ...), kledij, arm en rijk,... Laat de kinderen regelmatig aan het woord, ze vinden het heerlijk om hun kennis en ervaringen te uiten.
- Zorg voor plannetjes van het hedendaagse Kortrijk en laat de kinderen vergelijken met de toestand vroeger (maquette).
- Zorg ook voor een plannetje van het museum en doe een kleine oefening.
- Hang een reconstructietekening van het Kortrijkse kasteel uit; dit zal zeker tot de verbeelding van het jonge volkje spreken (toon die wel pas nadat ze zelf creatief hun eigen ideeën op papier hebben gezet).
- Zorg voor achtergronden bij de voorwerpen, liefst in drie dimensies maar grote foto's zijn ook bijzonder nuttig; dat maakt het voor kinderen aanschouwelijker en dus beter begripbaar. Misschien is er een samenwerking mogelijk met academies, VTI, opleiding plastische kunsten.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Vertel de kinderen over het Kortrijkse kasteel. Hoe stellen zij zich dat voor? Zorg voor tekenmateriaal en zet hen aan het werk. De tekeningen kunnen eventueel een tijdje in het museum worden opgehangen.
- Laat de kinderen de achtergrond tekenen van een bepaald voorwerp. Wie gebruikte het en waarvoor diende het?

- Voor kinderen uit de derde graad kun je kaartjes maken met foto's, namen van historische figuren (Caesar, Clovis, Karel de Grote enz.), data, historische gebeurtenissen,... die ze dan bij de juiste vitrines moeten leggen (b.v. een afbeelding van een ruwe hut bij de speerpunten, een foto van een middeleeuws interieur bij de middeleeuwse prinses, de foto van Caesar bij de Romeinse beeldjes).

Foto Patrick Holderbeke

4.6 Nationaal Vlas-, Kant- en Linnenmuseum

Etienne Sabbelaan 4 - 8500 Kortrijk

T 056 21 01 38, F 056 20 04 83

E musea.vlaskantlinnen@kortrijk.be

Het gedeelte van het museum dat aan vlas gewijd is, bevindt zich in een gerestaureerde typisch Vlaamse boerderij uit de 19de eeuw. Levensechte personages in expressieve houdingen tonen de evolutie van de vlasbewerking en -verwerking van harde handenarbeid tot het begin van de mechanisatie.

In het kant- en linnenmuseum wandel je langs een uitzonderlijke collectie oude kant, borduurwerk, damast, vlaslinnen, onder- en bovenkledij uit (over)grootmoeders tijd en prachtig versierd kerklinnen. Ook hier tonen taferelen hoe kant en vlaslinnen vroeger dagelijks gebruikt werden en een rol speelden in de voornaamste levensfasen van onze overgrootouders, van bij de geboorte tot de dood. Wie goed kijkt herkent in de levensechte poppen bekende Vlamingen.

Openingstijden

Van 1 maart tot 30 november.

Dinsdag t/m vrijdag: 9 tot 12.30 uur en 13.30 tot 18 uur.

Zaterdag en zondag: 14 tot 18 uur.

Gesloten op maandag en officiële feestdagen.

Tarieven

- Klasgroepen: 6-12 jaar : 1.75 euro (1 museum); 3 euro (beide musea)
+12 jaar : 2.50 euro (1 museum); 4.25 euro (beide musea)
- Rondleiding met gids (duur: telkens 1 uur per museum): gratis
- Individuele bezoekers: 3 euro (1 museum); 4.75 euro (beide musea)
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Zoektocht in het Kant- en Linnenmuseum 'Volg de witte vlasdraad doorheen de tijd en ontdek uw verleden'. De leerlingen maken op een speelse wijze kennis met de afgewerkte producten van vlas en ontdekken hoe onze voorouders leefden.
- Vlasmuseum: didactische vragenlijsten met o.a. meerkeuzevragen, woordzoekers, kruiswoordraadsel en tekeningen. Korte film over de hedendaagse vlasbewerking
Doelgroep: basisonderwijs en secundair onderwijs
Duur: ± 1 uur
Kostprijs: gratis
- 'Van lijnzaad tot linnen weefsel'²³. Een speelse rondleiding waarbij de kinderen actief kunnen meewerken, met een leuk vlasspel achteraf waarbij Kortrijk en de Leie centraal staan.
Doelgroep: tweede graad basisonderwijs
Duur: ± 1 uur
Kostprijs: gratis

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie
  - 1.3. Kunnen illustreren dat de mens de aanwezigheid van planten en dieren in zijn omgeving beïnvloedt.
  - 5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdsperiode aan de hand van een tijdband.

---

²³ Dit pakket werd uitgewerkt na de educatieve screening.

- 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
- 5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.
- 6.8. Kunnen hun eigen streek en twee andere streken in België situeren op een kaart en de relatie beschrijven tussen de omgeving en de aspecten van het dagelijks leven van de mensen.
- Muzische vorming
  - 4.2. De leerlingen kunnen een eenvoudig bewegingsverhaal opbouwen met als vertrekpunt iets wat gehoord, gezien, gelezen, gevoeld of meegemaakt wordt.
  - 4.5. De leerlingen kunnen nieuwe dansen ontwerpen met eenvoudige passen en figuren.

Suggestie voor de infrastructuur

- Het museum is ruim en kan dan ook gemakkelijk een klasgroep ontvangen.
- De omgeving en het museum is kindvriendelijk en veilig.
- Het Vlasmuseum is bijna volledig toegankelijk voor anders-validen. In het Kant- en Linnenmuseum is er een lift voor rolstoelgebruikers. Er zijn ook aangepaste toiletten.
- De toiletten zijn gelegen in een bijgebouw, vlakbij het museum.
- In het Vlasmuseum wordt enkel het eerste deel niet verwarmd. Opbergruimte voor jassen aan de ingang is dus niet nodig. In de receptieruimte, de projectiezaal en het tweede gedeelte van het museum is er wel verwarming.
- Zowel in het Vlasmuseum als in het Kantmuseum is er een polyvalente ruimte, waar creatieve activiteiten kunnen doorgaan. Bij mooi weer kan de binnenkoer gebruikt worden.
- De taferelen tegen een levensechte achtergrond spreken kinderen zeker aan, hoewel de kinderen de bekende Vlamingen waarschijnlijk niet zullen herkennen. Enkele borden met kindvriendelijke uitleg (in een tekstballon bijvoorbeeld) zouden het kant- en linnenmuseum wat toegankelijker kunnen maken voor kinderen.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Maak werkblaadjes met een visuele voorstelling van de verschillende stappen van zaad tot afgewerkt product.
- Zorg voor een koffer met enkele basismaterialen (stukjes linnen e.d.). Opdracht: wat zit er in de koffer? Wat weet je over dit voorwerp? Waar hoort dit thuis in het schema?

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Dit museum leent zich uitstekend om alle vakken van het basisonderwijs op een geïntegreerde manier aan bod te laten komen: geschiedenis (van huisnijverheid naar fabrieken), aardrijkskunde (soort gronden aan de Leie), economie (invloed van de vlasnijverheid op de bevolking en de omgeving), plantkunde (de vlasplant van zaad tot afgewerkt product), sociale geschiedenis (leefwijze van de kinderen, b.v. zwemmen in de waterreservoirs die bestemd waren om vlas te roten), muzische vorming (liederen in die tijd, bewegingen van de vlasbewerking uitbeelden op muziek), gezondheid (werkomstandigheden),...
- Met vergrote foto's (of nog beter: opnames) van vlaswerkers en linnenwevers kan de gids de kinderen gemakkelijker een realistisch beeld geven van hoe het er vroeger aan toe ging. Korte filmpjes geprojecteerd op een scherm of op de muur, typische achtergrondgeluiden zouden de taferelen kunnen laten bewegen en tot leven brengen. Combineer bijvoorbeeld het geluid van hoefgetrappel met beelden van bewegende paarden²⁴.

---

²⁴ Sinds de screening werden er een aantal nieuwe realisaties doorgevoerd: op acht verschillende locaties in het Vlasmuseum werden monitoren aangebracht. Via een startknop kunnen bezoekers op de flatscreens fragmenten archiefilm bekijken waarin vlassers de bewerkingen uitvoeren met de werktuigen en/of machines die in het tafereel opgesteld zijn. Trefwoorden in vier talen en aangepaste geluiden zijn eveneens voorzien.

Suggesties voor het VLASMUSEUM

- De gids zal, vermomd als een van de personages die in het museum worden afgebeeld (een vlasboer of de controleur met de witte jas), veel meer de aandacht van de kinderen trekken dan een klassieke gids. Bijvoorbeeld: een personage zit op de bank op het middenpleintje. Je ziet hem (of haar) pauze nemen, of je ziet hem bezig op het mini-vlasveld. De kinderen worden onmiddellijk aangesproken omdat de kledij en de bezigheden van de verklede gids hen aantrekken. Het personage stelt zich aan de kinderen voor en legt kort uit wie hij is en wat zijn dagelijkse bezigheden zijn. Hij situeert zich ook in de tijd door te zeggen: we zijn vandaag de zoveelste van het jaar ... (eventueel kan een tijdsreis gemaakt worden door onder een tijdboog / door een tijdlift / door een tijdsdeur te stappen). Dan vertelt hij dat ze 'hier in Kortrijk' zijn werk zo waardevol vonden dat ze het hebben uitgebeeld met poppen.
De gids kan bij elk tafereel vanuit 'zijn ervaring als ...' vertellen hoe het vlaswerken precies gebeurde en de kinderen bij het gebeuren betrekken door hen bijvoorbeeld vlas te laten voelen (en hen dit eventueel te laten vergelijken met andere materialen).

Suggesties voor het KANT- EN LINNENMUSEUM

- Het Kant- en Linnenmuseum is nogal statisch om kinderen te kunnen boeien met een klassieke rondleiding, maar het leent zich prima tot een zoekopdracht. Laat de kinderen bijvoorbeeld zoeken naar een 'gips van vroeger' (ijzeren been), of naar een 'trouwkleed' (nu wit, vroeger zwart). Laat hen zelf ontdekken hoe bepaalde sleutelmomenten in onze maatschappij geëvolueerd zijn in de loop der tijden (vroeger werd een dode thuis opgebaard, deed men zijn eerste communie op twaalf jaar,...).
- Indien toch gekozen wordt voor een rondleiding, kan een verklede gids eventueel vertrekken vanuit een oude klasfoto ('en elk van mijn vrienden kwam ergens anders terecht...').

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Allerlei eenvoudige handwerkjes kunnen hier zinvol worden ingekleed: b.v. kantklossen (eventueel met grote klossen), het maken van vlaspopjes, macramé, vriendschapsbandjes,...

- Met vijfde en zesde leerjaar kan er een heks gemaakt worden met haar in vlas en een linnen kleedje.
- Met jongere kinderen kan men een vlsdansje maken: de typische bewegingen die de vlassers uitvoerden (b.v. zaaien) worden de bewegingen van de dans. De geluiden van machines kunnen als muziek dienen.
- Koppel het bezoek aan het museum aan een bezoek van een nog werkende vlasfabriek. Bezoek eventueel ook Preetjes Molen, een unieke vlaswingelmolen, en indien mogelijk de vlaskapelletjes aan de Leie.

Foto Vlas-, Kant- en Linnenmuseum

4.7 Regionaal Archeologisch Museum Scheldevallei

Rijtstraat 4, 8581 Waarmaarde (Avelgem)

T 055 38 64 42 of 0475 38 35 53

F 055 38 64 42

E sdecock@online.be

www.avelgem.be/museum

Het museum, gelegen naast de archeologische site van Kerkhove, biedt een overzicht van de bewoningsgeschiedenis van de West-Vlaamse Scheldevallei vanaf de Prehistorie tot en met de Vroege Middeleeuwen.

In de Romeinse tijd was hier een Gallo-Romeinse baanpost gevestigd die als logistiek-administratief centrum een belangrijke impact had op het economische leven van de regio.

Er werd ook een nederzetting en een begraafplaats uit de Merovingische periode blootgelegd.

De resultaten van dertig jaar opgravingen van de Vereniging voor Oudheidkundig Bodemonderzoek West-Vlaanderen worden er voorgesteld en er wordt uitvoerig stilgestaan bij de methodiek van de archeologie.

In de permanente tentoonstelling komt ook de waterwinning aan bod zowel met het onderzoek van de 2de-eeuwse Romeinse waterput als de hedendaagse grondwaterwinning via het systeem van putbatterijen.

De meerwaarde van dit museum ligt niet alleen in de prachtige ligging, maar vooral in het feit dat de archeologische site, met gevisualiseerde plattegronden uit de Romeinse periode (1ste en 3de eeuw), vlakbij ligt en te bezoeken is. Zeker bij kinderen van de derde graad zal een dergelijk museum in de smaak vallen.

Openingstijden

Open in het weekend en op feestdagen van 14 tot 17 uur.

Heel het jaar bezoek mogelijk na afspraak.

Tarieven

- Rondleiding met gids (duur: volgens afspraak): 15 euro (max. 15 personen); 1 euro extra per bijkomende persoon
- Individuele bezoekers: gratis
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Werkblaadjes 'Van de prehistorie tot en met de Merovingische periode'
Doelgroep: lager, technisch en secundair onderwijs
Duur: volgens afspraak (ong. 2 uur)
Kostprijs: 15 euro (max. 15 personen); 1 euro extra per bijkomende persoon
- Deelname opgravingsactiviteiten
Duur: volgens afspraak (min. 1 uur)
Kostprijs: 15 euro (max. 15 personen); 1 euro extra per bijkomende persoon

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Nederlands
  - 1.6. Kunnen de informatie op een persoonlijk en overzichtelijke wijze ordenen bij een voor hen bestemde instructie voor een buitenschoolse situatie.
- Wereldoriëntatie
  - 5.5. Kunnen belangrijke gebeurtenissen of ervaringen uit eigen leven chronologisch ordenen en indelen in periodes. Ze kunnen daarvoor eigen indelingscriteria vinden.
  - 5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdsperiode aan de hand van een tijdband.
  - 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
  - 5.10. Beseffen dat er een onderscheid is tussen een mening over een historisch feit en het feit zelf.
- Muzische vorming
  - 3.3. Geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven.
  - 3.5. Ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten in spel.
  - 3.6. Een aan de speelsituatie aangepaste en aangename spreektechniek ontwikkelen. (articulatie, adembeheersing, tempo, toonhoogte) en verschillende verbale en non-verbale spelvormen improviseren.
  - 3.7. Genieten van, praten over en kritisch staan tegenover het eigen spel en dat van anderen, de keuze van spelvormen, onderwerpen, de beleving.

Suggesties voor de infrastructuur

- De infrastructuur is modern en leent zich uitstekend om groepen te ontvangen.
- Er is een goede bewegwijzering naar het museum en de bus kan op het pleintje in de buurt van de school veilig parkeren. Vandaar is het slechts een kleine wandeling tot aan het museum. De museumomgeving is veilig voor kinderen.
- Het museum is volledig toegankelijk voor anders-valide kinderen.
- Er zijn genoeg sanitaire voorzieningen.
- In de grote zaal rechts van de ingang is er ruimte om de jassen weg te hangen.
- Een aparte crearuimte is er niet, maar de grote zaal kan voor diverse activiteiten gebruikt worden.
- De opstelling van de stukken is qua hoogte en bereikbaarheid goed geschikt voor kinderen. De tekstuele informatie bij de collectie is wel te moeilijk voor kinderen. De presentatie van de stukken is prima, maar door meer driedimensionele dingen aan te bieden zal dit museum voor kinderen nog een stuk aantrekkelijker worden (driedimensionele dingen spreken kinderen veel meer aan dan tweedimensionele).

De archeologische vondsten zullen voor kinderen dan ook meer tot hun recht komen als ze in hun bijbehorende context staan; bv. door een passende achtergrond te geven aan de voorwerpen. Een maquette van een Romeinse graanschuur en andere visuele voorstellingen zoals bijvoorbeeld reconstructietekeningen van hoe het leven er in de Gallo-Romeinse tijd uitzag, zouden de kinderen meer inzicht geven en een bezoek aan de site gemakkelijker maken. Ook waterwegen en heirbanen kunnen best visueel worden voorgesteld. Er kan eventueel een stuk houten dak, al dan niet op schaal, bekleed worden met Romeinse dakpannen.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Er kunnen werkblaadjes aangemaakt worden waarbij de site historisch en geografisch gesitueerd wordt, het belang van die Romeinse vestiging wordt aangetoond en er wordt stilgestaan bij het leven van een Gallo-Romein.
- Er kan eventueel een verhaaltje gemaakt worden waarin een voorwerp uit het museum (b.v. de zeis) de hoofdrol speelt en de dingen vanuit zijn standpunt vertelt. De kinderen zullen nieuwsgierig worden om het voorwerp te zien in het museum.

- Interessante websites om het bezoek aan een archeologisch museum voor te bereiden zijn o.a.:

<http://geschiedenis.pagina.nl/>

<http://home.wanadoo.nl/r.driedijk/>

<http://www.opgraven.nl/opgraven/> (met werkblaadjes)

<http://kinderenwebhotel.be/romeinen/>

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Kinderen kunnen niet lang na elkaar passief luisteren. Het is dus erg belangrijk om de uitleg te beperken tot de essentie (het feit dat er vroeger een belangrijk graandepot was bijvoorbeeld). De technische termen worden best zoveel mogelijk beperkt (maximaal een viertal 'moeilijke' woorden, zoals 'terra sigillata' en 'fibula'). Een foto en/of een verhaal ter verduidelijking zorgt ervoor dat de kinderen dit gemakkelijker zullen onthouden.
- Het museum laat al verschillende thema's aan bod komen, de landbouw, religie, jacht,... Om die thema's aan te snijden kan men eventueel vanuit de hedendaagse tijd vertrekken om de vergelijking met vroeger te maken of ze kunnen via verhalen aangekaart worden. Voor jongere kinderen kan er eventueel een verhaal met een fictieve figuur als leidraad gebruikt worden (b.v. Asterix).
- Onontbeerlijk om de kinderen een tijdsbesef bij te brengen is een tijdslijn, die best heel aanschouwelijk wordt voorgesteld. Bijvoorbeeld met touw: 1 cm = 1 eeuw, dus hoeveel meter heb je nodig om die bepaalde periode uit te beelden? Zo krijgen de kinderen een heel duidelijk beeld van hoe lang de prehistorie wel heeft geduurd ten opzichte van de geschiedenis.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen bij het binnenkomen een toga aantrekken om hen al direct in een 'Romeinse' sfeer te brengen.
- Zorg voor tekeningen en afbeeldingen van verwarming in de verschillende tijden en laat die in chronologische volgorde leggen (met de tijdsband als leidraad).

- Foto's van vondsten of replica's kunnen bij de passende periode van de tijdsband of bij de juiste vitrine geplaatst worden; laat de kinderen eerst raden wat het oudst is en uitleggen waarom.
- Leg met de kinderen dakpannen van vroeger en nu naast elkaar en vergelijk.
- Je kunt hen eventueel een verhaal laten (na)spelen dat zich in een tijdvak situeert waarover uitleg werd gegeven.
- De kinderen kunnen eventueel hun favoriete voorwerp uit het museum overtekenen of een tekening van een fragment van een amfoor vervolledigen.
- Een andere mogelijkheid om hen aan het tekenen te zetten is om in een soort zandbak een aantal archeologische voorwerpen te voorschijn te laten komen. Zorg voor een indeling met draden. Laat de kinderen de voorwerpen tekenen, zo nauwkeurig mogelijk als in het voorbeeld; dit is een prima oefening in het omdenken van het driedimensionele naar het tweedimensionele.
- Laat de kinderen een (recente) gebroken vaas met houtlijm (dan kunnen de scherven opnieuw gebruikt worden) terug in elkaar puzzelen, eventueel met een foto als hulpmiddel.
- Ook het boetseren van potten (eventueel naar model van een object uit het museum) zal zeker in de smaak vallen.
- Laat de kinderen met blokken per tijdslaag een plan van de site maken. Verdeel de taken en duid telkens een 'architect' aan. Of laat hen een Romeinse villa nabouwen.
- Een site die interessant is zowel voor leerkrachten als voor musea om wat inspiratie op te doen, is www.bbc.com/history. Klik op 'Archaeology'. Er is een rubriek 'History for Kids' en een 'Multimedia Zone'; deze bevat verschillende spelletjes met een didactische finaliteit; ze zijn uiteraard wel gericht op een Engels(talig) publiek.
- Een rondleiding in het museum wordt bij mooi weer best gekoppeld aan een bezoek aan de site. Op die manier krijgen de kinderen een volledig beeld van de archeologie: van site naar onderzoek (via een glimp in de werkruimte) naar de presentatie in het museum.
- Op de site kun je de kinderen de afmetingen laten schatten van de oppervlakte van het terrein (maak de vergelijking met de speelplaats, een voetbalveld, een huis met een tuin,...).

4.8 Museum Peter Benoit

Marktstraat 55-57, 8530 Harelbeke

T 056 73 34 70, F 056 73 34 74

E museum@harelbeke.be

www.harelbeke.be

Het recent vernieuwd Stedelijk Museum Peter Benoit biedt een overzicht van het leven en werk van deze belangrijke Vlaamse componist. De leidraad die door het museum loopt zijn de vijf vrouwen die belangrijk waren in het leven van Benoit. Geluidsdouches zorgen ervoor dat het museumbezoek ook een muzikale ervaring wordt. Een prettig contrast met dit moderne deel vormt het geboortehuis, dat zoveel mogelijk met authentieke spullen werd ingericht.

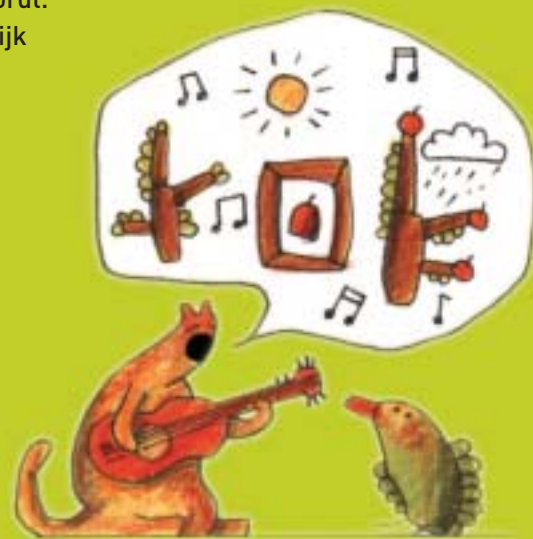
Openingstijden

Open op woensdag en donderdag van 9 tot 12 uur en van 14 tot 18 uur.

In het weekend van 14 tot 17.30 uur.

Tarieven

- Klasgroepen: 1.75 euro per persoon (Harelbeekse scholen gratis)
- Rondleiding met gids (duur 1 uur): gratis
- Individuele bezoekers: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- 'Het grote museumspel'²⁵. In het geboortehuisje leren de kinderen aan de hand van opdrachten hoe de mensen leefden in de tijd van Peter Benoit. In het museum gaan ze zelf aan de slag met muziek van Benoit. Ondertussen laat een andere groep haar creativiteit los op de figuur en de betekenis van deze grote musicus.

Doelgroep: afzonderlijke pakketten voor het basis- en het secundair onderwijs

Duur: 1 uur

Kostprijs: 15 euro

- Wandelzoektocht door Harelbeke (met begeleider en eigen leerkracht)²⁶. Elke leerling heeft een bundel met foto's en met de bijbehorende opdrachten. Op een speelse manier worden de kinderen in contact gebracht met verschillende architectuurstijlen. Het hoogtepunt is de beklimming van de Sint-Salvatorstoren, waar de kinderen hun muzikale talenten laten horen.

Doelgroep: basisonderwijs

Duur: 1u 30'

Kostprijs: 1.75 euro per persoon (Harelbeekse scholen gratis)

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie

3.2. Kunnen beschrijven wat ze voelen en wat ze doen in een concrete situatie en kunnen illustreren dat zowel hun gedrag als hun gevoelens situatiegebonden zijn.

---

²⁵ Dit pakket werd uitgewerkt na de educatieve screening.

²⁶ Dit pakket werd uitgewerkt na de educatieve screening.

- 5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdspanne aan de hand van een tijdband.
- 5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.

- Muzische vorming

- 2.1. Kunnen muziek beluisteren en ervaren, muzikale impressies opdoen uit de geluidsomgeving met aandacht voor enkele kenmerken van de muziek: klankeigenschap, functie/gebruikssituatie.
- 2.2. Improviseren en experimenteren, klankbronnen en muziekinstrumenten uittesten op hun klankwaarde en in een muzikaal samenspel daarvan gebruik maken.
- 2.3. Openstaan voor hedendaagse muziek, muziek uit andere tijden, andere landen en culturen.
- 2.4. Genieten van zingen en musiceren en dit gebruiken als impuls voor nieuwe muzikale spelideeën of andere aanverwante expressiewijzen.
- 2.5. Vanuit het eigen muzikaal aanvoelen praten over het zingen en het musiceren.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is vrij klein; een klasgroep van 20 à 25 leerlingen wordt best opgesplitst. De eerste groep kan eerst de film bekijken, terwijl de tweede groep het geboortehuisje bezoekt.
- Het museum is aan een drukke weg gelegen. Het is niet evident om met een bus te parkeren voor de ingang. Kan er niet een soort 'halte voor bussen' gemaakt worden in de richting van het centrum? Begeleiding is in ieder geval vereist. Men kan een halte maken aan de overzijde en dan in groep oversteken. De binnenkant van het museum is veilig voor kinderen, behalve de trap in het geboortehuisje.
- Het grootste gedeelte is toegankelijk voor anders-valide kinderen. Het geboortehuisje is minder geschikt voor rolstoelgebruikers, maar via een hellend vlak raakt een rolstoelgebruiker toch binnen. De deuren zijn wel aan de smalle kant en de zolder met de smalle trap is niet toegankelijk. In het museum is er een lift naar de eerste verdieping.

- De toiletten bevinden zich op de eerste verdieping en zijn goed aangeduid.
  - Er zijn kapstokken op hoogte van volwassenen. Kleine kinderen kunnen de jassen niet ophangen. Zorg eventueel voor boxen voor klasgroepen.
  - Op de eerste verdieping is er een ruimte waar men creatieve activiteiten kan laten doorgaan en spullen kan achterlaten.
  - De grote vitrine in het midden is aantrekkelijk en niet overladen. De grote verdienste van de vernieuwing van dit museum is ongetwijfeld dat er in de overvloed van materiaal een zeer bewuste keuze gemaakt is om enkel de meest relevante stukken te tonen en dat men een verhaal wil vertellen aan de bezoeker, een verhaal dat opgehangen wordt aan de vijf vrouwen in het leven van Benoit, al is deze invalshoek voor kinderen misschien minder interessant.
- De klankdouches zullen de kinderen fascineren. Jammer dat een groep van 20 kinderen niet tegelijkertijd kan luisteren. De uitleg op de tekstpanelen is soms wel wat te moeilijk voor kinderen van de lagere school en zal dus nog enige verduidelijking vragen.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Het is aangewezen om de kinderen vooraf vertrouwd te maken met de figuur van Peter Benoit. Situeer deze componist op de tijdsband, samen met nog andere belangrijke gebeurtenissen uit die tijd. Een bezoek aan het Peter Benoitmuseum kan gekaderd worden in een muziekweek op school.
- Maak werkblaadjes over wonen en leven in de 19de eeuw. Je hangt dit best op aan een aantal concrete personages, b.v. het standpunt van de vader van Peter Benoit, die sasmeester was, of vanuit het standpunt van de moeder, die je dan kan laten vertellen over haar zoon.
- Zorg voor een aantal interieurfoto's van hedendaagse woningen en laat de kinderen na een bezoekje aan het geboortehuis de verschillen aanduiden tussen wonen vroeger en nu.
- Er zijn heel wat moeilijke woorden, eigen aan een muziekmuseum (bijvoorbeeld conservatorium, partituur,...). Niet alle kinderen zullen met die termen vertrouwd zijn. Bezorg een lijst met dergelijke woorden aan de leerkracht.

- Klassieke zaken als de instrumentenuiteenzetting 'Peter en de wolf' van Tsjajkovski (te vinden in quasi elke openbare bibliotheek) zijn goed bruikbaar. Er bestaat ook redelijk wat educatieve software over muziekinstrumenten.

Interessante websites:

[www.harelbeke.be fantasie 3](http://www.harelbeke.be/fantasie3)

<http://home.pi.be/~sbch/>

http://www.teleacnot.nl/serie/de_liedbox/antwoord07.htm

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Het museum kan grosso modo opgesplitst worden in twee thema's. In het geboortehuis kan het thema 'wonen in de 19de eeuw' belicht worden (verwarming, verlichting, hygiëne,...). In het nieuwe deel ligt de klemtoon op het leven en werk van Benoit.
- Het zal niet zo gemakkelijk zijn om de muziek en de leefwereld van Peter Benoit voor kinderen toegankelijk (en aantrekkelijk) te maken, vandaar dat er in de rondleiding best zoveel mogelijk linken gezocht worden met de leefwereld van de kinderen. Een paar suggesties: Eurosong for kids, Repeteren van Samson en Gert, Hoe ontstaat een lied? van de Mkids (een opname van KETNET), Spring, K3,...
- De film over Benoit is minder geschikt voor jonge kinderen. Het taalgebruik is vrij moeilijk en de beelden zullen niet altijd duidelijk zijn. Bovendien zit er niet echt 'actie' in de film, waardoor de aandacht van de kinderen nogal snel verslapt. Dat kan gedeeltelijk worden opgelost door de kinderen gericht te laten kijken, door bijvoorbeeld slechts kleine stukjes te tonen en de video af en toe stop te zetten voor verduidelijking. Ook kunnen er vooraf enkele vraagjes gesteld worden waar ze het antwoord moeten op zoeken (bijvoorbeeld: Wanneer is Benoit geboren? In welke twee Europese hoofdsteden werkte hij? In welke Belgische stad werd hij directeur van de muziekacademie? Hoe oud was hij toen hij stierf?...)

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Maak twee puzzels van het portret van Benoit en laat de klas in twee groepjes om het snelst de puzzel maken.
- Schrijf de belangrijkste gebeurtenissen uit het leven van Peter Benoit op kaartjes en laat de kinderen die na de rondleiding in chronologische volgorde leggen.

- Deel de kinderen op in groepjes en geef aan elk groepje een pen in een andere kleur. Een groep tekent alle instrumenten die ze kennen, een andere groep tekent (in een andere kleur) dingen die lawaai maken, de laatste groep tekent levende wezens die lawaai maken: vogels, huilende baby, kat,... Daarna doorschuiven naar de volgende groep en aanvullen. De groep die het meeste items heeft getekend, wint.
- Leer de kinderen een liedje aan van Peter Benoit (via cd b.v.).
- Laat hen een werk van Benoit “natekenen”. Bijvoorbeeld bij Fantasie nr. 3: vertel het verhaal en laat de kinderen op een blad het ritme weergeven (de stapjes van het meisje en de snellere stappen van de jongen).
- Laat de kinderen in kleine groepjes plaatsnemen onder een klankdouche en vraag hen de vijf liedjes te ordenen naar b.v. gevoelens: vrolijke (feest)muziek (beiaardlied), droevige muziek (requiem),...
- Zet kinderen aan het werk om met wegwerpmaterialen (houten spatels, stokjes, bamboe, doosjes met rijst, pitten, suiker, vellen karton, afvallemmers, ballen,...) hun eigen instrumenten te maken en laat hen een deuntje naspelen of improviseren; een leerling kan uitgedost worden als dirigent. Zet het resultaat op cd en geef het mee met de kinderen. Of nodig de ouders 's avonds uit voor een optreden.

Als je het niet ziet zitten om zelf een dergelijke activiteit te begeleiden, dan loont het ongetwijfeld de moeite om contact op te nemen met een organisatie Kleinkunstgroep 'Het Kliekske' (http://home.scarlet.be/~overloop/v_a_27.htm) of met Musica (www.musica.be); zij werken zeer originele muziekprojecten uit met kinderen. Een dergelijke begeleiding is uiteraard niet gratis.

Probeer ook te investeren in contacten met de muziekscholen uit de omgeving.

- Sommige kinderen spelen zelf muziek. Misschien kunnen hun vaardigheden tijdens het bezoek worden benut.

4.9 Museum voor Pijp en Tabak

Marktstraat 100, 8530 Harelbeke

T 056 73 34 70, F 056 73 34 74

E museum@harelbeke.be

www.harelbeke.be

De tabaksindustrie was vroeger van kapitaal belang voor de Leiestreek. In het Museum voor Pijp en Tabak, dat zich in een 18de-eeuwse herenwoning bevindt, vindt men de sporen terug van de vele verdwenen kleine familiale tabaksbedrijven (foto's en archiefmateriaal, maar ook machines die gebruikt werden om de tabak te verwerken). Er is een overzicht van de verschillende soorten tabak en een ruime verzameling pijpen. Er werd een tabakswinkeltje uit de 19de eeuw gereconstrueerd.

Openingstijden

Open op woensdag en donderdag van 9 tot 12 uur en van 14 tot 18 uur.

In het weekend van 14 tot 17.30 uur.

Tarieven

- Klasgroepen: 1.75 euro per persoon (Harelbeekse scholen gratis)
- Rondleiding met gids (duur: 1 uur): gratis
- Individuele bezoekers: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- 'Toebak or not tobak'²⁷. Workshopformule. In kleine groepjes wordt stilgestaan bij de gevaren van tabak en worden de verborgen boodschappen achter oude reclameborden opgespoord. Stripfiguren begeleiden de kinderen door het museum op zoek naar het gevarieerde erfgoed dat verband houdt met tabak. Er wordt afgesloten met een film over de gevaren van tabak.
Doelgroep: afzonderlijke pakketten voor basis- en secundair onderwijs
Duur: 1 uur
Kostprijs: 15 euro

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Nederlands
  - 2.9. Kunnen het gepaste taalregister hanteren als ze op basis van vergelijking, hetzij met hun eigen mening, hetzij met andere bronnen in een gesprek kritisch reageren op de vragen en opmerkingen van bekende volwassenen.
  - 2.10. Tijdens een discussie met bekende volwassenen over een behandeld onderwerp passende argumenten naar voren brengen.
    - 3.1. Kunnen de informatie achterhalen in voor hen bestemde instructies voor handelingen van gevarieerde aard.
    - 3.2. Kunnen de informatie achterhalen in de gegevens in schema's en tabellen ten dienste van het publiek.
    - 3.7. Kunnen op basis van, hetzij de eigen mening, hetzij informatie uit andere bronnen, informatie beoordelen die voorkomt in reclameteksten die rechtstreeks verband houden met hun leefwereld.
  - 4.2. Kunnen een oproep, een uitnodiging, een instructie richten aan leeftijdsgenoten.

---

²⁷ Dit pakket werd uitgewerkt na de educatieve screening.

- Wiskunde
  - 1.8. Kunnen gevarieerde hoeveelheidsaanduidingen lezen en interpreteren.
  - 1.25. Kunnen eenvoudige procentberekeningen maken met betrekking tot praktische situaties.
  - 1.29. Zijn bereid verstandige zoekstrategieën aan te wenden die helpen bij het aanpakken van wiskundige problemen met betrekking tot getallen, meten, ruimtelijke oriëntatie en meetkunde.
  - 4.2. Zijn in staat om de geleerde begrippen, inzichten, procedures, met betrekking tot getallen, meten en meetkunde, zoals in de respectievelijke eindtermen vermeld, efficiënt te hanteren in betekenisvolle toepassingsituaties, zowel binnen als buiten de klas.
- Wereldoriëntatie
  - 1.2. Kennen in hun omgeving een paar biotopen en kunnen erin enkele veel voorkomende dieren en planten herkennen en benoemen.
  - 1.4. Kunnen illustreren dat de mens de aanwezigheid van planten en dieren in zijn omgeving beïnvloedt.
  - 1.14. Kunnen gezonde levensgewoonten in verband brengen met wat ze weten over het functioneren van het eigen lichaam en ze weten dat bepaalde ziekteverschijnselen of handicaps niet altijd kunnen worden vermeden.
  - 4.5. Beseffen dat hun gedrag beïnvloed wordt door de reclame en de media.
  - 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
  - 5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.
- Muzische vorming
  - 1.3. Kunnen beeldinformatie herkennen, begrijpen, interpreteren en er kritisch tegenover staan.
  - 1.4. Plezier en voldoening vinden in het beeldend vormgeven en genieten van wat beeldend is vormgegeven.
  - 1.6. Tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven.

Suggesties voor de infrastructuur

- De hal van het museum is ruim genoeg om klasgroepen te ontvangen, maar daarna wordt de groep best opgesplitst.
- Er is voldoende parkeerplaats en groepen moeten de drukke weg niet oversteken.
- De lokatie is niet toegankelijk voor anders-validen.
- Sanitair is beperkt tot slechts één toilet.
- Een ruimte voor creatieve activiteiten kan worden aangevraagd, maar bevindt zich niet in het gebouw zelf. Misschien kunnen de lokalen achter het gebouw worden ingeschakeld. Er is wel een mooie buitenruimte die bij mooi weer kan worden gebruikt en ook in de gang kan er in kleine groepen aan lange tafels worden gewerkt.
- Kapstokken zijn er niet; is het mogelijk om te zorgen voor boxen voor klasgroepen?
- Het museum is niet erg kindvriendelijk ingericht. Het speelse en creatieve element ontbreekt; de presentatie is nogal oubollig en de nieuwsgierigheid van de bezoeker wordt nauwelijks geprikkeld. Toch zou de inhoud van dit museum kinderen zeker kunnen boeien. Prent- en fotomateriaal (van tabakskwekers bijvoorbeeld) van een zekere grootte zou het museum al veel meer kleur kunnen geven.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Maak werkboekjes vertrekkend vanuit stripboeken²⁸, films, personen uit het museum zelf b.v. een winkelierster- of een opa-figuur. Zo gaan de kinderen gericht kijken en zullen ze geneigd zijn om zelf op speurtocht te gaan. Verzin bijvoorbeeld een verhaaltje over een indiaantje dat de vredespijp rookt (eerste graad), of leg de link met Popeye (tweede graad) of met Lucky Luke (derde graad). Leg uit hoe men rookt in andere culturen (waterpijp bijvoorbeeld).

---

²⁸ Let op voor copyright! Het niet respecteren van bestaande rechten kan je duur te staan komen.

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

Het museum leent zich tot heel wat toepassingen op alle vakken die in het basisonderwijs aan bod komen:

- gezondheid (roken, sociale gewoonten; dit kan gemakkelijk gekoppeld worden aan de figuur van Lucky Luke die eerst met een sigaret en later met een grasspriet afgebeeld werd),
- geschiedenis (het leven van een tabakskweker, kinderarbeid, sociale standen, kledij, huizen),
- aardrijkskunde (waar bevonden zich de tabakskwekerijen? welke gronden zijn er noodzakelijk?),
- wiskunde (laat de leerlingen vraagstukjes maken over hoeveel rijen tabak er op een bepaald terrein kunnen worden geplant; hoeveel een arbeider per uur/dag/maand verdiende, laat hen prijzentabellen aflezen en vergelijken, prijsstijgingen berekenen en omzetten in percentages. Geef hen de kostprijs van levensmiddelen en laat hen berekenen wat een arbeider kon kopen met zijn maandloon),
- taal (woordenschat in verband met tabak, reclameslogans),
- wereldoriëntatie (geef de verschillende stappen van plant tot sigaar weer op verschillende platen en laat de kinderen de platen ordenen).

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen hun eigen puntzakken maken en versieren of een 'eigendomsstempel' in klei of plasticine maken naar het voorbeeld dat in het museum te zien is.
- Met pijpenragers kunnen heel leuke kunstwerkjes worden gemaakt.
- Laat de kinderen klei- of gipspijpjes maken.
- Verzamel liederen in verband met tabak, of volksliederen die men zong om de arbeid aangener te laten verlopen; leer de kinderen zo'n liedje aan.
- Laat hen zelf tabaksbladeren aan elkaar rijgen.
- Laat hen reclameslogans voor tabak maken of omgekeerd, een anti-rookcampagne in elkaar steken (Hoe gaan ze te werk? Wie gaan ze aanschrijven? Welke argumenten gebruiken ze? Welke tegenargumenten verwachten ze?)

- In de omgeving is er nog een tabakskweker werkzaam. Een samenwerking met dit bedrijf zou een mooie didactische film kunnen opleveren die niet alleen voor kinderen maar ook voor volwassenen zou kunnen worden gebruikt.

Foto Museum voor Pijp en Tabak

4.10 Archeologisch museum Harelbeke

Leopold III-plein 71, 8530 Harelbeke

T 056 73 34 70, F 056 73 34 74

E museum@harelbeke.be

www.harelbeke.be

Aan de hand van vaatwerk, munten, beeldjes en mantelspelden wordt het archeologische verleden van de stad Harelbeke (prehistorie, Romeinse tijd en Middeleeuwen) uitvoerig beschreven.

Al sinds 9000 jaar voor Christus werden deze streken bewoond. Vanaf 70 voor Christus werd de Romeinse invloed geleidelijk aan duidelijk in onze gewesten.

Openingstijden

Heel het jaar bezoek mogelijk na afspraak.

Tarieven

- Klasgroepen: 1.75 euro per persoon (Harelbeekse scholen gratis)
- Rondleiding met gids (duur: 1 uur): gratis
- Individuele bezoekers: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- 'In het spoor van de archeoloog'²⁹. De kinderen gaan op zoek naar sporen uit het verleden. Hoe vinden we die relictten; hoe definiëren we ze en wat is hun historische context. Op die manier krijgen ze een beeld van het alledaagse leven van vroeger.

Doelgroep: basisonderwijs

Duur: 1 uur

Kostprijs: 15 euro

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie

5.5. Kunnen belangrijke gebeurtenissen of ervaringen uit eigen leven chronologisch ordenen en indelen in periodes. Ze kunnen daarvoor eigen indelingscriteria vinden.

5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdperiode aan de hand van een tijdband.

5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.

5.10. Beseffen dat er een onderscheid is tussen een mening over een historisch feit en het feit zelf.

- Muzische vorming

1.1. Kunnen door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen.

---

²⁹ Dit pakket werd uitgewerkt na de educatieve screening.

- 3.3. Geconcentreerd luisteren naar een gesproken tekst (verteld of voorgelezen) en die mondeling, schriftelijk, beeldend of dramatisch weergeven.
- 3.5. Ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten in spel.
- 3.6. Een aan de speelsituatie aangepaste en aangename spreektechniek ontwikkelen. (articulatie, adembeheersing, tempo, toonhoogte) en verschillende verbale en non-verbale spelvormen improviseren.
- 3.7. Genieten van, praten over en kritisch staan tegenover het eigen spel en dat van anderen, de keuze van spelvormen, onderwerpen, de beleving.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is klein en de infrastructuur is dringend aan vernieuwing toe. De oude stadsschool waarin het museum momenteel gehuisvest is, moet worden opgeknapt. Er zijn plannen om het museum over te brengen naar het gebouw waarin ook het museum voor pijp en tabak gehuisvest is.
- Momenteel is het museum ook moeilijk te vinden. Een goede bewegwijzering zou welkom zijn.
- De museumomgeving is veilig; een bus kan een groep op een veilige manier laten uitstappen.
- Het museum is toegankelijk voor anders-valide kinderen.
- Er zijn voldoende toiletten beschikbaar.
- Er zijn geen kapstokken, maar er zijn wel een tweetal rijen stoelen waar de kinderen hun jas of spullen kunnen achterlaten.
- Voorlopig is er geen ruimte beschikbaar voor creatieve activiteiten of om spullen in achter te laten.
- De presentatie is nogal saai. Presenteer de opgegraven potten in zand en zorg voor situatiekaartjes (vooral voor kinderen uit Harelbeke zijn die interessant). Geef wat uitleg bij de uitgestalde voorwerpen (wat is het, waarvoor diende het en van wanneer dateert het?).
- Laat een maquette van de villa aanmaken.
- Hang bij wijze van tijdslijn een draad in het museum waaraan je typische foto's hangt. De lengte van de draad maakt duidelijk hoe lang de respectieve periodes duurden.

- Laat een replica maken van de meest sprekende stukken (eventueel in samenwerking met een academie voor beeldende kunsten); kinderen kunnen hun handen in handschoenen aan de buitenkant van de vitrine steken waarmee ze in de vitrine het beeldje kunnen aanraken.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

Archeologie boeit kinderen. Vooral in een derde graad. Maak eens een tijdslijn (b.v. in touw, ieder eeuw 1 cm) zodat men vaststelt dat de prehistorie eigenlijk zeer lang geduurd heeft (50 000 tot 5 000 voor Chr.) (52 000 jaren is dan iets meer dan 5 meter touw)

- Maak per thema werkblaadjes aan (wonen, landbouw, religie,...)

- Interessante websites:

<http://geschiedenis.pagina.nl/>

<http://home.wanadoo.nl/r.driedijk/>

<http://geschiedenisbus.kennisnet.nl/>

<http://www.opgraven.nl/opgraven/>

<http://kinderenwebhotel.be/romeinen/>

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Leg het verschil uit tussen een archeologisch museum en een geschiedkundig museum.
- Laat kinderen zien dat er aan de hand van het gevonden aardewerk heel wat kan worden afgeleid over de mensen van vroeger: hoe ze woonden, of ze aan landbouw deden, of ze jaagden, over de religie,... Leg op een flapbord woordvelden aan uitgaande van een bepaald voorwerp uit de collectie. Vergelijk ook met de situatie nu.
- Laat de kinderen aan de hand van verschillende stukjes gebakken klei ervaren dat de ongeglazuurde stukjes water opnemen en dat de geglazuurde waterafstotend zijn. Sta stil bij het hoe en waarom.
- Laat de kinderen vertellen over een huisdier dat ze verloren zijn en de manier waarop ze het begraven hebben. Link dit aan de grafrituelen van vroeger tot nu.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Lees een inleefstukje voor over bijvoorbeeld de prehistorie. Zorg voor wat eenvoudige verkleedkleden en laat hen hier een toneelstukje rond opvoeren. Later kan het verhaal eventueel als steloefening worden neergeschreven.
- Mogelijke tekenopdrachten: een jachtscène uit de prehistorie, teken een passende achtergrond bij een bepaalde vitrine, teken een potscherf over op millimeterpapier zoals een echte archeoloog, teken de ontbrekende helft van een geometrische versiering (zorg eventueel voor opdrachtjes met decoratieve tekeningen uit verschillende chronologische periodes), een muntstukje in het groot,...
- Maak van verschillende mozaïeken een puzzel. Verdeel de kinderen in groepjes. Het groepje dat de puzzel eerst maakt, wint.
- Het zou interessant zijn als de kinderen zelf hun eigen terra(e) sigilata(e) kunnen maken. Dompel zelf de (van een stempel voorziene) aardewerken voorwerpen na het bakken voorzichtig in glazuur.
- Laat de kinderen in kleine groepjes een gebroken bloempot plakken met houtlijm (die is niet waterbestendig; na de opdracht kun je dus gemakkelijk de scherven weer losmaken zodat ze voor een volgende groep kunnen worden gebruikt). De kinderen best niet laten werken met glazuur om snijwonden te vermijden.
- Zorg voor een aantal foto's in viervoud van mooie kruiken die passen bij de fragmenten van het museum. Zet de kinderen in groepjes aan het werk om de passende foto's bij de juiste fragmenten te vinden.
- Leg uit hoe je een potscherf in de tijd kan situeren. Zorg voor fotomateriaal van verschillende soorten scherven en laat hen dat ordenen in kleine groepjes.

4.11 Nationaal Museum over de Vinkensport

Brugsestraat 23, 8530 Hulste
T 05673 34 70, F 056-73 34 74
E museum@harelbeke.be
www.harelbeke.be

Het Nationaal Museum over de Vinkensport schetst de evolutie van deze typisch Vlaamse volkssport, die stilaan een dier-vriendelijk karakter kreeg. Het museum is vooral trots op zijn uitgebreide collectie speelkooien.

Openingsuren

Heel het jaar bezoek mogelijk na afspraak.

Tarieven

- Klasgroepen: 1.75 euro per persoon (Harelbeekse scholen gratis)
- Rondleiding met gids (duur: 1 uur): gratis
- Individuele bezoekers: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

Spelletje vinkenzetten voor kinderen. Elk kind krijgt een meetstok en een krijtje. De cd met vinkengeluiden wordt opgezet en men moet streepjes zetten. Er is een typische prijs voor de winnaar.

Doelgroep: lager onderwijs

Duur: 1 uur

Kostprijs: gratis

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Taal
  - 4.8. De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: spreek-, luister-, lees- en schrijfbereidheid, plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven, bereidheid tot nadenken over het eigen luister-, spreek-, lees- en schrijfgedrag, bereidheid tot het naleven van luister-, spreek-, lees- en schrijfconventies, weerbaarheid.
- Wiskunde
  - 1.1. Kunnen tellen en terugtellen met eenheden, tweetallen, vijftallen en machten van tien.
- Wereldoriëntatie
  - 1.2. Kennen in hun omgeving een paar biotopen en kunnen erin enkele veel voorkomende dieren (en planten) herkennen en benoemen.
  - 1.4. Kunnen illustreren dat de mens de aanwezigheid (van planten) en dieren in zijn omgeving beïnvloedt.
  - 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is ondergebracht in een kamer van een oud herenhuis. In het midden is er plaats om een groep kinderen eventjes op de grond te laten zitten. Beperk je best tot één klasgroep en splits de groep op in twee. Het ene groepje kan naar de video kijken terwijl de andere het museum bezoekt (hoewel de oude beelden van de video de kinderen wel minder zullen aanspreken).
- Breng een uithangbord aan, laat zien dat er hier een museum is en hang affiches over de vinkensport uit aan het venster om de nieuwsgierigheid te prikkelen.
- De bus parkeert het best op de parking nabij de kerk. Vandaar is het een 50-tal meter naar het museum.

- Het museum is niet erg geschikt voor anders-valide kinderen. Er zijn trappen aan de ingang en binnen is er geen lift beschikbaar om eventuele rolstoelgebruikers naar de eerste verdieping te brengen waar de video getoond wordt.
- Er is slechts één toilet beschikbaar en dat bevindt zich bovendien op de eerste verdieping. Er kan eventueel in de badkamer beneden nieuw sanitair worden geïnstalleerd.
- De jassen kunnen in de gang worden opgehangen.
- Er is geen aparte ruimte beschikbaar voor creatieve activiteiten of om spullen in achter te laten. Eventueel kan het videolokaal hiervoor worden gebruikt.
- De collectiestukken zijn overal goed zichtbaar voor kinderen opgesteld. De collectie zou echter nog meer tot zijn recht komen als er met grote foto's zou worden gewerkt. Zorg ook voor vogelgeluiden op de achtergrond.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Er zijn nog heel wat enthousiaste vinkeniers te vinden; nodig er eens eentje uit in de klas; het museum kan hierbij eventueel tips geven.
- Maak een 'identiteitskaart' van de vink en bezorg die aan de leerkrachten. Bespreek uitzicht, soorten, biotoop, voedsel,... Kader de vinkensport binnen een ruimer kader: de andere sporten waarvan dieren deel uitmaken (vissen, stierengevechten, duivensport, hanengevechten). Zorg voor illustratiemateriaal en anekdotes om het luchtig te houden.

Enkele websites:

<http://www.gardensafari.net/dutch/pagesnl/vink.htm>

<http://www.gardensafari.net/dutch/pagesnl/groenlin.htm>

<http://www.avibo.be> (zeer interessant voor o.m. de geschiedenis van de vinkensport)

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Een actueel thema dat zeker kan worden gebruikt bij een rondleiding in het museum is dat van de dierenbescherming. Vergelijk de vinkensport vroeger en nu. Vroeger werden vinken blind gemaakt; nu is het zelfs verboden om de vinken nog maar te vangen. Maar ook dit brengt problemen met zich mee (b.v. inteelt). Lok discussie uit.

- Bespreek de spelregels van de sport en de evolutie van de vinkenkooi.
- Toon moderne beelden over een vinkenzetting zodat kinderen die onbekend zijn met het fenomeen zich dat concreet kunnen voorstellen.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen een eigen vinkenkooi maken en een diploma ontwerpen waarop duidelijk te zien is dat het om de vinkensport gaat.
- Met crêpepapier kunnen er typische prijzen voor de winnaar (kunstbloemen dus) worden gemaakt.
- Neem verschillende vogelgeluiden op en leer de kinderen een vink herkennen. Doe daarna een testje: hoeveel keren horen ze de vink tussen de andere vogels? En wie doe er het best een vink na?
- Door de kleinschaligheid van dit museum is het zeker aangewezen om dit te kaderen in een ruimer aanbod in de omgeving.

4.12 Provinciaal Museum Stijn Streuvels 'Het Lijsternest'

Stijn Streuvelsstraat 25, 8570 Ingooigem (Anzegem)

T 056 77 72 14 of 056 77 85 39

E mark.berteloot@west-vlaanderen.be

Dit museum is een typisch voorbeeld van een herinneringsmuseum, met de bijbehorende problematiek. Streuvels mag in zijn tijd dan wel een internationaal bekende en gerespecteerde schrijver zijn geweest, maar zijn naambekendheid gaat zienderogen achteruit. Zijn boeken worden door jonge mensen nauwelijks nog gelezen en dat komt vooral omdat de taal van Streuvels niet meer door iedereen vlot begrepen wordt. Het woonhuis bewaart de leefwereld van de schrijver, maar voor kinderen doet dit ouderwets aan.

Het is een uitdaging voor de toekomst om dergelijke musea toch op een aantrekkelijke manier te ontsluiten voor jongeren en hen op die manier een stuk streekgebonden erfgoed mee te geven.

Op de dag van vandaag worden er door de suppoost enthousiaste rondleidingen gegeven, maar didactisch materiaal is nog niet aangemaakt. De op til zijnde restauratiewerken bieden de ideale gelegenheid om ook de werking in een hedendaagser kleedje te stoppen.

Openingstijden

Open elke dag van 10 tot 12.30 uur en van 13.30 tot 18 uur.

Gesloten van 1 november tot eind februari.

Heel het jaar bezoek mogelijk na afspraak.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis

- Rondleiding met gids (duur: 30' tot 60' naar gelang van de vraag): gratis voor scholen uit groot-Anzegem; 13.65 euro per 25 leerlingen voor scholen buiten groot-Anzegem
- Individuele bezoekers: gratis
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Taal
  - 3.3. De leerlingen kunnen (verwerkingsniveau = beschrijven) de informatie achterhalen in voor hen bestemde teksten in tijdschriften.
  - 4.8. De leerlingen ontwikkelen bij het realiseren van de eindtermen voor spreken, luisteren, lezen en schrijven de volgende attitudes: spreek-, luister-, lees- en schrijfbereidheid; plezier in luisteren, spreken, lezen en schrijven; bereidheid tot nadenken over het eigen luister-, spreek-, lees- en schrijfgedrag; bereidheid tot het naleven van luister-, spreek-, lees- en schrijfconventies; weerbaarheid.
- Muzische vorming
  - 3.5. Ervaringen, gevoelens, ideeën, fantasieën uiten.
  - 6.4. Genieten van het muzisch handelen waardoor hun expressiemogelijkheden verruimen.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is vrij klein voor een klasgroep. Grote groepen worden het best opgesplitst in groepjes van 10 tot maximaal 15 kinderen. Terwijl de ene groep het museum bezoekt, kan de andere groep bijvoorbeeld naar de video kijken in de schuur.
- Het Lijsternest ligt aan een drukke weg. Kinderen op een veilige manier uit een bus laten stappen is niet zo evident. Als het niet mogelijk is om op het terrein zelf (links van de schuur bijvoorbeeld) een parking aan te leggen, dan kan er eventueel aan de kerk worden geparkeerd en kunnen de kinderen te voet naar het museum wandelen. Binnen het museumdomein zijn er

geen problemen inzake veiligheid.

- Het museum is toegankelijk voor anders-valide kinderen, maar rolwagens kunnen niet in de werkkamer van Streuvels; de doorgang is te smal. Ook de voutekamer is niet toegankelijk.
- Kleine klasgroepen hebben plaats genoeg om hun jas op te hangen. Er is een kapstok in de schuur aanwezig. Een aparte ruimte om crea-activiteiten in te organiseren of om spullen achter te laten is er niet. De schuur en de garage kunnen eventueel als multifunctionele ruimte worden gebruikt. Daar kunnen kapstokken, tafels, stoelen, ... komen. Het fotomateriaal dat daar aanwezig is, kan (op een meer eigentijdse manier) aan de muren worden gepresenteerd. Dat geldt trouwens ook voor de keuken, op die manier zal in die kamer ook meer ruimte beschikbaar komen.
- Er zijn twee toiletten beschikbaar, waarvan een voor anders-validen. Deze zouden wel beter aangeduid kunnen worden.
- De opstelling van de stukken is conform de vroegere indeling van Streuvels, maar voor kinderen levert dit geen problemen wat betreft zichtbaarheid. De teksten kunnen wel iets duidelijker worden gepresenteerd; de belettering is nogal klein.
- De signalisatie aan de straatkant is onvoldoende. Een levendiger en duidelijker bord (eventueel met een afbeelding van Streuvels) zou een serieuze verbetering betekenen.
- De fotopanelen en de opschriften in de eerste ruimte links (de vroegere keuken) kunnen duidelijker, met meer kleur en verzorgder worden gebracht. Dit geldt zeker voor Streuvels' stamboom.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

Een goede voorbereiding in de klas is noodzakelijk, aangezien de kinderen normaal gezien niet met het werk van Streuvels bekend zijn en dit hen op het eerste gezicht niet zal aanspreken.

- Om de kinderen voor te bereiden op het museumbezoek kunnen er door de leerkracht of door het museum werkblaadjes worden gemaakt rond de persoon van Streuvels, zijn werk en de betekenis ervan, Ingoogem en de streek.
- Een mogelijke opdracht thuis zou kunnen zijn om enkele titels van boeken van Stijn Streuvels in de plaatselijke bibliotheek op te zoeken.

- Op de volgende websites kunnen de kinderen zelf informatie over Stijn Streuvels verzamelen:
<http://www.xs4all.nl/~dvdm/streuvels/>
<http://users.pandora.be/louis.jacobs/Streuvels.htm>
<http://www.targetsoft.net/stijn%20streuvels.htm>
- Een andere benadering is om de klemtoon te leggen op het fenomeen schrijver (hoe leeft en werkt een schrijver) of op de tijdsgeest in 1910-1940.

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Laat de kinderen vrij rondlopen in het museum met een vragenlijst die ze moeten invullen. Zorg ervoor dat de antwoorden duidelijk terug te vinden zijn in het museum.
B.v. Wie is de man die hier gewoond heeft? Wanneer leefde hij? Wat is zijn echte naam? Hoe komt hij aan de naam Streuvels? Welke ongezonde gewoonte had Streuvels? Wat was zijn voornaamste bezigheid? Hoe ging hij te werk? Wat had hij daarvoor nodig? Wat hebben wij nu nodig om een boek te schrijven? Welke stappen moeten er nog worden genomen voor je een boek kan maken? Welke soorten boeken kennen jullie? Wat vind je het belangrijkste aan boeken? Welke boeken lees je graag? Welke thema's komen in deze boeken voor? Welke thema's komen er bij Streuvels voor? Hoe kun je nu aan al die boeken geraken? Hoe kun je veel beleven en veel weten? Door op reis te gaan (leg de link naar de souvenirs van Streuvels), veel te lezen, veel mensen te leren kennen. Waarom had hij zelf zoveel boeken nodig? In welke talen zijn die boeken geschreven (bekijk de opschriften, niet aankomen)? Hoeveel zijn de boeken van Streuvels nu waard denk je?
- Zoek in het museum vijf titels van boeken die hij geschreven heeft.

Suggesties voor doe-opdrachten

- Streuvels had goede contacten met koning Boudewijn. Laat de kinderen het bezoek van de koning in een toneeltje naspelen.
- Speel een stukje op de pianola of laat een van de kinderen erop spelen.

- Laat de kinderen op zoek gaan naar een voorbeeld van Streuvels' handschrift en laat hen een zin net zo mooi overschrijven.
- Laat de kinderen een portret van Streuvels tekenen.
- Lees een fragmentje voor uit het werk van Streuvels en laat de kinderen het verhaaltje afmaken.
- Laat de kinderen dingen afleiden over het leven van Streuvels aan de hand van kopies uit zijn briefwisseling.
- Stel kopieën van Streuvels' werk ter beschikking en laat de kinderen dingen afleiden over het leven van kinderen in de tijd van Streuvels aan de hand van fragmenten uit zijn werk. Wat deden ze in die tijd, hoe leefden ze, hoe speelden ze? Aan de hand van Streuvels kan een stuk sociale geschiedenis worden toegelicht.
- Streuvels was niet alleen een bekende schrijver, maar ook een actief fotograaf. Laat de kinderen fragmenten uit de boeken van Streuvels plaatsen bij de juiste foto's.
- Geef de kinderen een niet al te moeilijk tekstfragment van de schrijver en laat ze er een tekening rond maken. Verklaar wel eerst de moeilijke woorden.

B.v. Toen Kerlo binnenkwam lag Swane nog altijd met de handen onder het hoofd tegen de muur geleund en de benen wijd uitgestrekt. Hij wierp twee dode hazen op de grond, hing zijn roer aan de wand en liet zich moe op de bank vallen. "t Is warm", zuchtte hij.

Kerlo was een magere, bruinvellige houtlander met bleekgrijze, onrustige ogen en lichte baard. De knokige beenderen hoekten overal onder zijn losse kleren en op zijn wezen en blote benen tekenden de pezen en aders puilend onder zijn droge huid. Uit: 'Het Woud'

- Stimuleer de verbeelding van de kinderen door hen zelf een verhaaltje te laten schrijven met oog voor natuur (b.v. een beschrijving van het weer op dat ogenblik vanuit hét venster van Streuvels), de mens,... ; confronteer het resultaat met een natuurbeschrijving van Streuvels; laat hen zelf een natuurbeschrijving in de trant van Streuvels opstellen.
- Het museum zou op termijn kunnen functioneren als een soort literair centrum waar workshops georganiseerd worden voor de derde graad van het basisonderwijs en voor het secundair onderwijs.

Er kan een samenwerking worden uitgebouwd met geïnteresseerde hedendaagse auteurs. Eventueel kan er een systeem van peterschap voor het museum worden uitgebouwd.

Er zou een eenvoudige syllabus voor derde graad van het basisonderwijs rond de figuren van Streuvels, Gezelle, Rodenbach en Verriest en andere belangrijke schrijvers uit de streek kunnen worden uitgewerkt.

- In de boeken van Streuvels staan maar weinig afbeeldingen. Laat de kinderen er een zoeken die ze leuk vinden en laat ze die overtekenen.
- De video over Streuvels is nogal moeilijk voor kinderen. Om ervoor te zorgen dat hun aandacht niet verslapt, kan de video eventueel in stukjes worden bekeken, met telkens een andere opdracht:

B.v. beschrijf vijf details uit de film die je bijgebleven zijn, geef een samenvatting van de inhoud in één zin, welke muziek-instrumenten heb je gehoord en herkend?

Trek de aandacht van de kinderen op ongewone woorden die gebruikt worden, die we nu niet zoveel meer horen. Wat betekent 'verslensen' en 'kauten'?

Er kan op termijn worden overwogen om een moderne film te laten aanmaken; de film die nu vertoond wordt, is niet erg aantrekkelijk voor kinderen.

- Het loont de moeite om een bezoek aan het museum te koppelen aan een wandeling in de omgeving; eventueel een stukje van het Streuvelswandelpad. Er kunnen eventueel fragmenten uit zijn werk worden voorgelezen op locatie of, nog beter, er kan een bandje worden afgespeeld waarin Streuvels uit zijn eigen werk bepaalde passages voorleest.

4.13 Nationaal Wielermuseum

Polenplein 15, 8800 Roeselare
T 051 26 87 40, F 051 26 87 45
E wielermuseum@roeselare.be
www.roeselare.be

Het Wielermuseum, gehuisvest in een waardevol industrieel pand (een oud brandweerarsenaal), toont een volledig overzicht van de geschiedenis van de fiets én van de wielrennerij. Originele rijwielen uit de pionierstijd staan er naast hoogtechnologische staaltjes hedendaags vakmanschap. Er is ook een hall of fame met persoonlijke spullen van de meest bekende renners uit onze contreien. In de inkomhal vinden er soms tijdelijke tentoonstellingen plaats.

In de inkomhal is een video ter beschikking over de geschiedenis van de fiets. Op een fiets, aangeschakeld aan een computer, kunnen de kinderen aan den lijve ondervinden wat het verschil is tussen verschillende tracks.

Openingstijden

Open van dinsdag tot en met zaterdag van 13.30 tot 17 uur.
Gesloten op feestdagen en van 15 december tot 31 januari.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis
- Rondleiding met gids (duur: 60'): gratis tot 25 personen;
25 euro voor een bijkomende gids
- Individuele bezoekers: 2.50 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- Educatief pakket
  - Doelgroep: 3de graad basisonderwijs
  - Duur: 60'
  - Kostprijs: 1 euro voor de opdrachten; 1 euro voor de teksten

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Nederlands
  - 4.3. De leerlingen kunnen een brief schrijven aan een bekende om een persoonlijke boodschap of belevenis over te brengen.
  - 4.4. Voor een gekend persoon een verslag schrijven van een verhaal, een gebeurtenis, een informatieve tekst.
  - 4.6. Schriftelijk antwoorden op vragen over verwerkte inhoud.
  - 4.7. De leerlingen kunnen voor het realiseren van bovenstaande eindterm bovendien:
    - hun teksten verzorgen rekening houdende met handschrift en lay-out
    - spellingsafspraken en -regels toepassen (...)
- Wiskunde
  - 2.1. De leerlingen kennen de belangrijkste grootheden en maateenheden met betrekking tot lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht (massa), tijd, snelheid, temperatuur en hoekgrootte en ze kunnen daarbij de relatie leggen tussen de grootheid en de maateenheid.
  - 4.2. Zijn in staat om de geleerde begrippen, inzichten, procedures, met betrekking tot getallen, meten en meetkunde, zoals in de respectievelijke eindtermen vermeld, efficiënt te hanteren in betekenisvolle toepassingssituaties, zowel binnen als buiten de klas.
  - 4.3. Kunnen met concrete voorbeelden uit hun leefwereld aangeven welke de rol en het praktisch nut van wiskunde is in de maatschappij.

- Wereldoriëntatie

- 1.11. Kunnen van courante voorwerpen uit hun omgeving zeggen uit welke materialen en grondstoffen ze gemaakt zijn.
- 2.2. Herkennen in hun directe omgeving toepassingen van hefboven, katrollen en bewegingsoverbrenging via tandwielen.
- 2.4. Kunnen van een bestaande constructie en van een constructie die ze zelf willen maken, zeggen aan welke eisen ze moeten voldoen.
- 2.5. Kunnen materialenkennis en kennis van constructie- en bewegingsprincipes aanwenden bij het plannen en maken van een eigen constructie.
- 2.6. Kunnen aan de hand van een al dan niet zelfgemaakte eenvoudige werktekening of handleiding het geschikte materiaal en gereedschap kiezen en daarmee de constructieactiviteit stap voor stap juist en veilig uitvoeren.
- 2.7. Kunnen bij het monteren/demonteren van een constructie hun materialenkennis en hun kennis van constructie- en bewegingsprincipes functioneel toepassen.
- 5.5. Kunnen belangrijke gebeurtenissen of ervaringen uit eigen leven chronologisch ordenen en indelen in periodes. Ze kunnen daarvoor eigen indelingscriteria vinden.
- 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
- 6.1. De leerlingen kunnen aan elkaar een te volgen weg tussen twee plaatsen in de eigen gemeente of stad beschrijven. Ze kunnen deze reisweg ook aanduiden op een plattegrond.
- 6.1.bis Kunnen aan de hand van een kaart de afstand tussen twee plaatsen in Vlaanderen berekenen en beschrijven.
- 6.11. Kunnen een atlas raadplegen en kunnen enkele soorten kaarten hanteren gebruik makend van de legende, windrichting en schaal.
- 6.13. Beschikken over voldoende reactiesnelheid, evenwichtsbehoud en gevoel voor coördinatie en ze kennen de verkeersregels voor fietsers en voetgangers, om zich zelfstandig en veilig te kunnen verplaatsen langs een voor hen vertrouwde route.
- 6.14. Tonen zich in hun gedrag bereid rekening te houden met andere weggebruikers.

- Muzische vorming
  - 1.4. Plezier en voldoening vinden in het beeldend vormgeven en genieten van wat beeldend is vormgegeven.
- Lichamelijke opvoeding
  - 1.1. De leerlingen kunnen de motorische basisbewegingen op een voldoende flexibele en verfijnde wijze aanwenden in gevarieerde en complexe bewegingssituaties.

Suggesties voor de infrastructuur

- De infrastructuur van het museum is geschikt voor groepen tot 25 à 30 kinderen.
- De bus kan net voor het museum veilig kinderen laten in- en uitstappen. Vlak voor het museum is een grote parking. De museumomgeving is veilig voor de kinderen.
- Het museum is toegankelijk voor anders-valide kinderen. De benedenzaal heeft een ruime gang om het geheel te bekijken en er is een lift naar de bovenverdieping.
- Er zijn voldoende toiletten beschikbaar en deze zijn goed aangeduid.
- Bij het binnenkomen kunnen volwassenen hun jas ophangen. Voor kinderen kunnen er eventueel boxen komen; hierin kunnen dan ook rugzakjes worden opgeborgen.
- Er is voorlopig nog geen ruimte voor creatieve activiteiten, maar die komt er wellicht bij de uitbreiding van het museum. Op de binnenkoer is er wel genoeg ruimte om fietsen te zetten. De binnenkoer kan ook worden gebruikt om een fietsparcours uit te stippelen. Misschien kan er worden gevraagd dat de politie van Roeselare, die regelmatig voordrachten voor kinderen geeft over de fiets, deze voordrachten voor de Roeselaarse scholen in het museum houdt.
- Een afsluiting zorgt ervoor dat de fietsen geen schade kunnen oplopen. Op de bovenverdieping zitten de stukken netjes in kasten maar alles is duidelijk zichtbaar voor kinderen. De collectieopstelling oogt niet erg modern.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Speel actief in op de Week van de zachte weggebruiker (2de week van mei). In februari is er ook de Dag van het veilig verkeer. Breng een fiets of een step van de leerling in de klas. Werk rond de verschillende soorten fietsen, de geschiedenis van de fiets (laat hen de fiets situeren op een tijdslijn), de onderdelen van een fiets en zorg ook voor een geografisch onderdeelje waarin je begrippen introduceert als heuvel, vlak, berg, helling,... Maak toepassingen over afstandsberekening, tijdsberekening, kostprijs, omtrek, ... In de hoogste klassen van het basisonderwijs kun je gerust stilstaan bij de werking van een fietsdynamo of zelfs bij aërodynamica. Er bestaan computersimulaties om versnellingen te tonen.
Er kan ook een taalluikje worden uitgewerkt (de juiste terminologie, een steloefening, ...).
- Bouw een website met een kinderluik waar de kinderen met verschillende fietsonderdelen hun eigen virtuele fiets kunnen bouwen.
- Enkele interessante websites:
<http://members.lycos.nl/zwawe/> (fietsgeschiedenis)
<http://www.velorama.nl/>
<http://www.deredding.nl/> (bakfietsen)
<http://www.onderwaterfiets.nl/>
<http://www.pinkelotje.nl/fietsen.html> (kleurplaten)
http://home.hetnet.nl/~familie_kwakkelstein/ (fietsverslagen)
<http://fiets.pagina.nl/>
<http://www.fietsvlaanderen.be/>
<http://fiets.start.be/>

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Andere thema's die kunnen worden aangekaart zijn: het leven van een wielrenner (voorbereiding, training, voeding, verplaatsingen, teamspirit, doping,...), veiligheid van fietsen vroeger en nu (aan de hand van de oude foto's in de bovenzaal),

fietsen hier en elders, verkeersopvoeding (plaats van de fiets op de weg, verkeersregels,...). Je kunt uiteraard ook werken rond een thema als De Ronde van Vlaanderen.

Technische termen mogen ter sprake komen, maar beperk de nieuwe woorden en leg ze duidelijk uit.

- Werk een zoektocht uit door het museum met als thema de geschiedenis van de fiets. Een fictief figuurtje op een fiets vormt de leidraad. Zorg voor tekstballonnetjes met eenvoudige uitleg. Op de vloer kunnen eventuele aanwijzingen voor het zoekspel worden aangebracht.
- Zoek muziek die met fietsen te maken heeft (b.v. Boudewijn De Groot)

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen de fiets van de 21ste eeuw ontwerpen.
- Organiseer fietsen op rollen.
- Laat hen proefondervindelijk vaststellen hoelang het duurt om een bepaalde afstand af te leggen met een kleine fiets, een grote fiets.
- Laat hen evenwichtsoefeningen doen met een stilstaande fiets en leg uit waarom het gemakkelijker is om in evenwicht te blijven op een rijdende fiets.
- Richt een K'nexhoek in om tandwielen uit te proberen.
- Probeer ook ludieke fietsen op de kop te tikken (bijvoorbeeld bij de Lustige velodroom in Blankenberge).

4.14 Nationaal Schoeismuseum

Wijngaardstraat 9, 8870 Izegem

T 051 31 64 46

E schoeismuseum@izegem.be

www.izegem.be

Izegem is al sinds de 18de eeuw bekend om zijn schoenen. Het label 'Izegemse Schoenen' stond in België en ver daarbuiten garant voor topkwaliteit.

In het museum ziet de bezoeker hoe de schoen evolueerde sinds de Egyptenaren en maakt hij kennis met het artisanale schoenmaken. Ook de schoenenmode van de laatste eeuwen komt aan bod.

Met het schoeisel uit alle werelddelen (collectiestukken als eskimolaarsjes en Chinese schoentjes voor gebonden voeten) en de afdeling curiosa opent het museum ook een venster op de wereld.

Ondanks het minder voor de hand liggende thema (het industriële verleden van de stad) slagen de Izegemse musea erin om hun collecties op een kindvriendelijke manier te ontsluiten. Er worden zeer actief aanknopingspunten gezocht bij de werking van de scholen en in functie daarvan worden de aspecten van de collectie didactisch uitgewerkt.

Met minimale middelen maar met heel veel enthousiasme worden kinderen op een creatieve manier aan het werk gezet met borstels en schoenen.

Openingstijden

- Individuele bezoekers
  - van 1 maart tot 31 oktober, van dinsdag tot en met zaterdag, van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur.
  - gesloten op zondag en maandag.

- Groepsbezoeken
  - alle dagen, het hele jaar.
  - na afspraak bij de Dienst Musea.

Tarieven

- Klasgroepen: 1 euro per persoon
- Rondleiding met gids (duur: 1 uur): 20 euro (max. 25 personen per gids)
- Individuele bezoekers: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Crea-activiteit

- knutselen van een sleutelhanger met een schoentje
  - Doelgroep: 3de kleuterklas en lager onderwijs
  - Duur: anderhalf uur
  - Kostprijs: 1 euro

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wiskunde
  - 1.25. Kunnen eenvoudige procentberekeningen maken met betrekking tot praktische situaties.
  - 1.29. Zijn bereid verstandige zoekstrategieën aan te wenden die helpen bij het aanpakken van wiskundige problemen met betrekking tot getallen, meten, ruimtelijke oriëntatie en meetkunde.
    - 2.1. Kennen de belangrijkste grootheden en maateenheden met betrekking tot lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht (massa), tijd, snelheid, temperatuur en hoekgrootte en ze kunnen daarbij de relatie leggen tussen de grootheid en de maateenheid.
    - 2.11. In reële situaties rekenen met geld en geldwaarden.

- Wereldoriëntatie

- 1.11. Kunnen van courante voorwerpen uit hun omgeving zeggen uit welke materialen en grondstoffen ze gemaakt zijn.
  - 1.15. Beseffen dat het nemen van voorzorgen de kans op besmettelijke ziekten, parasieten of schimmels vermindert of uitsluit.
  - 2.9. Brengen waardering op voor eenvoudige, inventieve technieken en voor esthetische aspecten van technische constructies en voorwerpen.
  - 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
  - 5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.
- Leren leren
  - 4. De leerlingen kunnen eenvoudige problemen op systematische en inzichtelijke wijze oplossen.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is vrij klein en staat overvol. Groepen ontvangen is niet evident, maar er zijn plannen om het museum over te brengen naar een andere (ruimere) locatie.
- De museumomgeving is veilig.
- Aan de achterzijde van het gebouw is er een ingang voor anders-validen.
- In het museum zelf zijn geen toiletten beschikbaar, maar vlakbij is er voldoende sanitair aanwezig.
- Wegens plaatsgebrek zijn er geen kapstokken.
- In de zomer wordt de gang als crearuimte benut; in de winter worden de overdag lege klaslokalen op de bovenverdieping gebruikt.
- Grote foto's zouden het museum een stuk aantrekkelijker maken en de nodige verduidelijking bieden.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

Heel wat vakken van de basisschool kunnen via de invalshoek 'schoenen' aan bod komen:

- geschiedenis (de invloed van de schoenenindustrie op de ontwikkeling van Izegem, schoenen door de tijd heen (plateauschoenen bestonden vroeger ook al!), arm en rijk aan de hand van schoenen; schoenen in verschillende culturen),
- gezondheid (onderhouden van schoenen, invloed van b.v. hakschoenen op het lichaam),
- wiskunde (verzin vraagstukjes waarin schoenen de hoofdrol spelen: hoeveel kost een schoen als er zoveel uur aan gewerkt wordt en er zoveel materialen gebruikt worden? Wat was het gemiddelde inkomen van een schoenenmaker en was die persoon rijk of arm in die tijd? Hoeveel levensmiddelen kon hij hiermee kopen als een brood zoveel kost? Prijs-kwaliteit vergelijkingen, of vraagstukken in verband met het gezinsbudget voor het aankopen van schoenen),
- taal (steloefening 'het verhaal van mijn schoenen', woordenschat in verband met de schoen, reisverhalen of sprookjes waarin schoenen voorkomen).

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Haak in op wat vooraf in de les al werd besproken en illustreer dat met de collectie: schoenen in andere culturen, schoenen van rijke en arme mensen, het leven van een schoenenmaker, enz.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen zelf hun eigen fantasieschoen ontwerpen, met papier mâché bijvoorbeeld of met plasticine of met een oude schoen.
- Oude schoenen kunnen ook worden omgetoverd tot dieren, monsters,...
- Laat de kinderen een 'tekening' van een schoen maken met spijkers en draden die ze ertussen spannen.
- Werk met verschillende gekleurde schoenafdrukken op de vloer. Maak er iets grappigs van. Kies bijvoorbeeld afdrukken van typische vrouwenschoenen met naaldhakken, grote stoere mannenschoenen, kinderschoenen, babyschoentjes... Laat elk van de personages zijn eigen weg gaan in het museum: de vrouw gaat bijvoorbeeld meteen naar het toilet en gaat daarna de

collectie bekijken, de baby kruipt overal waar hij niet mag... Pas de afstand tussen de 'stappen' ook aan aan de passen van het personage.

- Werk rond schoenmaten. Doe een rondvraag naar de schoenmaat van de kinderen. Vergelijk met de gemiddelden voor jongens en meisjes (per leeftijd), met de gemiddelde schoenmaat in andere landen (b.v. China), de gemiddelde schoenmaat vroeger,...
- Kinderen zijn dol op verkleden; vooral de meisjes. Het ligt bijna voor de hand dat de kinderen bij het bezoek hun schoenen uitdoen en andere schoenen krijgen. Laat hen bijvoorbeeld, net als de arme mensen vroeger, in lompen rondlopen, zorg voor een aantal 'hotel' pantoffels, espadrilles,... Laat de kinderen ook eens ervaren hoe het is om op klompen te lopen.
- Er bestaat een oud volksspel, waarbij vier klompen achter elkaar op een stok worden vastgezet. Vier kinderen gaan in de klompen staan en moeten samenwerken om vooruit te komen.

4.15 Nationaal Borstelmuseum

Dienst Musea

Baron de Pélichystraat 5, 8870 Izegem

T 051 31 64 46, F 051 31 64 46

E borstelmuseum@izegem.be

website: www.izegem.be

Rond het midden van de 19de eeuw werd Izegem bekend om zijn borstels. Nu is de stad nog altijd het landelijk centrum van de borstelnijverheid.

In het borstelmuseum krijgt de bezoeker een overzicht van de vele soorten borstels, waarbij veel aandacht besteed wordt aan de vaak exotisch klinkende grondstoffen die voor de productie ervan werden gebruikt.

De evolutie van handwerk naar machinewerk en de gevolgen van de Industriële Revolutie zijn er goed te volgen in het piekfijn onderhouden machinepark waar er vaak demonstraties worden gegeven.

Ondanks het minder voor de hand liggende thema (het industriële verleden van de stad) slagen de Izegemse musea erin om hun collecties op een kindvriendelijke manier te ontsluiten. Er worden zeer actief aanknopingspunten gezocht bij de werking van de scholen en in functie daarvan worden deelaspecten van de collectie didactisch uitgewerkt. Met minimale middelen maar met heel veel enthousiasme worden kinderen op een creatieve manier aan het werk gezet met borstels en schoenen.

Openingstijden

- Individuele bezoekers:
    - van 1 maart tot 31 oktober, van dinsdag tot en met zaterdag, van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur.
    - gesloten op zondag en maandag.
  - Groepsbezoeken:
    - alle dagen, het hele jaar.
- na afspraak bij de Dienst Musea.

Tarieven

- Klasgroepen: 1 euro per persoon
- Rondleiding met gids (duur: 1 uur): 20 euro (max. 25 personen per gids)
- Individuele bezoekers: 2 euro
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Crea-activiteit

- knutselen van een sleutelhanger met een handgetrokken borsteltje
Doelgroep: 3de kleuterklas en lager onderwijs
Duur: anderhalf uur
Kostprijs: 1 euro

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie
- 1.11. Kunnen van courante voorwerpen uit hun omgeving zeggen uit welke materialen en grondstoffen ze gemaakt zijn.

- Muzische vorming
  - 4.4. Bewegen op een creatieve manier en daarbij één of meerdere basiselementen van de beweging bespelen: tijd, kracht, ruimte, lichaamsmogelijkheden.
  - 4.5. Nieuwe dansen ontwerpen met eenvoudige passen en figuren.
  - 6.3. Kunnen genieten van het muzisch handelen waardoor hun expressiemogelijkheden verruimen.
  - 6.4. Vertrouwen op hun eigen expressiemogelijkheden en durven hun creatieve uitingen tonen.

Suggesties voor de infrastructuur

- De infrastructuur is groot genoeg om een klasgroep te ontvangen.
- Er is plaats bij het museum om een schoolbus te laten stilstaan om de kinderen af te zetten. Misschien komen er best bordjes met 'schoolbus' om de kinderen veilig uit te laten stappen. Anders best de bus parkeren aan het schoeiselmuseum. Dan is het nog een kleine wandeling te voet.
- Het museum is toegankelijk voor anders-validen. Er is een lift.
- Het sanitair is vrij beperkt, maar tegenover het museum bevindt zich een school. Daar kunnen de kinderen mits afspraak ongetwijfeld ook terecht.
- Er kan een ruimte worden vrijgemaakt voor creatieve activiteiten. Bij mooi weer kan de binnenkoer worden gebruikt.
- Met de kijktafels op de bovenverdieping kunnen de kinderen zelfstandig de leerstof herhalen. Er kan eventueel voor extra fotomateriaal worden gezorgd om bepaalde dingen te verduidelijken (bijvoorbeeld de baleinen van de walvis, bepaalde planten,...).

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Alle vakken van het basisonderwijs kunnen aan bod komen: geschiedenis (van huisnijverheid naar fabrieken), aardrijkskunde (herkomst van de grondstoffen), economie (invloed van de borstelnijverheid op de ontwikkeling van de stad), plantkunde, dierkunde (de verschillende dieren waarvan de borstelharen gemaakt werden).

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Maak dansjes! Inspiratie hiervoor vind je in:
Maria Speth, **Dansspetters** (rechtstreeks te bestellen bij de auteur, Lange Kanaaldijk 7, 6212 AE Maastricht, of via de boekhandel). Hierin worden de dansjes Neel Penseel en Karel Kwast beschreven voor de leeftijdsgroep van 6 tot 12 jaar.
In **Springbonen** vind je meer informatie over 'Op Stap', een klompendans (voor volksdansmuziek). Het boek is te verkrijgen bij Danskant vzw ed. Robeynsaan 29A, 3290 Diest.
En uiteraard de overbekende scène uit Mary Poppins met de schoorsteenvegers.
- Laat de kinderen meezingen op muziek, nu eens als fijne tandenborstels, zware schuurborstels,...
- Verdeel de kinderen in groepjes en laat hen per groepje een krantje maken met (al dan niet echt) nieuws over het museum.
- Laat hen een nieuwe aanwinst voor de collectie verzinnen. Hier moet uiteraard ook promotie rond worden gemaakt ... de start van een heuse campagne.

4.16 Museum van Deinze en de Leiestreek

Lucien Matthyslaan 3-5, 9800 Deinze

T 09 381 96 70, F 09 381 96 79

E museum@deinze.be

www.museumdeinze.be

Het Museum van Deinze en de Leiestreek laat zijn bezoekers kennis maken met de werken van zowat alle kunstenaars die zich door de Leie lieten inspireren. De namen spreken voor zichzelf: Emile Claus, George Minne, Albijn Van den Abeele, Albert Servaes, Constant Permeke, Fritz Van den Berghe, Gustave van de Woestyne, Leon en Gustaaf De Smet, Hubert Malfait, Roger Raveel en Raoul De Keyser, en zoveel andere.

Daarnaast is er ook een beperkte archeologische; industrieel-archeologische en volkskundige collectie (een oud klaslokaal, oude ambachten,...).

Openingstijden

Op weekdagen van 14 tot 17.30 uur.

Op zaterdag, zon- en feestdagen van 10 tot 12 uur en van 14 tot 17 uur.

Gesloten op maandag, 1 en 2 januari, 25 en 26 december.

Tarieven

- Klasgroepen:
  - Kinderen tot 6 jaar en scholen gevestigd te Deinze: gratis
  - Kinderen van 6 tot 16 jaar en scholen buiten Deinze: 1 euro
- Rondleiding met gids (duur: 1u30): 50 euro (max. 25 pers.)
  - Individuele bezoekers: vanaf 16 jaar: 2.5 euro
  - Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Specifiek didactisch aanbod

- 'De Kinderstreek': een rondleiding achter de schermen van het museum (de reserve, garage, leeszaal,...), gevolgd door een wandeling in de zalen.
Daarna kiezen de kinderen een kunstwerk om na te tekenen of te kleuren in een voor hen speciaal afgebakende ruimte in het museum ('Kinderstreek'), waar allerlei tekenmateriaal voorhanden is.
- Rondleidingen in de vaste collectie plastische kunsten, met vragenlijsten volgens drie moeilijkheidsgraden, aangepast aan leeftijd en/of niveau.
- Rondleidingen in de vaste collectie volkskundige voorwerpen, met een vragenlijst betreffende de volkskundige afdeling en een vragenlijst betreffende een 18de-eeuwse kaart van Deinze en de bijbehorende puzzel.

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Muzische vorming
  - 1.1. Door middel van kunst- en beeldbeschouwing een persoonlijk waardeoordeel ontwikkelen over beelden en beeldende kunst van vroeger, van nu en van verschillende culturen.
  - 1.2. Door betasten en voelen (tactiel), door kijken en zien (visueel) impressies opdoen, verwerken en erover praten.
  - 1.3. Beeldinformatie herkennen, begrijpen, interpreteren en er kritisch tegenover staan.
  - 1.4. Plezier en voldoening vinden in het beeldend vormgeven en genieten van wat beeldend is vormgegeven.
  - 1.5. Beeldende problemen oplossen, technieken toepassen en gereedschappen en materialen hanteren om beeldend vorm te geven op een manier die hen voldoet.
  - 1.6. Tactiele, visuele impressies, ervaringen, gevoelens en fantasieën op een beeldende manier weergeven.
- Sociale vaardigheden
  - 1.6. De leerlingen kunnen kritisch zijn en een eigen mening formuleren.

Suggesties voor de infrastructuur

- De infrastructuur is erop gericht om groepen te ontvangen. Het gebouw is zeer ruim en nog voor de eigenlijke ingang van het museum is er een grote hal.
- De bus kan tot bijna voor het museum rijden. Er is een ruime en veilige parking vlakbij het museum. Leerlingen die reeds uitgestapt zijn kunnen wachten op de parking zonder dat ze hierbij een drukke straat moeten oversteken. De museum-omgeving is zeker veilig voor de kinderen.
- Het museum is eveneens toegankelijk voor anders-validen. Er is een ruime lift. De parking, aangelegd met kasseien, is minder geschikt voor rolstoelgebruikers.
- Er zijn voldoende toiletten beschikbaar, ook voor rolstoelgebruikers.
- Jassen kunnen gratis worden afgegeven aan de vestiaire.
- Er is een aparte en zeer aantrekkelijk ingerichte ruimte voor creatieve activiteiten, de 'Kinderstreek', waar zeker een dertigtal leerlingen kunnen tekenen of knutselen. Er ligt tapijt op de vloer, kinderen kunnen op de grond zitten.
- De opgestelde stukken zijn duidelijk zichtbaar voor kinderen. De belettering is wel nogal beperkt. Grote borden met wat meer uitleg over de streek, de kunstenaars, datering, foto's en korte toelichtingen zouden zowel voor de kinderen als voor de andere bezoekers een meerwaarde betekenen.
- De woordkeuze van de educatieve medewerker die de kinderen rondleidt, is aangepast aan het niveau van de kinderen.
- In de volkskundige afdeling staat alles nogal dicht op elkaar (in tegenstelling tot de rest van het museum, waar alle stukken door voldoende ruimte mooi tot hun recht komen). Bakken de verschillende delen goed af; dit is een ruimte rond ambachten, dit is een oude school, enz.

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Interessante websites

Over realisme: <http://www.stoneart.nl/realisten/index.php>

Impressionisme: <http://www.boijmans.rotterdam.nl/onderw/stroming/impress.htm>

Kunst voor kinderen: <http://www.boekie-boekie.nl/nl.html>
<http://kunststuk.kennisnet.nl/KunststuK.html>

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Er kunnen diverse thema's worden uitgewerkt: kleding, landschappen, de verschillende seizoenen, verkeer, dieren, stillevens,...
- De bestaande bladen met vraagjes (documentatiemap) zijn qua lay-out vrij eentonig gehouden. Door concretere en meer gevarieerde opdrachten te geven gaan de kinderen zich meer concentreren. Maak werkblaadjes rond de topstukken uit het museum.
- Na de rondleiding in het museum kan er in de oude klas een quiz worden georganiseerd. Leerlingen worden in groepjes verdeeld; de gids, de leerkracht of zelfs een van de leerlingen stelt de vragen en de groep met de meeste juiste antwoorden wint. Als prijs kan een balpen of een sleutelhanger van het museum worden gegeven. Probeer de vragen te variëren: meerkeuzevragen, invulvragen, woorden verbinden,... en hou de quiz zo spannend mogelijk.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Kinderen houden ervan om zich te verkleden en het is een prima manier om bepaalde zaken aan te brengen. Sommige schilderijen portretteren bijvoorbeeld mannen en vrouwen in werkkledij, in burgerkledij, als pastoor enz. Met wat op maat gemaakte kledij en enkele pruiken wordt dit voor hen een echte belevenis in plaats van een theoretisch verhaal. Probeer ook andere elementen die zichtbaar zijn op de schilderijen in het museum te tonen: een mand, een bezem, een kar met bieten,... Laat hen een toneeltje voorbereiden.
In de winkeltjes in de afdeling volkskunde kan er een winkeltafereeltje worden nagespeeld; en waarom niet eens in het Frans?
- Van karton of hout en wat velcro kunnen er didactische modellen worden aangemaakt. Leerlingen krijgen afbeeldingen van schilderijen die ze op het juiste houtpaneel moeten kleven: een houtpaneel met kunstwerken van vroeger en kunstwerken van nu.

- Stel verschillende stoffen met bloemmotieven ter beschikking; welke stof past er bij welk schilderij? Laat hen zelf stoffen stempelen, en organiseer met het resultaat een soort modeshow. Foto's van de 'modellen' op de 'catwalk' worden een onvergetelijk souvenir van dit museumbezoek.
- Laat hen werken met dezelfde techniek als diegene die ze in de schilderijen van het museum hebben leren kennen.
- Laat kinderen tekeningen maken waarin ze een emotie moeten leggen. B.v. een tekening waarin je toont dat je heel kwaad bent. En hoe zouden ze zelf een landschap schilderen met slecht weer?
- Jongere kinderen maken abstracte kunst door verschillende gekleurde vierkanten (rood, blauw, geel) of verschillende geometrische figuren naar eigen aanvoelen 'mooi' te schikken.
- De meeste kinderen hebben nog nooit op doek geschilderd. Zorg voor kleine doeken en aangepast schildergerief en laat ze eens experimenteren. Je zal versteld staan van het resultaat. Bewaar de schilderijen in het museum of geef ze mee als souvenir.

4.17 Museum Elf November

Drapstraat 16, 9810 Nazareth

T 09 380 30 35 of 09 385 51 57 of 09 321 02 64

Dit museum koestert objecten en documenten die de twee wereldoorlogen belichten: allerhande seinmateriaal uit zowel het geallieerde als het Duitse leger, militaire parafernalia, maar ook een originele fotoreeks over Hitler.

Een sterke klemtoon ligt ook op de lokale gebeurtenissen tijdens de Wereldoorlogen, zoals de Slag van de Edemolen te Nazareth.

Openingstijden

Elke eerste zaterdag van de maand; zaterdag, zondag en maandag van Pinksteren; 21 juli, de tweede zaterdag, zondag en maandag van september en 11 november; telkens van 14 tot 19 uur.

Tarieven

- Klasgroepen: gratis
- Rondleiding met gids (duur: 1 uur): gratis; vooraf aan te vragen
- Individuele bezoekers: gratis
- Individuele bezoekers met leerkrachtenkaart: gratis

Situering binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs

- Wereldoriëntatie

4.13. Kunnen het belang illustreren van de fundamentele Rechten van de Mens en de Rechten van het Kind. Ze zien daarbij in dat de rechten en plichten complementair zijn.

- 4.15. Kunnen illustreren op welke wijze internationale organisaties ernaar streven om het welzijn en/of de vrede in de wereld te bevorderen.
- 5.5. Kunnen belangrijke gebeurtenissen of ervaringen uit eigen leven chronologisch ordenen en indelen in periodes. Ze kunnen daarvoor eigen indelingscriteria vinden.
- 5.7. Kennen de grote periodes uit de geschiedenis en ze kunnen duidelijke historische elementen in hun omgeving en belangrijke historische figuren en gebeurtenissen waarmee ze kennis maken, situeren in de juiste tijdsperiode aan de hand van een tijdband.
- 5.8. Kunnen aan de hand van een voorbeeld illustreren dat een actuele toestand, die voor kinderen herkenbaar is, en die door de geschiedenis beïnvloed werd, vroeger anders was en in de loop der tijden evolueert.
- 5.9. Tonen belangstelling voor het verleden, heden en de toekomst, hier en elders.
- 5.10. Beseffen dat er een onderscheid is tussen een mening over een historisch feit en het feit zelf.

Suggesties voor de infrastructuur

- Het museum is vrij klein, dus klasgroepen worden best opgesplitst (een groepje in het linkergedeelte en een groepje in het rechtergedeelte ofwel een groepje in het museum en een groepje in de videozaal).
- De bus kan eventueel de parking van het museum oprijden, maar het is beter om de kinderen te laten afstappen net voor het museum zonder de parking op te rijden. De museumomgeving is veilig voor kinderen.
- Het museum is met enige moeite toegankelijk voor anders-valide kinderen. Aan de deur om het museum binnen te treden ligt een plank waarmee rolstoelgebruikers binnenraken.
- Er is één toilet in het museum, dat ook voor rolstoelgebruikers geschikt is. Eigenlijk is dit te weinig. Het sanitair is bovendien in niet al te beste staat.
- Er is geen vestiaire.
- In het museum zelf is er geen ruimte beschikbaar voor creatieve activiteiten of om spullen in achter te laten. Wel kan men gebruik maken van het jeugdhuis, in de woning naast het museum. Daar kunnen de kinderen eventueel ook hun boterhammetjes opeten. Er is een deur tussen de twee ruimtes, maar die wordt alleen als branddeur gebruikt.

- Op het moment van de screening werd er volop gewerkt aan het maken van naambordjes bij de voorwerpen. Dit zal de leerlingen zeker ten goede komen, wanneer zij een taak moeten maken of een zoekopdracht in het museum doen.
- Zoals het museum nu ingedeeld is, is het niet altijd duidelijk wat er behoort tot W.O.I en W.O.II. Voor kinderen uit het basisonderwijs is het erg moeilijk om iets in de tijd te situeren. Zij hebben dus, nog meer dan andere bezoekers, behoefte aan een duidelijke structuur. Misschien kunnen de ruimtes worden herschikt met een betere afbakening tussen de twee wereldoorlogen.
- Sommige stukken hangen vrij hoog en zijn dus voor kinderen niet goed zichtbaar. Om alle zaken goed zichtbaar te presenteren wordt er best een selectie gemaakt. Niet alles moet per se aan de bezoeker worden getoond; durf selecteren en accentueren (bijvoorbeeld door een goede foto groot af te drukken en minder belangrijke zaken weg te laten). Keuzes maken impliceert ook dat je in het museum af en toe kan veranderingen aanbrengen, waardoor je de geïnteresseerde bezoeker meerdere keren kan aanspreken (bv. een tijdelijke tento over collaboratie, over Hitler, ...)

Suggesties voor het aanmaken van didactisch materiaal ter voorbereiding van het museumbezoek

- Laat de kinderen in groepjes informatie opzoeken over het leven in W.O.I en W.O.II; het ene groepje zoekt naar hoe kinderen leefden, een ander groepje over het leven aan het front, een derde groepje over het verzet, de concentratiekampen,... Nog een ander groepje zoekt krantenknipsels bijeen over oorlogen die vandaag de dag woeden.
- Misschien zijn er nog kinderen van wie de grootouders de oorlog nog hebben meegemaakt; kunnen ze eventueel in de les komen vertellen hierover? Of misschien zijn er wel nog fotoalbums met kiekjes uit die tijd.
- Maak werkblaadjes aan; zo hebben de kinderen al een goede achtergrond en hoeft er in het museum niet meer te worden ingegaan op alle feiten; een museumbezoek kan dan eerder anecdotisch en als illustratie van de les worden opgevat. Je kunt voor de werkblaadjes eventueel vertrekken van het standpunt van een kind dat de oorlog meemaakte en de theorie illustreren met fragmenten uit jeugdboeken. Er is heel wat goede jeugdliteratuur verschenen over dit thema, zoals de boeken van Geert Spillebeen (**Zomer in Passendale, Age 14, Kiplings keuze**) en er is uiteraard ook de goed gedocumenteerde levensgeschiedenis van Anne Frank (een goede didactische CD-rom werd uitgewerkt door het Anne-Frankmuseum).

Inspiratie vind je ook in **Kinderen in de eerste wereldoorlog**, samengesteld door Johan Delbecke, in samenwerking met de leerlingen van zijn school, uitgegeven door Lannoo (Tielt, 2000). Verwerk ook elementen uit het dagelijkse leven, bijvoorbeeld: hoe ziet een Brits soldaat eruit, welk symbool staat er meestal op Duitse wapens, waartoe diende een gamel,...), dan zullen de kinderen al heel wat zaken in het museum kunnen thuiswijzen.

Voor het zesde leerjaar mag je gerust ook stilstaan bij de oorzaken en de aanleiding van de wereldoorlogen.

Suggesties voor nieuwe didactische invalshoeken

- Probeer de oorlog te belichten vanuit een deelaspect; dat komt sterker over en zal de kinderen langer bijblijven. Mogelijke invalshoeken zijn: kinderen tijdens de oorlog, kindsoldaten, geweld lost niets op, voedsel tijdens de oorlog, verdraagzaamheid, racisme,...
- Trek hierbij de discussie zoveel mogelijk open: hoe komt het dat iemand aan de 'goede' of de 'slechte' kant staat (waren alle Duitsers slecht?) en leg ook de link naar hun eigen gedrag, b.v. ruzies in de klas.
- Probeer ook zoveel mogelijk te actualiseren (waar is er nu oorlog?). Je kunt hen eventueel de actuele broeihaarden laten aanduiden op een grote wereldkaart.
- Nadien kun je vertellen over de voorwerpen die de kinderen zelf aanduiden.

Suggesties voor doe-opdrachten in het museum

- Laat de kinderen fragmenten uit (jeugd)boeken over oorlog natekenen.
- Laat hen zelf een oorlogsverhaal verzinnen (welke wapens kwamen er aan bod, hoe verliep een schooldag tijdens de oorlog, hoe zouden zij reageren op een bepaalde oorlogssituatie,...); laat hen 'naamkaartjes' maken en een toneelstukje opvoeren.
- Laat de kinderen na het bezoek hun indrukken over oorlog en vrede neerschrijven in een speciaal vredesboek.

Bijlagen

Bijlage 1: Schoolbezoeken uitgedrukt in cijfers³⁰

Museum	Aantal klassen uit het basisonderwijs	Totaal aantal kinderen
Tabaksmuseum ³¹	4	77
't Schippershof	13	350
FAS	6	125
Broelmuseum ³²	185	3 707
Groeningeabdij ³³	193	3 861
Vlasmuseum	64	1 280
Kant- en Linnenmuseum	34	680
Regionaal Archeologisch Museum	1	19

³⁰ De aantallen hebben betrekking op het werkjaar 2004. De meeste musea houden afwel het aantal klassen bij, ofwel het aantal kinderen. Deze cijfers werden in onderstaande tabel verrekend waarbij uitgegaan werd van een gemiddelde van 20 kinderen per klasgroep.

³¹ De nieuwe educatieve vleugel werd in het werkjaar 2004 nog niet in gebruik genomen.

³² Deze cijfers zijn indicatief en werden op aangeven van het museum, berekend op het totale aantal van de kinderen (4.119) die in klasverband langskwamen voor een educatief bezoek (ook kleuters bijvoorbeeld).

³³ Deze cijfers zijn indicatief en werden op aangeven van het museum, berekend op het totale aantal van de kinderen (3.743 en nog eens 547 voor de Holderdeboldertochten), die langskwamen voor een educatief bezoek (ook secundair onderwijs).

Museum	Aantal klassen uit het basisonderwijs	Totaal aantal kinderen
Peter Benoitmuseum	2	45
Museum Pijp en Tabak	3	56
Archeologisch Museum Harelbeke	2	45
Vinkenmuseum	0	0
PMSS 'Het Lijsternest'	6	120 (ong.)
Wielermuseum	72	1 476
Schoeiselmuseum	24	485
Borstelmuseum ³⁴	79	1 589
Museum Deinze & Leiestreek	38	760
Museum Elf November	9	200 (ong.)
Totaal aantal	735	14 875

³⁴ 23 klassen bezochten de vaste collectie van het museum; 56 klassen (1143 kinderen) bezochten het museum n.a.v. een educatief project 'Tanden gepoetst'.

Bijlage 2: Screeningsfiche

CHECKLIST

Gebruik van de infrastructuur

- Is de infrastructuur geschikt voor het onthaal van groepen? Hoe kan dit nog worden verbeterd?
- Kan een bus op een veilige manier groepen laten uitstappen in de buurt van het museum?
- Is de museumomgeving veilig voor kinderen?
- Is het museum toegankelijk voor anders-valide kinderen?
- Kunnen de jassen opgehangen worden?
- Zijn er genoeg toiletten beschikbaar en zijn die goed aangeduid?
- Is de opstelling van de stukken (hoogte, bereikbaarheid,...) geschikt voor kinderen?
- Is er een ruimte beschikbaar voor creatieve activiteiten of gewoon om spullen in achter te laten?

Organisatie

- Verhouding prijs-kwaliteit; is de toegangsprijs een haalbare kaart voor lagere scholen?
- Is er een gids nodig om het museum voor kinderen te ontsluiten?

Kindvriendelijkheid

- Is het onthaal kindvriendelijk? Hoe vangt het museum personeel de kinderen op en speelt het in op vragen, wensen,... van de kinderen?
- Is de woordkeuze op het niveau van de kinderen?
- Is de presentatie van de museumcollectie (ook kleuren, verlichting,...) aantrekkelijk voor kinderen? Hoe kan dit nog worden geoptimaliseerd?
- Hoe kan het museum nog beter aansluiten bij de belangstelling van de kinderen?

Leeromgeving

- Hoe kan de museumcollectie kaderen binnen de richtlijnen omtrent eindtermen en ontwikkelingsdoelen voor het lager en buitengewoon onderwijs?
- Welke thema's kunnen er aan bod komen en hoe kan dit worden verduidelijkt in het museum?
- Welk materiaal kan er ter voorbereiding van het museumbezoek worden aangemaakt?
- Welk materiaal kan er worden aangemaakt om het museumbezoek aangenaam én leerrijk te maken voor kinderen?
- Welk materiaal kan ter verwerking van de gegevens na het bezoek worden aangemaakt?
- Welke zijn mogelijke aanknopingspunten met de leefomgeving van de kinderen?
- Hoe kunnen de kinderen worden uitgedaagd, zelf tot ontdekking worden gestimuleerd?
- Hoe kunnen de kinderen wat ze waargenomen en verwerkt hebben op een creatieve wijze tot expressie brengen (verbaal, muzikaal, beeldend en/of lichamelijk)?
- Op welke manier kan de mate van interactie worden verhoogd?

Bijlage 3: Samenstelling van de screeningswerkgroep

Delfiene Beyaert, VSB Sint-Lodewijk Deerlijk (ambulante leerkracht in 2de en 5de leerjaar), Gemeenteschool Kortrijk, afdeling Kooigem (godsdiensleerkracht)

Bart Blomme, Scholengroep Rumbeke (ICT-coördinator), voorzitter Izegemse Gidsen, Museummedewerker Izegemse Musea

Annick Defoort, Basisschool Malpertuis in Ruddervoorde (directeur met lesopdracht)

Jan Dumortier, H.-Hartschool in Izegem (3de leerjaar)

Daniël Eggermont, Vrije Basisschool De Pinte (directeur op rust)

Ilse Sinnaeve, Universiteit Gent (student Sociale Agogiek)

Luc Vanbrabant, H.-Hartschool in Izegem (6de leerjaar)

Bernadette Van Compernelle, Vrije Basisschool Sint-Tillo-Sint-Jozefschool in Izegem (beleidsondersteuner)

Greet Verschatse, Stedelijke Musea Kortrijk (wetenschappelijk medewerker)

Yola Vermeulen, gids van de West-Vlaamse Gidsenkring Kortrijk-Menen vzw

Erika Persoon, Rijkschool voor Buitengewoon Secundair Onderwijs in Rumbeke (verantwoordelijke crea-ateliers)

Olivier Heyman, Hogeschool Gent (stagiair regentaat Economie-Engels-Geschiedenis)

Reinoud Van Acker, Provincie West-Vlaanderen (museumconsulent)

Dominique Velghe, Provincie West-Vlaanderen (gebiedswerker cultuur)

Bijlage 4: Provinciaal Reglement betreffende de 'Bevordering van het West-Vlaamse Wetenschappelijk Onderzoek'

DE PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN,

Overwegende dat het wetenschappelijk onderzoek als een belangrijke factor kan worden beschouwd in de totstandkoming van het beleid;

Overwegende dat eindwerken een belangrijke aanzet kunnen zijn naar verder en meer gefundeerd wetenschappelijk onderzoek;

Overwegende dat het provinciaal bestuur zelf over onvoldoende financiële middelen beschikt om wetenschappelijk onderzoek te organiseren;

Overwegende dat het daarom aangewezen is de redactie van eindwerken met een specifiek West-Vlaams onderzoeksgehalte te stimuleren en te ondersteunen met provinciale middelen;

Gelet op de wet van 14 november 1983 betreffende de controle op de toekenning en aanwending van sommige toelagen;

Gelet op de artikels 65 en 85 van de Provinciewet;

BESLUIT

'PROVINCIAAL REGLEMENT BETREFFENDE DE BEVORDERING VAN HET WEST-VLAAMS WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK'

Hoofdstuk I - Toepassingsgebied

Art. 1. Binnen de voorziene en goedgekeurde kredieten kan de bestendige deputatie van West-Vlaanderen een toelage toekennen aan studenten voor de redactie van eindwerken met een specifiek West-Vlaams onderzoeksgehalte.

Art. 2. Onder eindwerk wordt verstaan : het verdedigd of gequoteerd wetenschappelijk opstel (synoniemen: scriptie, verhandeling, thesis, betoog of essay) dat geschreven wordt als verplicht onderdeel en ter afronding van een opleiding in het hoger onderwijs.

Hoofdstuk II - Kandidaatstelling

Art. 3. Enkel studenten uit het hoger onderwijs die in het kader van een opleiding een eindwerk zoals bedoeld in artikel 2 van dit reglement voltooien en afleveren, komen in aanmerking voor betoelaging door de provincie West-Vlaanderen.

Art. 4.

§1. De kandidaatstelling gebeurt door het indienen van een aanvraagdossier dat volgende documenten dient te bevatten:

- een volledig ingevuld aanvraagformulier;
- een beknopte beschrijving, situering en persoonlijke motivering van het gekozen thema, waarbij de bijzondere relevantie voor het beleid van de provincie West-Vlaanderen wordt aangeduid.

§2. Het aanvraagdossier dient uiterlijk op 1 april van het jaar waarop het voorziene krediet betrekking heeft bij de Provincie West-Vlaanderen toe te komen.

Hoofdstuk III - Provinciale ambtelijke beoordelingscommissie

Art. 5.

§1. Er wordt een provinciale ambtelijke beoordelingscommissie opgericht dat voor elk van in artikel 4 bedoelde aanvragen een advies zal formuleren en meedelen aan de bestendige deputatie.

§2. De provinciale ambtelijke beoordelingscommissie bestaat uit diensthoofden of hun afgevaardigden van verschillende provinciale diensten. De bestendige deputatie beslist jaarlijks over de samenstelling van de provinciale ambtelijke beoordelingscommissie op basis van de binnengekomen dossiers. Deze beoordelingscommissie wordt aangevuld met een vertegenwoordiger van het West-Vlaams Economisch Studiebureau (WES).

§3. De provinciale ambtelijke beoordelingscommissie kan eigen thema's adviseren waarover wetenschappelijk onderzoek wenselijk is. De bestendige deputatie stelt de lijst van de geselecteerde thema's vast en publiceert die jaarlijks in het Bestuursmemoriaal.

Art. 6. De nadere werking van de provinciale ambtelijke beoordelingscommissie valt onder de bevoegdheid van de bestendige deputatie.

Hoofdstuk IV - Toekenning en bedrag

Art. 7.

§1. De bestendige deputatie beslist over het al dan niet toekennen van een toelage. De kandidaat wordt ten laatste op 1 juli van het jaar waarop het voorziene krediet betrekking heeft schriftelijk op de hoogte gebracht van de hierboven bedoelde beslissing.

§2. Een beslissing van de bestendige deputatie tot het niet toekennen van een toelage is steeds definitief. Een beslissing van de bestendige deputatie tot toekenning van een toelage is in eerste instantie steeds principieel.

§3. De definitieve beslissing valt na aflevering van het met gunstig gevolg verdedigd of gequoteerd eindwerk en na voorlegging van de bewijsstukken van de relevante gemaakte kosten. Deze kosten hebben enkel betrekking op enerzijds het voorafgaand onderzoek en anderzijds de verspreiding van het eindwerk. Kosten die reeds op enige wijze werden vergoed vallen niet onder toepassing van onderhavig besluit. De definitieve beslissing van de bestendige deputatie bepaalt de hoogte van het toe kennen bedrag.

Art. 8. Dit bedrag is de som van de bewezen relevante kosten tot een maximum bedrag van 750 euro en valt ten laste van de provinciale begroting.

Art. 9. Het verdedigd of gequoteerd eindwerk dient in ieder geval uiterlijk 30 september van het jaar waarop de principiële beslissing werd genomen, ingediend zijn bij de bestendige deputatie, anders vervalt de principiële beslissing van de bestendige deputatie.

Hoofdstuk V - Controlemaatregelen

Art. 10. De begunstigde dient de controle van de Provincie West-Vlaanderen te aanvaarden en de nodige inlichtingen te verstrekken. Bij niet-naleving van de in dit reglement opgenomen bepalingen kan de provincie afzien van de uitbetaling of de terugvordering van de al dan niet principiële toegekende toelagen.

Art. 11. Over alle niet voorziene gevallen en bij betwistingen beslist de bestendige deputatie.

Hoofdstuk VI - Overgangsmatregelen

Art. 12. In afwijking van artikel 4, § 2 dienen de aanvragen voor het jaar 2002 ten laatste op 1 september 2002 bij de provincie West-Vlaanderen toe te komen. Voor het jaar 2002, wordt de kandidaat ten laatste op 1 november 2002 schriftelijk op de hoogte gebracht van de beslissing van de bestendige deputatie over het al dan niet toekennen van een toelage.

Hoofdstuk VII - Eindbepalingen

Art. 13. Dit besluit treedt in werking vanaf 1 juni 2002.

Brugge, 30 mei 2002.

De provinciegriffier,

Hilaire OST

De voorzitter,

Jean DE BETHUNE.

Bijlage 5: Provinciaal Reglement voor 'Toekenning van Projectsubsidie aan West-Vlaamse Musea'

DE PROVINCIERAAD VAN WEST-VLAANDEREN,

Gelet op het decreet tot erkenning en subsidiëring van musea van 20 december 1996;

Gelet op het besluit van de Vlaamse Regering van 7 april 1998 tot uitvoering van dit decreet;

Gelet op het museumconvenant tussen de Vlaamse Gemeenschap en de provincie West-Vlaanderen ter uitvoering van een complementair museumbelid, goedgekeurd in de provincieraad van 28 mei 1998;

Gelet op het cultuurpact, vastgelegd bij decreet van 28 januari 1974;

Gelet op de wet betreffende de controle op de toekenning en aanwending van sommige toelagen van 14 november 1983;

Gelet op de provincieraadsbeslissing van 19/12/96 inzake de controle op de toekenning en de aanwending van subsidies en op het toestaan van reservevorming door subsidietrekkers en het besluit van de bestendige deputatie van 5/6/97 tot het bepalen van de verantwoordingsstukken van subsidietrekkers die geen balans- en resultatenrekening voorleggen;

Gelet op de artikels 65 en 85 van de provinciewet;

Gelet op het advies van de provinciale commissie voor archeologie, geschiedenis en volkskunde van 9 december 1998;

Gelet op de beslissing van de bestendige deputatie van de provincie West-Vlaanderen in verband met de oprichting en de vaststelling van de algemene beginselen betreffende adviserende provinciale commissies voor cultuur;

Overwegende dat de provincie wenst te voorzien in projectmatige ondersteuning van erkende musea en musea in voorbereiding tot hun erkenning, aanvullend op de projectsubsidies zoals bepaald in het decreet van 20/12/96 en het besluit van 7/4/98 en in uitvoering van het voormelde convenant;

Op voorstel van de bestendige deputatie;

BESLUIT

HET REGLEMENT 'BETREFFENDE TOEKENNING VAN EEN PROJECTSUBSIDIE AAN WEST-VLAAMSE MUSEA' VAST TE STELLEN ALS VOLGT:

Hoofdstuk I - Toepassingsgebied en voorwaarden

Art. 1. Binnen de perken van de op de begroting ingeschreven kredieten en na advies van de bevoegde provinciale adviescommissie, kan de bestendige deputatie subsidies verlenen voor realisaties van projecten door West-Vlaamse musea.

Art. 2. Volgende projecten komen in aanmerking in volgorde van belangrijkheid:

§1. voor de volgens het decreet erkende musea moet het project kaderen binnen de thema's en prioriteiten die jaarlijks door de bestendige deputatie na overleg van de Vlaamse provincies met de Vlaamse Gemeenschap worden bepaald en bekendgemaakt en moet het project de regionale functie van het museum verder ontwikkelen.

§2. initiatieven die leiden tot structurele samenwerking (d.w.z. een samenwerkingsverband van meerdere musea met één bevoegd gezag en een volledig gemeenschappelijke werking) om te voldoen aan de erkenningscriteria zoals bepaald in het decreet van 20/12/96 en het besluit van 7/4/98.

§3. voor de volgens het decreet niet-erkende musea moet het project bijdragen tot het verder optimaliseren van de basisfuncties om te voldoen aan de erkenningsvoorwaarden van het decreet van 20/12/96 en het besluit van 7/4/98.

Art. 3. De volgens het decreet niet-erkende musea moeten voldoen aan de volgende voorwaarden:

- beschikken over een beleidsnota met een volledige conceptbeschrijving;
- beschikken over een museumwaardige collectie van regionaal belang;

- beschikken over statuten die o.a. de bestendigheid, de onvervreemdbaarheid en de museale bestemming bij eventuele opheffing van de verzameling regelen;
- beschikken over een geschreven inventaris;
- langdurig gebruiksrecht over museale en andere ruimtes (presentatieruimtes, ontvangst, reserves, kantoor, tentoonstellings- en publieksruimtes...);
- de minimale conserverende maatregelen treffen (onderhoud, beveiliging, klimaatbeheersing...);
- voldoende medewerkers hebben onder deskundige leiding om de basiswerking te garanderen;
- op vaste openingstijden toegankelijk zijn voor het publiek (ten minste 150 dagen per jaar);
- in staat zijn de bezoekers te begeleiden en te informeren (presentatie, rondleiding, publicaties...).

Hoofdstuk II - Toekenning en subsidiëring

Art. 4. Indienen van de aanvraag:

§1. De aanvraag tot het verkrijgen van deze projectsubsidie moet ingediend worden voor 31 oktober van het jaar voorafgaand aan het jaar waarin het project een begin van uitvoering kent, bij de provinciale dienst voor cultuur op het adres van het Provinciehuis Boeverbos, Koning Leopold III-laan 41, 8200 Sint-Andries. Voor het werkjaar 1999 moeten de aanvragen ingediend worden uiterlijk voor 1 juni 1999.

§2. Volgende documenten moeten bij de aanvraag gevoegd worden:

- het aanvraagformulier met de identificatiegegevens (naam, adres, telefoon, contactpersoon, rekeningnummer...);
- een motivatie en conceptomschrijving van het project;
- de meerwaarde van het project voor het museum en de bevordering voor de regionale functie (educatief, innoverend, uitstraling, wetenschappelijke ontsluiting, kennis van de streek, imagoverbetering, reclame, samenwerking, enz.);
- een beschrijving van de collectie;
- begroting en financiering die uitsluitend betrekking hebben op het project met een gedetailleerde opgave van de uitgaven en inkomsten;

- een algemeen beleidsplan voor meerdere jaren;
- aantonen hoe het museum streeft naar erkenning (indien niet erkend volgens het decreet);
- bewijsstukken ter staving van de voorwaarden uit art. 3;
- bij structurele samenwerking: een beleidsplan met omschrijving, doel en planning van de structurele samenwerking.

Art. 5. Volgende stukken moeten ingediend worden binnen drie maanden na afloop van het project:

- de rekening en officiële bewijsstukken;
- reclamemateriaal, publicaties, ...;
- een schriftelijk evaluatieverslag;
- bij structurele samenwerking: onderschreven contracten en overeenkomsten.

Art. 6. De door de bestendige deputatie verleende subsidie ligt tussen 30 en 50 % van de aanvaardbare kosten. De subsidie bedraagt ten minste 20.000 fr. en maximaal 300.000 fr. De subsidie wordt uitbetaald in twee fasen door overschrijving op de door de aanvrager aangeduide post- of bankrekening: een voorschot bij de aanvang van het project na goedkeuring door de bestendige deputatie en het saldo na voorlegging van de bewijsstukken (zie art. 5).

Hoofdstuk III - Controlemaatregelen en slotbepalingen

Art. 7. Het begunstigde museum verbindt er zich toe:

- de subsidie aan te wenden voor het aangevraagde project;
- controle van de provinciale overheid te aanvaarden;
- de provincie als subsidiërende overheid in alle reclamemateriaal en publicaties te vermelden;
- de nodige maatregelen te nemen om aan de erkenningscriteria volgens het decreet te voldoen.

Niet naleven van deze verbintenissen en onjuiste of onvolledige aangiften kunnen gehele of gedeeltelijke terugvordering of intrekking van de subsidie tot gevolg hebben.

Art. 8. Alle betwistingen voortvloeiend uit dit reglement worden behandeld door de bestendige deputatie.

Art. 9. Dit reglement vervangt het reglement betreffende de toekenning van een projectsubsidie aan regionale musea, goedgekeurd door de provincieraad van 30/1/97, dat wel nog van toepassing blijft op de aanvragen die gebeurd zijn voor 1 december 1998.

Art.10. Dit besluit treedt in werking op 1 januari 1999.

Brugge, 28 januari 1999

De provinciegriffier,

Hilaire OST

De voorzitter,

Henri d'UDEKEM d'ACOZ

Bijlage 6: Definitie eindtermen en ontwikkelingsdoelen

In artikel 44 van het decreet basisonderwijs wordt een aangepaste definitie van eindtermen en ontwikkelingsdoelen in het gewoon en buitengewoon basisonderwijs opgenomen. Dit gewijzigde artikel trad in werking vanaf 1 september 2004.

Het nieuwe artikel 44, §2 luidt als volgt:

1. Ontwikkelingsdoelen voor het kleuteronderwijs zijn minimumdoelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor die leerlingenpopulatie en die de school bij haar leerlingen moet nastreven.
2. Eindtermen voor het lager onderwijs zijn minimumdoelen die de overheid noodzakelijk en bereikbaar acht voor een bepaalde leerlingenpopulatie. Met minimumdoelen wordt bedoeld: een minimum aan kennis, inzicht en vaardigheden en attitudes bestemd voor die leerlingenpopulatie.

Eindtermen kunnen leergebiedgebonden of leergebiedoverschrijdend zijn.

Elke school heeft de maatschappelijke opdracht de leergebiedgebonden eindtermen met betrekking tot kennis, inzicht en vaardigheden bij de leerlingen te bereiken. Het bereiken van de eindtermen zal worden afgewogen tegenover de schoolcontext en de kenmerken van de schoolpopulatie.

De leergebiedgebonden eindtermen met betrekking tot attitudes dienen door elke school bij de leerlingen te worden nagestreefd.

Leergebiedoverschrijdende eindtermen zijn minimumdoelen die niet specifiek behoren tot één leergebied, maar onder meer door middel van meer leergebieden of onderwijsprojecten worden nagestreefd. Elke school heeft de maatschappelijke opdracht de leergebiedoverschrijdende eindtermen bij de leerlingen na te streven. De school toont aan dat ze met een eigen planning aan de leergebiedoverschrijdende eindtermen werkt.

3. Ontwikkelingsdoelen voor het buitengewoon basisonderwijs zijn doelen op het vlak van kennis, inzicht, vaardigheden en attitudes die de overheid wenselijk acht voor zoveel mogelijk leerlingen van de leerlingenpopulatie. In samenspraak met het

centrum voor leerlingenbegeleiding en zo mogelijk in overleg met de ouders en eventueel andere betrokkenen, kiest de klassenraad de ontwikkelingsdoelen die aan individuele leerlingen of groepen worden aangeboden en uitdrukkelijk nagestreefd.

De ontwikkelingsdoelen voor buitengewoon basisonderwijs kunnen worden vastgelegd per type.

4. Voor het onderwijs in een erkende godsdienst, een op die godsdienst berustende zedenleer, in de niet-confessionele zedenleer, de eigen cultuur en religie en de cultuurbeschouwing worden geen eindtermen of ontwikkelingsdoelen bepaald.

Bijlage 7: De structuur van het onderwijs in Vlaanderen

Traditioneel worden in de Vlaamse gemeenschap **drie netten** onderscheiden: het gemeenschapsonderwijs, het gesubsidieerd officieel onderwijs en het gesubsidieerd vrij onderwijs.

Het gemeenschapsonderwijs wordt namens de Vlaamse gemeenschap door de ARGO (Autonome Raad van het Gemeenschapsonderwijs) georganiseerd.

Het gesubsidieerd officieel onderwijs omvat het provinciaal onderwijs, georganiseerd door de provinciebesturen, en het gemeentelijk onderwijs, georganiseerd door de gemeentebesturen. De scholen van dit net kunnen zowel confessioneel als niet-confessioneel zijn.

Het gesubsidieerd vrij onderwijs wordt op privé-initiatief, door een privé-persoon of -organisatie ingericht. Het omvat het confessioneel (hoofdzakelijk katholiek) onderwijs, het niet-confessioneel vrij onderwijs en onafhankelijke scholen die specifieke pedagogische methoden toepassen. Het onderwijs dat door de eerste twee netten (de overheid) wordt georganiseerd wordt het officieel onderwijs genoemd; het onderwijs dat door het derde net wordt verstrekt, heet vrij onderwijs.

De netten beschikken over een ruime autonomie. Ze kunnen hun eigen leerplannen en lesroosters opstellen, mits deze door de Vlaamse minister van Onderwijs goedgekeurd worden.

Het **basisonderwijs** omvat zowel het kleuter- als het lager onderwijs. Het **secundair onderwijs** kent de 'eenheidsstructuur' en is verdeeld over drie graden van twee jaar. Er wordt groot belang gehecht aan de basisvorming. De definitieve studiekeuze wordt uitgesteld zodat de leerlingen in de eerste graden met zoveel mogelijk vakken kennis kunnen maken. Een deel van het studiepakket is ook nadien identiek. Daarnaast kunnen de leerlingen een aantal keuzes maken. Dit is het optionele gedeelte.

Binnen het gewoon secundair onderwijs wordt in het eerste leerjaar van de eerste graad een opsplitsing gemaakt tussen een 'eerste leerjaar A' en 'eerste leerjaar B'. Het eerste leerjaar B in de eerste graad is bestemd voor leerlingen die een leerachterstand opgelopen hebben of minder geschikt zijn voor overwegend theoretisch onderwijs. Dit leerjaar is een brugklas tussen lager en secundair onderwijs. Daarna kunnen de leerlingen naar het Beroepsvoorbereidend jaar (tweede leerjaar eerste

graad), en stromen van daaruit door in het BSO ofwel naar het eerste leerjaar A, waarbij ze kunnen kiezen tussen ASO, TSO en KSO. Er wordt voor de leerlingen uit het beroepsvoorbereidend jaar geen afzonderlijk vak Aardrijkskunde of Geschiedenis voorzien. Het vak Maatschappelijke Vorming moet hen de noodzakelijk geachte aardrijkskundige en geschiedkundige gegevens aanbieden. De interesse van deze leerlingen gaat vooral naar het 'doen'. Het verbale gedeelte mag voor hen niet te lang duren.

Het **hoger onderwijs** omvat het hogeschoolonderwijs, evenals het academisch onderwijs, verstrekt door de universiteiten. In het hogeschoolonderwijs zijn er 29 instellingen, naast acht universiteiten.

Bron:

Het onderwijs in Vlaanderen. Ministerie van de Vlaamse gemeenschap departement Onderwijs afdeling Informatie en Documentatie, Brussel, 1997, pp. 16.

Colofon

Deze publicatie werd samengesteld en uitgegeven
in opdracht van de bestendige deputatie van de provincieraad van West-Vlaanderen.

Paul Breyne (gouverneur)

Jan Durnez, Patrick Van Gheluwe, Gabriël Kindt, Dirk De Fauw, Gunter Pertry,

Marleen Titeca-Decraene (gedeputeerden)

Hilaire Ost (provinciegriffier)

Werkgroep

Delfiene Beyaert, Bart Blomme, Annick Defoort, Jan Dumortier,
Daniël Eggermont, Olivier Heyman, Erika Persoon, Ilse Sinnaeve,
Luc Vanbrabant, Bernadette Van Compernelle, Yola Vermeulen,
Greet Verschatse.

Coördinatie en redactie

Dominique Velghe

Museaal advies

Reinoud Van Acker

Taaladvies

Ria Verweirder

Illustraties

Pieter Gaudesaboos

Grafische vormgeving en druk

Provincie West-Vlaanderen, Grafische Dienst

Met dank aan

Anja Lefever, Tessa Ruyschaert, Vicky Van Den Heede, de musea van de Leiestreek

Depotnummer

D/2005/0248/10

Brugge 2005

Activiteitenkalender 50 jaar cultuur, zie www.west-vlaanderen.be/cultuur

---

© Provincie West-Vlaanderen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Noch de uitgever, noch de andere betrokkenen kunnen aansprakelijk worden gesteld voor de eventuele fouten of nalatigheden die deze publicatie bevat.

